

Ціна 2.50 дол.

НОВІ ДНІ

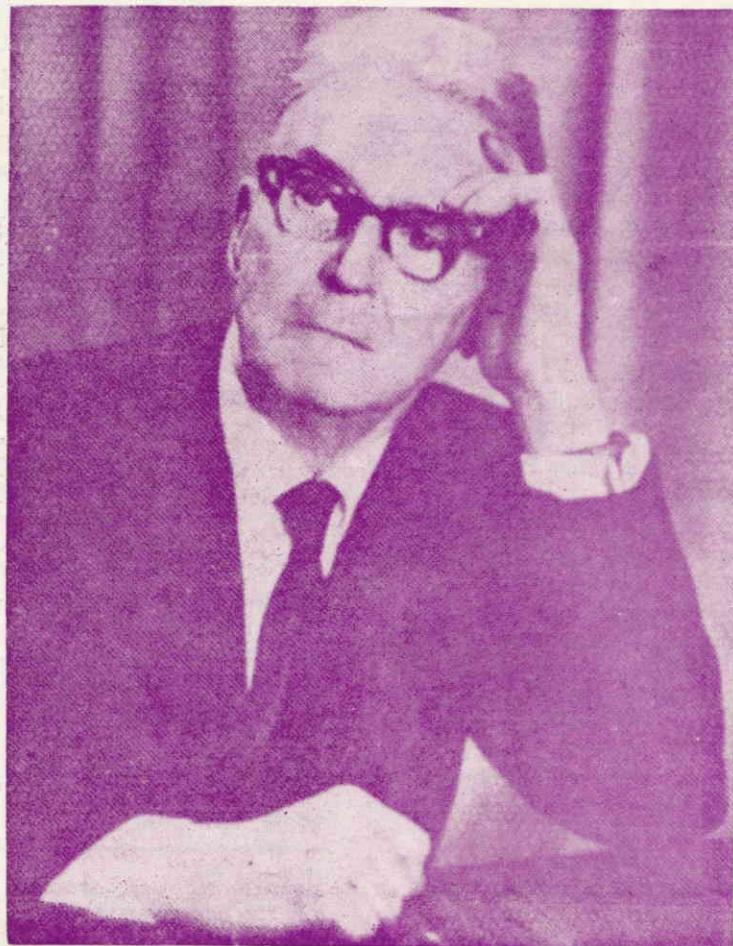
• NOWI DNI •

УКРАЇНСЬКИЙ УНІВЕРСАЛЬНИЙ ЖУРНАЛ

Vol. XXXV

ЛИПЕНЬ-СЕРПЕНЬ — 1984 — JULY-AUGUST

№ 413-414

NOWI DNI

A Ukrainian Monthly published every month
except August by the Nowi Dni Co. Ltd.
in Toronto, Ont., Canada

Editor-in-Chief: M. Dalney

Second Class Mail Registration Number 1668
International Standard Serial Number ISSN 0048-1017

Засновник і редактор 1950-1969 П. К. Волиняк

Видав

Спілка "НОВІ ДНІ" з обм. відповідальністю

Мар'ян Дальний — головний редактор
Члени Редколегії: Тоня Горюхович, Василь І. Гришко
Дмитро Кислиця, Олексій Коновал, Іван Манастир-
ський, Карло Роговський.

Телефон: (416) 621-2605

РІЧНА ПЕРЕДПЛАТА:

КАНАДА — 18 доларів

США — 18 доларів

АВСТРАЛІЯ, країни ЄВРОПИ і ПІВД. АМЕРИ-
КИ: рівновартість в канадських доларах —

18 дол. звичайною і 26 повітряною поштою.

Чеки і грошові перекази виписувати на
"NOWI DNI".

НАШІ ПРЕДСТАВНИЦТВА:

Б. Австралії:

Mr. T. Myronenko, P. O. Box 302
Parramatta, N. S. W. 2150 Australia

У Великобританії:

Mr. A. Bondarenko, 78 Kensington Park Rd.
London W. 11, England

На Чікаго і околиці:

Mr. D. Hrushetsky
2635 Spruce Street
River Grove, Ill. 60171, USA

На Філадельфію і околиці:

Mr. S. Jewsevskyj,
420 Woodhaven Place, Philadelphia, Pa. 19116
USA

На Бостон і околиці:

Mrs. L. Dijak, 115 Connell Dr.
Stoughton, Mass., 02072, USA

На Тандер Бей і околиці:

Mr. P. Swyrydenko, 133 Bethune Street
Thunder Bay "F", Ont. P7C 2G4

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ І АДМІНІСТРАЦІЇ:

NOWI DNI

Box 235

ЕТОВІСОКЕ, ONT., CANADA
M9C 4V3

У ЦЮМУ ЧИСЛІ ЧИТАЙТЕ:

Гр. К. і Редакція — ПОМЕР БОРИС АНТОНЕНКО-ДАВИДОВИЧ	1
Степан Сапеляк — Б. АНТОНЕНКУ-ДАВИДОВИЧУ	3
Олекса Гай-Головко — ЯК МАЛО ДОБРОГО... (поезії)	3
Ніна Бічуг — БІЛА ВІЛА	4
Григорій Костюк — ТРІЮМФ (ювілей акад. М. Грушевського 1926 р.)	9
Олексій Коновал — ГРИГОРІЙ КИТАСТИЙ	13
О. М. Коваленко — ПОВСТАННЯ НА ПАНЦЕРНИКУ "ПОТЬОМКІН" (4)	16
Остап Тарнавський — ПИСЬМЕННИК-ГУМОРИСТ ІВАН КЕРНИЦЬКИЙ	19
Володимир Мошинський — МАРІЯ К. ЗАНЬКОВЕЦЬКА	21
Анна-Галля Горбач — МИКОЛА ГОРБАЛЬ — ПОЕТ І ЛЮДИНА...	25
Володимир Янів — РІДКІСНЕ І ЦІННЕ ФРАНЦУЗЬКЕ ВИДАННЯ	27
Надія Стефанська — ЗГАДКА ПРО ВЧИТЕЛЯ-ДИРИГЕНТА	28
А. Лясковський-Коломієць — ЛЮДИНА, ЩО БУЛА ФАВСТОМ	29
х х х — УКРАЇНСЬКА ЕМІГРАЦІЯ У ПОЛЬСЬКОМУ ДЗЕРКАЛІ	31
х х х — ВИЙШОВ 10-ИЙ ЗБІРНИК ОУП "СЛОВО"	32
Андрій Топачевський — МИРНИЙ КОНТРНАСТУП	33
Микола Самойленко — ДЕРЕВА-ПАМ'ЯТНИКИ	34
С. Дем'яненко — "ОЙ, ТАКИ-ТАКИ ПОПАВСЯ!"	35
ЛИСТИ ДО РЕДАКЦІЇ, ХРОНІКА, ПОЖЕРТВИ	38

На першій сторінці обкладинки: БОРИС АНТОНЕНКО-ДАВИДОВИЧ

- Передруки і переклади дозволені за поданням джерела.
- Статті з поданими іменами авторів не конче висловлюють погляди редакції.
- Незамовлених матеріалів редакція не повертає.
- Редакція не відповідає за зміст платних оголошень і застерігає собі право виправляти і скорочувати надіслані матеріали.

Література, наука, мистецтво, суспільне життя**ПОМЕР БОРИС АНТОНЕНКО-ДАВИДОВИЧ**

(5. VIII. 1899- ? V. 1984)

17 травня 1984 року, київська "Літературна Україна", в правому кутку четвертої сторінки, опублікувала дрібним петитом, обведене чорною рамкою, таке повідомлення:

"Правління Київської письменницької організації з сумом повідомляє про смерть письменника Бориса Дмитровича Антоненка-Давидовича і висловлює глибоке співчуття рідним покійного".

Оде і все, що могли сказати побратими пера про свого найстаршого і з найтрагічнішою біографією товариша. Це все, що дозволила їм сказати влада, що, як відомо, "дуже опікується людьми". Не подано ні дати смерти, ні форми та порядку похорону, ні, навіть, місця поховання. Очевидччики, поховали тихцем, як злочинці ховають свою жертву. А, можливо, побоялися відкритого похорону, щоб не прийшов масово народ і не висловив, бодай мовчки, своє останнє "прощай" тому, кого заслужено вважають *сумлінням* *своєго народу*.

Народився Борис Дмитрович 5 серпня 1899 року в околиці міста Ромни Полтавської області. Батько, кваліфікований залізничний робітник, пізніше осів на постійне життя в Охтирці. Тут пройшли дитячі й юнацькі, середньошкільні, роки письменника. 1917 року він тут закінчив гімназію. А далі — Харківський, пізніше — Київський університети, національно-державна свідомість, активна участь в бурхливих подіях української революції 1917-1920 років і після багатьох життєвих пригод, 1922 року, осідає в Києві. 1923 року вперше виступає як український письменник. Його письменницьку діяльність визначили дві органічні сили: 1) його давня, ще з гімназійних років, пристрасть до писаного слова і 2) його розуміння літератури, як самовіданого жертвенного служіння народові. Згодом він цей принцип визначив такими словами:

"Літературний твір — це не пунктір до бажаного, а показ, розкриття і осмислення сучасного, що надихає і веде вперед. І сама література наша — це не шлях до легкої слави, не спосіб за-

робітку і не розвага на дозвіллі, а чесне служіння народові, народному ділу, народній ідеї".

Це не були тільки гарні його слова. Це було його ідейне творче гасло, успадковане від Шевченка, Франка, Лесі Українки. Від цього гасла він ніколи не відступав. З ним він на початку 30-их років пішов у советські тюрми й концентрації, з ним він і відійшов у безсмертя. Переживши чудом сталінські страхітливі тюрми й концентрації, повернувшись в добу хрущовської відліги (1957 р.) до Києва, фізично знесилений, але духово й морально незламний, він відразу влучився в творче літературне життя. Його особистість, його творчість, минула й сучасна, відразу стала притягальною силою для молодого творчого руху шестидесятників і правозахисників. Панівна тоталітарна влада диктаторів не могла стерпіти такої громадсько-відважної, незалежної позиції старого письменника й недавнього їхнього в'язня. Арештували 70-річного письменника, та ще й після 22-річної в минулому каторги, вони не наважились. Але ізоляту від активної діяльності, створити тюрму з його власного помешкання, вони змогли. Насамперед, його перестали друкувати. Запляновані видання його давніших і нових творів, — заборонили. Його широкі контакти з світом обмежили. За його мешканням і за ним особисто встановили постійний нагляд кагебівських філерів. Під різними провокаційними мотивами, час-від-часу, в його мешканні робили обшуки. Довідавшись, що він написав спогади про свою несамовиту добу й свое життя, вони вчинили нечуваний ніде в вільному світі злочин — увірвалися в помешкання, захопили кількарічну тяжку працю письменника — машинопис спогадів і одночасно забрали друкарську машинку. Цей грабунок мав на меті захопити не тільки написане письменником, де могло бути щось критичне на адресу влади, але й позбавити його елементарних засобів праці. Численні читачі й шанувальники його з усього світу присилили йому час-від-часу якісь скромні дарунки. За це теж почали прилюдно в пресі його цікувати, до найнепристойніших, негідних засобів. Більше того, кагебісти, всупереч елементарним правам людини, почали влезити в

особисте, побутове життя 80-річного письменника, ізолявавши його від найближчих йому людей.

Так, протягом останніх 15 років, влада, що чомусь називає себе радянською, створила нестерпні, майже в'язничі умови життя старому письменнику. Так він із смертельною раною на серці й тяжким огірченням на душі помер на 85 році свого подвижницького життя. Помер чесний і мужній син українського народу, великий народолюб і правдолюб, видатний майстер слова, автор невмирущих творів — "Синя Волошка", "Смерть", "Землею українською" і роману "За ширмою". Фізично він відійшов у вічність, але духовно, він житиме вічно з українським народом. Правдиво і вникливо писала до нього колись літературна молодь з Дніпропетровщини:

Любите народ любов'ю сина —
Він річня Вам, Батьку, і сім'я.
Доки буде в світі Україна,
Ваше не забудеться ім'я!

Гр. К.

ІНФОРМАЦІЯ ПРО ПОХОРОН АНТОНЕНКОВІ-ДАВИДОВИЧУ

що відбувся в Києві, 11 травня 1984 року.

11 травня ми поховали Бориса Антоненка-Давидовича. Помер він 9 травня, не доживши до 85-ти літ три неповні місяці. Його день народження 5 серпня 1899.

Похорон був урочистий і теплий, якщо так можна сказати про похорон. Лежав він у гробі гарний, не зважаючи на свою старість і неміч, навіть елегантний, знов таки, якщо так можна висловитись про покійного.

Декілька місяців до смерті, його доглядала пасербця. Дружина його померла в психіатричній лікарні півтора року тому. Враження таке, що додіяла вона добре, жертвоно і віддано, не шкодуючи своїх сил. На похорон прилетіла і його рідна дочка, яка не живе в Києві, а десь далеко з своїм чоловіком — професором.

Нам довелося дуже довго чекати поки привезуть тіло Бориса на цвинтар. Зібралися там багато людей різного віку, багато молоді і всі чекали.

Домовину Бориса провезли по тих вулицях, де він жив і по тих, де любив ходити, потім вийшли на набережну Дніпра і провезли берегом попри Володимирську Горку, на якій стоїть пам'ятник св. князя Володимира і після того вже на Байковий цвинтар.

Під час похорону була якась особлива урочистість і якась особлива тиша, відчуvalася пошана і любов до людини, яку зараз опустять в землю. На мертвому обличчі Бориса відбивався давно жаданий, але недосягаємий спокій; пролунала пісня "Відлітають сірим шнуром журавлі в вірі...".

У Києві цвіли каштани, бузок і багато інших квітів. Стояв погідний сонячний день, та Борис уже цього сонця не міг відчути, як не міг бачити і квітів, — та на могилі його була гора вінків.

Так відійшов з життя останній член літературної організації Ланка — Марс.

ВІД РЕДАКТОРА

Наш некролог було вже складено, коли з Києва, від друзів, що були на похороні Бориса Антоненка-Давидовича, наспіла оци надзвичайна інформація. Пишемо — надзвичайна, бо справді, з коротенького офіційного повідомлення правління Київської письменницької організації ми не могли дівідатися, коли вмер, коли, де і як поховали Б. Антоненка-Давидовича. Інформація друзів з Києва, що були на похороні, дає повністю відповідь на ці питання. Але що найвагоміше в цій інформації, — це ствердження, що:

1) Жодна урядова установа (в тому ж Спілка письменників України) не брала участі в похороні видатного українського письменника.

2) У пресі не було жодного слова, коли і де ховають Покійного. І все ж таки, на цвінтари, як бачимо, зібралися багато людей різного віку, а особливо багато молоді. Й усі довго і терпеливо чекали.

3) В останню путь письменника провезли тими вулицями і завулками Києва, якими він любив ходити.

4) На цвінтари, під час похорону, запанувала "якась особлива урочистість і якась ОСОБЛИВА ТИША, відчуvalася пошана і любов до людини, яку зараз опустять в землю".

Зауважте: ні одної промови — ні під час виносу з будинку пасербці (в залі Будинку письменників Покійний, Богу дякувати, не уздостоївся лежати), ні під час процесії гулицями Києва, ні в останні хвилини на цвінтари — не було виголошено. Панувала урочиста, притамована буревійна тиша. Лише, коли опускали труну, спонтанно з грудей великої скорбної громади пролунала прощальна пісня:

Видиши, брате мій, товаришу мій,
Відлітають сірим шнуром журавлі в вірі..

І все. Так замкнулась страждenna, тяжка путь великого патріота і чесного сина українського народу.

Постає невідступно питання: хто ж організував цей такий особливий і одночасно надзвичайний похорон? Хто наказав не промовити на похороні ні одного банального слова, а натомість висловити свої почуття глибоким багатомовним мовчанням? Відповідь ясна: Український народ. Народ, якому Покійник віддав не тільки свій талант, але й своє життя.

Такого похорону українська історія ще не знала.

ІЗ ЮВІЛЕЙНОГО ПРИВІТАННЯ
БОРИСА АНТОНЕНКА-ДАВИДОВИЧА
ШАНУВАЛЬНИКІВ З ДНІПРОПЕТРОВЩИНИ

Олекса ГАЙ-ГОЛОВКО

“ЯК МАЛО ДОБРОГО”...

Батьку наш, прийміть палке вітання
Від синів козацької землі —
Ще багато весен, як світання,
Хай несуть Вам наші журавлі.

Не одне хай літо відквітує
сонцепіке, завжди молоде.
Щастя в хаті Вашій не ночує, —
прийде, посміхнеться і піде.

Але Ви вкраїнської натури
і душа гартована в борні
Стойте, не пишете халтури
І не сповідаєте брехні.

Любите народ любов'ю сина,
Він рідня Вам, Батьку, і сім'я.
Доки буде в світі Україна,
Ваше не забудеться ім'я.

**

Степан САПЕЛЯК

Б. Антоненку-Давидовичу
присвячую.

Засіпалось крило на сивім пасмі,
Зла мить чатує на останній жест.
Сльоза сколоджена. Осінні спазми
Зчорнілу мудрість кинули під хрест.
Це сон? Летять зірки зі снігом білим...
Порожній храм. А далі — третій світ.
Хоч би двобої віршем заніміли,
Хоч би не вмовкі під кірзою той слід...
За сім вітрів. На коронах гола північ.
І день сидить, не ворухне лицем
І все... Дзвенять ключі — до третіх півнів
І сторчима брами дихають мерцем.
Пречистий біль. Ти знаєш долю істин
Усім еством моя з тобою кров.
Затям собі, що ю на плечистім вістрі
Грудьми стоятиме моя любов.
Бо ще жита яскрітимуть припалі,
Бо ще блакить в собі тримає синь...
Могили ще зі скитами пропали
Зачервоніють гронами калин.
Яви, Вітчизно, весни запахущі,
Зречись від втеч у смерті на виду.
А я крилом нависну з тої кручи
І наречусь тобою де б не був.

9. 07. 79 (засл.)

Зарожевіло у весни обличчя
І в небі хмарок попливли човни.
Вже скоро озеро мене покличе
До себе в гості відгуком луни.

І вийду я з нескінченого смутку
На тихий берег, де ріка співа.
На камінь сяду і закину вудку,
І стану низати утомлені слова

Про дні втюремнені в моїй країні,
Про втоптані у землю батьківські гроби,
І в пеклі цьому про пісні орлини,
Що їх співають люди і дуби.

**

Вже блідне ніч над головою
І сипле листям з верховіт...
Іду землею я чужою,
Щоб рідного когось зустріть.

Вже день шумить. Ридає ранок,
І сонце кволо устає...
Застиг у порожнечі ганок
І сонне дворище мос.

Як мало доброго. А злого
Кишить в годину цю лиху...
Ніхто не йде. Нема нікого
На збитому моїм шляху.

А десь у приспаному хорі
Співа роздріблена сім'я...
Дивлюсь в загублені простори,
Загублений із ними я.

**

Дні згасали синьоокі
Там, де лютий час громів.
Спів твоїх дитячих років
У моєму серці цвів.

Часто думи невеселі
Колихали мої сни.
Часто чув зів'ялі трелі
Іздалекої весни.

Рік-у-рік вдягали віти
Сорочки гартовані.
Раптом пишна і розквітла
Ти з'явилася мені.

Та над нами вітру клекіт
Простівав із синяви:
"Ваші дні від вас далеко,
У яких лишились ви"...

З примерклого вікна
дивлюся я хвилини
На вечір молодий,
що в сад мій загостив.
Весь зір був там...
і поклики дружини
Я чув, але
крізь думи пропустив.
Не зна вона, не зна,
що був я так далеко —
За обріями, де
відвічно кеїтне день.
Нема ні вітру там,
ні холоду, ні спеки,
Лиш райдужні дзвінки
нечуваних пісень.

БАЛЯДА ПРО СКАЖЕНОГО

Брат брата впокоїв у темряві стін,
Бо в партію іншу занурився він.
Убивця погнався ц степ до ліска,
І поб швидше звідомити провідника.
Біжить без спочинку, як л'яволів син,
З думками про здійснений визвольний чин —
Із братом ворожим ц боротьбі
Пля "кредиту" партії ї слави собі.
Над ним розгортається хмара густа
І гордість шалена у нім розроста:
Ось-ось уже стане з вождем своїм
І панортом викличе радість у нім.
Ще ніч досипаючи сном своїм спить,
А ранковий запах довкілля пестить.
Вже близько... Він бачить нарешті вождя,
І поб буде підлеглому дриг і суддя.
Та рантом сп'янілого біль захитає,
І вбивця, мов камінь, на землю упав.
Всі блискавки йому в очах розцвіли,
Розкутавши світло з нічної імлі.

— — — — —
Земля одягнулась у вишивку дня,
Пробуджений вітер стрибнув на коня,
І людям сказати у села помчав,
Чому цей юнак братовбивцею став.

ЩЕ МОЖНА НАБУТИ КНИЖКУ
ПЕТРА ВОЛИНЯКА
ПОГОВОРIMO ВІДВЕРТО

на добром папері, 25 фот, у твердій оправі

Ціна книжки 12.75 дол.

Пересилка \$1.25

Книга має 680 сторінок.

Замовляти в адміністрації "Нових днів"

БІЛА ВІЛА

В річницю смерті Лесі Українки друкуємо уривки з повісті цікавої української львівської письменниці Ніни Бічві. "Біла Віла" була надрукована в книжці "Повісті", що вийшла у вид-ві "Каменярі" в 1978 році. — Ред.

Нехай ніхто не плаче по мені.
Леся Українка

Уночі прилітав Перелесник, ти спалахувала від подарованого ним вогню і згоряла, щоб відродитись на світанні словом...

Уночі прилітав Перелесник, і смерть скуювала і не відважувалась переступити поріг, жа-хаючись вогню, розбурханого в ній. Вона любила контрасти, і в них найкраще могла накреслитися її думка, — може, тому вона в останні дні життя так прагнула написати про вічність, може, тому серед гір Кавказу її привиділася пустеля.

— Чи пам'ятаєш, Лесю, — сказала мати, — свою обітницю? Ти ж, здається, намірялась написати щось для того збирника — "Арго".

Вірила чи не вірила мати в те, що її смертель-но хвора дочка зможе щось зробити? Вірила — чи просто хотіла заспокоїти і себе, і її. відвернути думки від того страшного, на що вони тепер у них обох могли бути скеровані; вирватися із тенет безнадії ще хоча б на мить? Леся не могла размірковувати над тим, вона відповіла:

— Звичайно, мамочко, пам'ятаю, це було на-весні, після подорожі до Єгипту. правда ж?

Пустеля родила дивні речі. Жовтий пісок через тисячоліття повертає людям корони царів, рештки стародавніх будов і навіть крихкі папіруси, а мислі, списані на них, були тривкими й вічними, як сама пустеля.

Родився також у пустелі хамсин, рудий, як во-гонь, і лихий, як розпач, і безнадія родилася то-ді в Єгипті, але й крихта віри в Лесиній душі.

Хтось чорнявий і смутний, як Ізольда Білору-ка, хтось десь далеко у зелених буковинських горах розгортає штемпльовані в Єгипті конверти, і слова обпалювали когось, як рвійний вітер Єгип-ту...

І на лежачих світить сонце і дивляться зорі, і дорогий пурпур єгипетського заходу видно їм, і золота пустиня снує свої гарячі полуздневі мрії перед їх очима — те все ще не заказано мені...

— Мамо, візьми папір. Хочу спробувати, як би то могло виглядати. А потім, коли встану, — не-одмінно напишу драматичну поему.

Мати була готова записувати, а в Лесі перед очима поставав Єгипет, найкраще її запам'ятались обличчя й краї, бачені в дитинстві, а всес-таки Єгипет вона також пам'ятала добре.

...На горизонті золоті піски без краю, а по-
при заливниці понад водою золота пшениця хви-
лює-хвилює і наче тече в пустиню, як золоте
море. Се ж у Єгипті жнива починаються...

— Ти записуєш, мамо?

— Але ж ти мовчиш, Лесю, що я маю пи-
сати?

— Справді? То я вже говоритиму, слухай:
На передмісті Александрії живе сім'я грець-
ка (еллінська), в той час, коли нова віра взяла
вже силу і в свою чергу стала тіснити і гнати
тих людей, що держалися давнішої віри й ко-
халися в далекій науці.

Теокріт, дуже вчений еллін не християнин,
кохається в давньому писанні, має цілу бібліо-
теку — збір папірусів. Його діти, син сімнад-
цяти літ і дочка п'ятнадцяти, теж привчені до
давньої науки, вірні давній релігії.

Ясний день пополуднью. Син і дочка Теокрі-
та сидять у своєму середньому дворикові; син
чита й оповіда сестрі. Приходить старий чо-
ловік, сусіда. Дуже збентежений, і каже дітям,
що їх батька схопили в храмі (на сходах до
храму); його ув'язнено за те, що він "ширив
ересь, проповідував думки грецьких філософів,
одвертав од догматів віри християнської. Він
казав: "нема рабів божих" — єсть і повинні бу-
ти люди, вільні "тілом і духом".

"Начувайтесь лиха", — сказав старий.

"Прийдуть і в господу до вас: заберуть всі
папіруси, понищать, попалять, яко писання єре-
тицьке, поганське".

Дівча плаче, потім радиться з братом — що
робити. Зважують, що треба поховати хоч най-
дорожчі писані речі. Ждуть вечора з турботою,
чи встигнуть поховати... Уночі засвічують світ-
ло у склах, у покої вибирають писання. Ідуть,
ховають в пустині, просто в пісок... Хлопець
погрозливо підносить руку: "Нехай буде про-
клата ця земля і хай довіку прокляті будуть
люди, котрі карають смертю мудрість!" Нехай
довіку прокляті...

Рожеві сфінкси. Дагабія — велика барка під
білими вітрилами — плине вгору Нілом. Зруйно-
вані старовинні святині в Люксорі, Карнаці, Ес-
не, Елефантей. Жнива в Єгипті. Хамсин. Так хотіть
ще раз усе побачити!

— Втомулась, може, Лесю? Годі вже, перепо-
чинь, потім допишемо, ще буде час.

— Буде час? Не буде часу, мамо. Колись ціну
тому часові не дуже й скласти вміла, і марнува-
ла без пуття, а потому мені все здавалось, що
він від мене втікає, і як його затримати... я не
знала... Мамо, викресли останні рядки з проклят-
тям, не хочу прокляття. Нехай діти вірять, що
для них прийдуть країні часи, що хтось колись
знає ті скарби й дізнає великої мудрості. От
зараз скінчиться ніч, встане сонце, вони впадуть
на коліна. Нехай останнім акордом буде молитва
до Геліоса...

Конспект залишився тільки конспектом, задум-
кові не судилося здійснитись. Записаний рукою
Олени Пчілки — матері Лесиної. — він був на-

друкований у збірнику "Арго" — але вже по Лесині смерті. (...)

Місто, обірвавши якір, попливло у темряву і забрало за собою усю нервову, наставлену, галасливу й важку суету, як забирає її у безвість корабель, виходячи з гавані в море, — а я опинилася сама одна посеред пустелі.

Над голожовою площиною сходило поволі та-
ке саме жовте сонце, не було нічого, oprіч сонця
ї пустелі, навіть маревом не заснованої, і в тій
пустелі я мусила знайти рукопис, полишений ко-
лісся у прадавні часи двома дітьми, братом і сес-
строю.

Я розуміла усю марність свого наміру, усю
безнадійність подібної спроби знайти щось у цій
жовтій пустелі, і все-таки йшла вперед (чи, може,
назад?), прагнути перешукати все і знайти ті на-
певно дуже важливі слова на папері. Адже для
когось же заховали їх двоє дітей, рятуючи думки
свого батька, бо його самого вони не мали сили
порятувати. Двоє дітей серед пустелі, котрі здій-
мали руки до сонця — не з прокляттям, а з молитвою: "Геліосе! Рятуй наші скарби! Тобі і золотій
пустині доручаємо їх", — ці двоє дітей зда-
вались мені безборонними, беззахисними, я шкодувала, що мені дано так мало влади над словом.
що мені бракує відваги продовжити й допи-
сати те, що їй не дозволила закінчити смерть. Хі-
ба ж не намагались, протягом довгих років, після
того, як знайшли прекрасні Ніку Самофракій-
ські вітворити її обличчя, поворот голови, лінію
рук? Чому не спробувати дописати недописане,
чому не знайти манускриптів, захованіх у піску
пустелі, чому не визволити двох дітей од вічного
сумніву — даремною чи недаремною була в їх
житті мить, коли вони, змагаючись із страхом,
вирішили рятувати мудрість предків, мудрість
свого батька?

Нехай там усі спроби вітворити голову кри-
латої Ніки виявилися безрезультатними. — це не
так уже й важливо; важливішими були самі спро-
би розшифрувати мислі й задум творця, важли-
вішою була відвага, що дозволяла нащадкам бра-
тися до такої справи.

Чому ж не дописати, щоб тим якось озброїти
двох дітей серед пустелі?

Я вагалася між двома альтернативами, між дво-
ма можливостями, і не знала, на кого з них мо-
жу зважитися.

Художник Іван Труш ставав якось особливо
делікатний і люб'язний, кінчаючи двогодинні се-
анси, але здавався просто-таки немилосердним
лід час роботи, неначе розпочатий ним портрет
мав найвищу в світі вартість. Лесі були знайомі
такий стан і таке ставлення до роботи, вона роз-
уміла Труша й анітрохи не гнівалась. Мучила і
дуже втомлювала її — крім необхідності просто
позувати — власна бездіяльність у ті години,
котрі для неї особисто пропадали, правду кажу-
чи, марно — от хіба що могла насолоджуватись
спогляданням Труша, глибоко захопленого робо-
тою. Спостерігала за ним у процесі праці і дивувалася: як може працювати під її пильним по-
глядом, навіть не помічаючи того погляду і маю-

чи в ній тільки модель, тільки поштовх до натхнення. Заздрила Трушеві: сама б так не змогла. Взагалі київська весна була для неї безплідна, бо надміру гамірна, заповнена буденними клопотами: хворіла сестра Оксана, приїздив і знову від'їхав батько, довго й неспокійно вибиралась в дорогу до Гадяча мати, а то знов свята, з отим печеним та смаженим, та вареним, та гостями, яких треба було прийняти, як належиться добрій господині, а яка з неї господиня, коли до куховарства не маєтак, от тільки хіба кекс англійський вміє смачно спекти та зготувати добрий крюшон чи пунш. Зрештою, велике товариство й на свята і в будень важко знестити — найчастіше добре себе почувала на самоті, нехай навіть з тим страшним болем, від котрого здавалася сама собі тінню з Дантового пекла, — але ж на самоті їй так добре писалося, натхнення любило також самотину й опівнічну тишу — найкращий час для роботи.

Київська весна того року випала холодна. і Лесі забаглося тепла, все згадувалась по-справжньому й незвично гарна весна в Колодяжному — одна з тих рідких весен, проведених не на чужині. Здавалось, немов з цілого світу прилетіли туди зозулі, і від ритмічного зозулинога невгомонія її самій було гарно й весело. А все-таки ця київська весна не така вже й лиха: акомпонувала ж одній співачці на вечорі, присвяченому Гайні.

Холодно, однаке, — як восени. Труш владнав собі робітню у будинку Київського міського музею — на ту Олександрівську Лесі доводилось ходити здалека, дорога забирала десь півтори години часу, а Трушеві дарма, його влаштовувало освітлення та ще там щось, відоме й зрозуміле тільки самим малярам, а інше його не обходило. Будинок щойно зведений, зовсім новий, пахло свіжим тиньком і ледь зазначенним початком обжитості, ще бракувало затишку — хотілося розкласти посеред робітні гарне купальське вогнище й погрітися при ньому.

— Панні Лесі холодно? — здогадався врешті запитати Труш. — Коли так, може, на сьогодні вистачить?

— Якщо вам добре працюється, то ще померзнуть трохи, я терпелива.

Терплива — мала кілька день тому приступ не з легких, і мусила сама собі дати раду, бо нікому було допомогти, і змушувала себе боротися з пропасницею і з апатією, і повернати себе до життя.

Трушеві, видно, увірвалась нитка роботи, бо він продовжував бесіду:

— Панно Лесю, хвалять ваш реферат. Ви до того вечора багато праці доклали. І добре зробили: Гайні треба було доконче в Києві спом'януть.

— Я вважала це своїм обов'язком, тим більше, що перекладаю досить з нього... Але ж біда з тою нашою київською публікою — так важко щось на певний термін зробити, а ще співців не було, все доводилось нараз вчити. Та, зрештою, чую, що бракує мені хисту організаторського — таки бракує.

— Але ж ні, панна Леся чудовий організатор, вечір гарно пройшов, усі дуже хвалять!

— Ой, годинойко моя, ті вже мені галичани! Вміють вони компліменти незгірше правити!

Труш засміялася:

— То, мабуть, панна Леся якраз з тієї причини має стільки добрих друзів серед галичан?

Правда, стільки друзів. Таких, без котрих годі було б і жити, і працювати. Франко, Павлик — найближчі, звичайно. З Павликом може бути така відверта, як хіба ні з ким іншим, oprіч брата, та ще молодшої сестри.

— Друзі панни Косачівни — справжні патріоти своєї землі і рідної літератури, ладні життя за те покласти, аби йшов далі поступ тієї літератури, аби вона здобувала собі належне місце в світі, — уже серйозно говорив Труш. — До речі, про літературу: Гнатюк у листі допитується, чому ви не шлете рукописів своїх до друку?

— Дякую, що переказали, я готову і пам'ятаю, та й мені самій на тім залежить, пане Іване... А от об патріотах: так говорити про Франка й Павлика, значить, надто мало сказати. Бачите, у нас велика біда в тім, що багато людей думають, ніби досить говорити по-українськи, а надто вже писати — і матимеш право називатися патріотом, робітником на рідній ниві — а це ж не так. Поруч з таким патріотизмом часом стоять обмеженість і нерозуміння наших обов'язків перед народом...

Думала сеї миті про Сергія Мержинського. Про недавній його приїзд до Києва в справах соціал-демократів, про ту напружену діяльність, яку йому доводиться вести, а ніхто не помічає, який то Мержинський втомлений, який хворий. Поїхати б йому з холодного, вогкого Мінська — в Крим, до сонця, і добре б самій вибратися з Києва — чи не на хутір хоча б?.. А й справді, чому б не поїхати на літо в Гадяч, не утекти геть від сути і взятися до роботи, нехай тоді безліч непочатих задумів перебивають один одного, і нехай приходять думки і кажуть, що хочуть жити на світі, і просяться на папір, — так і треба буде зробити!

Дивилася на свій портрет — дивна якась, аж заволочений зажурою погляд, — що ж, може, так і є, бо не часто вона тепер уміє сміятися без журним і втішним сміхом, як траплялося перше, у дідинстві. Власне обличчя на полотні, вираз і настрий, затриманий і відтворений художником, були чимось новим і навіть чужим — так, ніби не вона, а хтось інший позував до портрета, хтось схожий на неї, але не вона сама. А може, вона була такою до сеї миті — і тільки щойно стала іншою, а тої іншої ще не помітив, не зрозумів Труш? І котра ж із них справжня? Та, якою бачить сама себе, а чи та, яку змалював Труш? Не мала в собі ані крихти марнославства, ані заздрості до слави інших, скоріше жили в ній аскетизм і суворе терпіння, і готовність самопожертви на вівтар дружби — нехай би навіть та самопожертва нічого не породила — і готовність нести хрест ще важчий, аніж поклала на неї доля (шкодувала колись, що не може людина, як у

казці, сама одна прийняти на себе всесвітні лиха і вселюдські болі) — може, хотіла цього затим, щоб виміряти й знати, на що здатна людина, може, для того, аби з гіркотою сказати собі й навіть іншим: бачите, скільки я можу, — а все ж при тому всьому і їй хотілось би знати, що зостанеться від її життя людям у прийдешньому? Нехай би тільки те, що пише. Та нехай і отся її подоба зостанеться, нехай бачать її такою, якою побачив Труш, і нехай ніхто навіть по смерті її не зазирає в щілину на пережите нею життя, не копирається в нім, бо її і по смерті буде боляче від чужого необережного дотику. Невже поети, — думала вона не раз, — мусять завжди жити на розпутті великому і віддавати людям на осуд, на поталу не тільки свої думки й роботу, а навіть і своє життя? Сперечалась колись з того приводу з Маковеєм, переконувала його, що кожна людина має право боронити свою душу й серце, щоб не вривалися туди силоміць чужі люди...

Може, не треба було погоджуватись на портрет, якщо раптом через те малювання з'явився такий смуток? Змусила себе усміхнутись — Труш так делікатно, аж мило, зносив її поганий гумор і задуму:

— А знаєте, якось-то в Гадячі у нас гостював один молодий мальяр. Фоті... Фотій Красицький, він чомусь мене увічнити не пробував, хоча всіх інших малював... Мабуть, я не підходжу під його смак!

— Під мій підхodите якнайліпше, панно Лесю, і я маю намір увічнити вас, а разом і своє ім'я при вашому портреті!

Ох, ті галичани, вони так вміють правити вишукані компліменти! А їй тої миті раптом захотілось обернутися мавкою з довгим блискучим зеленим волоссям, обернутися мавкою у настроженому, готовому до якогось незвичайного дива предковічному волинському лісі.

Жовтий пісок звихрився, у піску танцювало маленьке хитре бісеня, стрибало на тоненьких волохатах ніжках, чіплялося мене і спокушало, примрежуючи кругле зелене око: то чому б тобі не спробувати залюднити отсю пустелю, приведи сюди двох дітей з папірусами, нехай спробують заховати свій скарб у піску. — побачимо, що з цього буде, — а оскільки люди нічого робити мовчки не годні, то мусять же і ці говорити, так гарно буде, коли вони заговорять, бо ж твоя в тім воля, що вони вимовляють!

Я відчувала, що це святотатство, я не мала права торкатись того, чого не дописала Леся, — але спокуса була велика, надто велика — я не могла більше знести самотності і жовтизни пустелі, і того хитрого бісівського нашпітування, і я здалась, підкорилася і змусила дітей опинитись у пустелі.

Дівчина. Спинімось тут. Сюди ніхто не ходить, Така тут жовта пустка і мовчання.

Хлопець. Гаразд. Хай буде так. Пісок сховає скарби.

Дівчина. Премудрість у піску... Послухай, брате, А як сюди ніколи і ніхто не звідається більше,

То вже помре премудрість? Й правда вмре? Не було ж краще батька рятувати, аніж отсе?

Слова самі в собі — лише пісок і порох, Шемрання непотрібне й невагоме, Що сиплеться між пальців, нездатне навіть

Додержатися форми певної. А батько... Хлопець. Мовчи. Коли прийшла сюди, навіщо сумнів

Зламати має наш розважний вчинок? Ми зважили усе, і вибрали, й рішили — То й мусимо вчинити, як рішили.

Дівчина. А що, як храм на цьому місці збудують?

Хлопець. Тоді також ніхто не знайде й не зуміє... Тоді наш скарб на підмурівок піде Новому храму. Й проголосять нашу

правду люди, Котрі самі прийдуть до тої правди, — Хіба одне життя людське Не варте перемоги мислі?

Дівчина. Ми батька не побачимо ніколи...

Хлопець. Ти знову за своє! Гадаєш, що мені Байдуже?

Дівчина. Я вже мовчу...

Двоє дітей узялись до роботи. Пісок осувався й осувався, то була страшенно мозольна справа — викопати в піску сховок для папірусів, здалека виглядало, що вони бавляться просто, як звичайно бавляться діти, будуючи свої химерні, недовговічні замки на піску. Могло також здатися, що вони шукають і хочуть знайти воду в цій пустелі. Мале бісена тихенько підсміювалось із їх зусиль, а в пустелі десь далеко родився вітер і здіймав угору пісок, пісок ів очі, різав повіки.

Дівчина. Послухай, а почім ти знаєш, Що ніби ті, в новому храмі.

Хлопець. То наши однодумці будуть, а не вороги? Скажи, звідкіль ти знаєш?

Дівчина. Спіши, сестричко. Поки прийдуть люди, Що з'являться на світі після нас, І вибудують храм у цім пустельним

місці, —

Хлопець. Сюди і зараз можуть нагодитись І нас побачить. Тоді марнimi стануть Розмови про майбутнє, бо ми не

скінчимо

Свого завдання. Поспішися, сестро!

А все ж видно було, що його гризли сумніви, хоча він відкидав докази хитрого бісеняти, нібито марна його праця, хлопець відважно змагався із власними сумнівами, що їх уголос вимовляла наївна його сестра, бо не знала, що не слід піддаватися сумнівам, і вони закінчили роботу, і тоді хлопець упав на коліна і простер до сонця руки.

Хлопець. О Геліосе добрий і всевладний, Тобі, найкращому з усіх богів, Ми звірили велику таємницю

І просимо ці ксарби берегти
Аж до часів прийдешніх і прекрасних...

Бісения ртготало на повну губу і, регочучи, ховалось у бістрому в'юнкуму піщаному вихорі, металося пустелею, кепкуючи з мого безсилля. з того, що йому вдалося спокусити мене і змусити робити щось, чого я не вміла робити. Я розуміла, що нічим не могла озброїти дітей серед пустелі, розуміла свою мізерність, свою недосконалість, і брак мудрости розуміла, і все-таки я хотіла, аби ті двоє дітей не зосталися безсловесними, аби вони щось говорили, бо мені було так самотньо се-серед пісків, а те лукаве бісения реготало з мого безсилля, аж поки місто не повернулося назад, принісши з собою важку, але таку звичайну й необхідну мені для існування суєту...

Портрет свій побачила Леся ще раз, через рік. Помер Мержинський. Туга гнала світами шукати десь у якомусь закутку забуття. Змінити обстановку, зустрічатися з людьми, працювати. Все те якось не йшло, абсолютно нічого не хотілося. Тягуча, в'язка й незборима апатія стояла над нею — доводилося змушувати себе до всього, і надумувати собі бажання, яких не відчувала. Часом хотіла аж до різкого, майже фізичного болю тільки одного — нехай би все спочатку, і неправда, ніби його смерть звільнила її від тяжких, надмірних для духу й тіла обов'язків, неправда, що тепер вона має час, і право, і необхідність відпочити й зробити щось для себе, — нічого їй для себе не треба, нехай би все спочатку й без кінця, аби лише він був, і жив, і щось говорив, і просив її грati, або ж читати, або ж просто тримати його руку в своїй. Водночас розуміла, що смерть порятувала його від муки — не від життя, адже упродовж місяця Мержинський поволі гинув, і та довга й важка агонія була мукою і для оточення.

Потому минали дні — один, і другий, і десятий, — і хоч без бажань і без радості — а таки жила, і дивувалася, що годна жити і коли б могла, то просила б у нього вибачення за те, що живе, — бо як же могла без нього? Він усе мріяв про подорожі — до моря, або ж у гори — чомуто люди перед смертю завжди говорять про подорож? Далека дорога? Дорога без вороття? А добре б у гори. На зелену Буковину — в край, що давно став для Лесі дорогою мрією. У зелені весняні гори.

Весною її завжди гнітила пропасниця, була вона вірніша од найвірнішого дружини, але весною ж і манило в дорогу — чи то страх перед пропасницею, котра найбільше докучала саме вдома, чи то звичка вже була, народжена вічною необхідністю мандрувати, шукати рятунку для здоров'я, виборювати життя. — а чи то, може, мала таку бродячу натуру? ..

Гори манили. Дорога на Буковину з Києва вела через Львів. Зрештою, Львів завжди лежав на всіх її дорогах, куди б не виrushала, — у Варшаву, чи до Відня, а чи у Сан-Ремо.

Паморочна вагонна задуха змінилася на львівському пероні вогким холодом, що проникав в ослаблені легені і викликав кашель. Труш зустрів,

відразу перехопив до своїх рук невеликий Лесин багаж; і з вокзалу виrushili до готелю...

Сірий смутний Львів і сірувата мряка. Весняна львівська хляпавка — дощ і сніг навпремінно — ніяк не бадьорила, і тільки ненав'язливість Труша і його доброхітливе старання допомогли в усьому радували Лесю. Готель "Централь" гастро обладнаний, але й там її брачкувало тепло. Трушеві студія — він також жив у "Центральні" — містилась поруч з Лесиною кімнатою. Труш палив у грубці, аби гостя обігрілась трохи, замовив гарячого чаю.

— Напою вас, зігрієтесь, і відразу Львів стане прекрасним, а хляпавка обернеться весняним цвітінням.

Леся охоче пила чай, тримаючи чашку по-дитячому обома долонями, долоні обігрівались, і тонкі бліді пальці виглядали такими ж делікатними, як порцеляна.

Спершу думала пробути у Львові три дні, але третього дня запізнилася на поїзд — і залишилася ще на день. Кожна із тих годин була заповнена зустрічами, бесідами, ходінням до редакції і до знайомих — добре, що Труш допомагав, а коли й міг, то виконував дещо за неї, аби вона не так втомлювалася...

Одного з тих мокрих, захляпаніх, не по-квітневому холодних днів зайдла до редакції "Літературно-наукового вісника". Довідалася, що її переклади з Гайне ніде не затратились і не згубились, але, перш ніж побачити світ окремим виданням, будуть опубліковані у "Віснику" — там вони поки що її знаходяться...

Щойно повернулася до Києва з Буковини — а вже знову виворожується дорога: до Італії, в Сан-Ремо. Лікар радить їхати, та й сама відчуває: важко буде перенести вдома осінь і зиму. Птах перелітний — тільки й того, що крил бракує та ще волі і сили, аби самій море перелетіти.

Чернівці, Буркут, Вижниця, Кімполунг — гори недарма манили й кликали, гарно було. Тихий Прут під Чернівцями, зелена буковинська весна з ясним, м'яким кольоритом; буркутська хата під самим лісом, і величезна смерека, і папороть, і птахи, і Черемош шумить, а з ним навпереди шумить потік, що то власне Буркутом зветься — так писала в листах до рідних, і було в тій природі щось, що таки розтоплювало холодну крижину смутку. І вже писалося, і вже працювалося, і повертається нехай не найкращий, а таки розпогіднений настрій. Вірші складались невеселі, але якісні мовби вичарувані тим гірським краєм:

Темна хмара, а веселка ясна,
Що ти робиш, дівчино нещасна?
Ореш тугу, сієш на ній смуток...
Схаменися, який з того скуток...

Напевне, уперше після повернення з Болгарії хотіла взятися до писання "Віли-посестри". Видно, то також гори викликали в уяві відважну красуню, що побраталася з юнаком, і той її кінь

— тримали його в леті чудесні крила, і скорявся Вілі у своїй буйній непокорі. Тільки ще, мабуть, не прийшов був час писати про Вілу, не укладався вірш так, як належалося. Може, надто близькою ще була смерть побратима, аби саме так написати про неї, треба було, аби своє і не своє злилося докупи, так з cementувалося й так викресалось, як воно трапилось десять літ пізніше. — потрібен був час, аби могла сказати:

Погребовий спів заводить Віла —
люди кажуть: "грім весняний чутно".
Сльози ронить Віла в лютім горі —
люди кажуть: "се весняний дощик"...

Читала колись — ох, та се давно вже й було! про вілу в Старицького: віла живе в горах. Пoddібна до нашої русалки чи й мавки. Тільки віла сербська більш доброчинна, ніж злочинна. Вона дуже гарна, має чудовий голос, жартує часом з юнаками, а більше піклується про них і про Сербію... Віла й мавка — чи не мають вони й справді чогось спільногого, чи не рідні вони сестри? Та мавка зеленокоса з волинських лісів і войовнича віла з гір — обидва здатні на самопожертву в ім'я побратимства — а чи й сама Леся не така? Бо чи могла б інакше зрозуміти тих обох?

Але то не тепер. Таке знаття прийде пізніше. Тепер вона ще не відає навіть, на що здатна і що зробити може, її як завжди, терзає думка, що не встигне скінчити хоч половини того, що має на мислі.

І все-таки я наново шукаю старого папірусу, там мусить бути щось, до мене звернене. Маленьке бісеня притихло, присмиріло, воно втомилося, я посадила його до себе на плече, і тільки я одна його бачу, і відчуваю на плечі тягар, але позбутися його не можу — і не хочу.

Шукаю старого папірусу, хоч знаю вже тепер напевно, і не сумніваюсь, і не стидаюсь свого безсилля — не зможу дописати, і не лише тому, що не маю влади над словом і не маю мудrosti таї, як вона: щоб дописати, додумати і те зробити, що комусь перешкодила довершити смерть, — треба дивитись на світ очима тієї людини. Треба неюстати, — а це неможливо. Задум належав не мені — і одне-єдине рішення, єдине розв'язання було б правильним — те, котре знала вона і котрого не встигла сказати.

Розумію вже, чому Ніка Самофракійська зосталася такою, як її знайшли.

Дописувати за когось неможливо, як неможливо дожити чуже життя.

ЛЮДИ — ПОДІЇ — ЧАС

Григорій КОСТЮК

ТРИЮМФ

ЮВІЛЕЙ АКАД. М. ГРУШЕВСЬКОГО 1926
РОКУ

(Уривок із книги спогадів)

На початку осені 1926 року сталася подія, що зворушила не тільки наш студентський світ, не тільки наукові кола, але й цілу свідому українську спільноту в Україні й поза Україною сущу.

Шойно повернувшись з літніх вакацій — хто від батьків, хто з розвагової мандрівки, а хто з заробіткової праці — студенти різних відділів, різних факультетів Київського ІНО (Інституту Народної Освіти) дружньо зустрічались, жуваво гомоніли, ділилися враженнями, новинами, чутками. Тоді, серед багатьох дрібних і звичайних новин, блискавично розійшлася чутка, що має відбутися ювілей академіка Михайла Грушевського, і що при Українській Академії Наук створено ювілейний комітет на чолі з академіком П. Тутківським. До комітету ввійшли видатні вчені: акад. Перець, В. М. (Ленінград), акад. Багалій, Д. І. (Харків), акад. Слабченко, М. (Одеса), акад. Студинський, К. О. (Львів), наш проректор, проф. Гермайзе, О. Ю., Баран, М. — голова спілки наукових робітників, Левітський, Л. М. — ректор Медінституту та ще багато представників інших наукових, культурних і громадських організацій. Найбільше новин і фактів про готовання до цієї події приносив мені мій друг студентських років, стулент відділу історії Семен Підгайний. Він був великий шанувальник акад. Грушевського. Він вірив, що майбутній ювілей буде величним святом української історичної науки. Він нагадував про це при кожній нагоді, кому тільки міг. Між нами виникла ідея, що ми теж мусимо чимось допомогти, чимось прислужитись, щоб ювілей заслуженого історика й державного діяча пройшов якнайкраще. Впала думка написати офіційне привітання ювілятові від студентської громади. Але, коли вона поширилась, то від парадійної організації інституту пущена була неофіційна порада (наказ!), цього не робити самим. Почекати, що скаже керівництво інституту. Керівництво, звичайно, нічого не сказало. Тоді ми рішили просто взяти масову участі в ювілії. І цим надолужити фактичну заборону письмового привіту. Одночасно багато студентів написали в цій справі листи до своїх сіл, містечок і міст. Я, наприклад, написав два листи: до свого гімназійного учителя Юхима Філя в Кам'янець-Подільський і до свого друга дитячих років Михайла Джоса, що в той час учителював у нашому рідному селі. Лист до Ю. Філя був зайвий, бо Кам'янецьке наукове історичне товарис-

"НОВІ ДНІ" ЧЕКАЮТЬ
ВАШИХ ПОРАД І ДОПИСІВ
НА РІЗНІ ТЕМИ НАШОГО ЖИТТЯ.

тво, де він брав активну участь, було пов'язано з Академією Наук безпосередньо і про ювілей, звичайно, знато. Але лист до моого села був важливий і потрібний. Я писав моєму другові, що має відбутися ювілей нашого знаного історика. Що було б дуже добре, коли б від селян, а якщо можна, то й від учителів нашого села, на адресу ювілейного комітету (я тут же подавав адресу) прийшло привітання. Відповіді від Михайла я не дістав. Але як же я був приємно вражений, коли вийшов збірник на пошану акад. М. С. Грушевського, де серед численних привітань із різних закутків України я побачив і своє рідне село. Там я прочитав:

"Від імені групи селян і вчителів села Боришковець Кам'янецької округи, вітаємо Вас з днем роковини Вашої невтомної наукової праці на користь віками пригнобленого темного селянства та бажаємо Вам багато сил для дальшої праці.

Селяни: Левко Повержук, Михайло Грабчук, Іван Циганюк, Михайло Повержук. Учителі: Іван Повержук, Михайло Лжос, Олександер Катюк, Іван Риндик, Дем'ян Зущик".

Я навмисне виписую повністю це привітання моїх земляків, щоб ці чесні імена залишили для майбутніх поколінь. Все це були луже свідомі й культурні селяни нашого села. Це були чесні правдолюби й відважні оборонці покривданого селянства ще до революції 1917 р. На можливі закиди екстремних визнавців людоненависної теорії клясової боротьби, що це, мовляв, напевне були куркулі, в ім'я історичної правди стверджую: це були все бідні селяни, за винятком Михайла Повержука, якого можна з бідою пополам вважати середняком, бо мав, здається, п'ять десятин поля і пару коней. Решта, це той переважаючий прошарок селянства, якому різні екстремні сили, від царських починаючи, так і не дали зажити по-людському. Яка їхня дальша доля — не знаю. Знаю тільки що Михайла Повержука разом з дружиною Люборо в роки колективізації вивезли в Сибір, де вони й загинули. Врятувалась тільки їхня дочка, яка тепер доживає віку десь на Поділлі.

З учителів, що підписали привітання, я нікого не знати за винятком Михайла Джоса. Йому вдалося успішно закінчити медичний інститут і спеціалізуватись у хірургії. Під час війни був мобілізований, опинився в "Дарницькому оточенні", потрапив до німецького полону, чудом звільнився, повернувшись до Києва із 1942 року знову працював у лікарні. Мав 10-річного сина й паралізовану дружину, з якою нікуди не міг порушатися. На початку 60-х років я дістав вістку, що помер М. Джос. Яка причина смерті — невідомо. Було йому тоді не більше 55 років. Але я ухилився трохи вбік. Це данина тим моїм землякам, що активно підтримали ювілей М. Грушевського. Повернімось до властивої теми.

Наблизався ювілейний день. Його призначено було на 3 жовтня 1926 року. Вибір місця святкування ювілею в Актовій залі колишнього університету ім. св. Володимира, де лунали колись голоси М. Максимовича, М. Костомарова, В. Антоновича, М. Драгоманова та інших будителів

свободи українського народу, мав теж свою промовисту символіку.

Пригадую дуже чітко: був ясний сонячний день ранньої осені. Гарний, лагідний, який, здається, буває тільки в Києві. Ми знали, що засідання Комітету почнеться о 12 годині дня. Тому всі шанувальники-ентузісти об 11 годині вже були на пляцу перед центральним входом до Актової залі. Але виявилось, що таких ентузіастів як ми з міста прибуло ще більше і ще раніше. На пляцу, на хідниках вул. Короленка, навіть у Шевченківському парку навпроти купчилось вже багато людей. Тут чимало було таких, які відразу зайняли вихідні позиції, щоб за всяку ціну потрапити до залі. А були й такі, які не мали нації потрапити до залі, але дуже хотіли бодай побачити, як приїде і як виглядає тепер ювілят. Не знаю чи були якісь гостів запрошення. Ми їх не мали. Але ми знали всі можливі шляхи, як до залі потрапити. І ми їх використали.

Прибув ювілейний комітет майже інкорпоре. Це був знак, що незабаром приїде й ювілят. І справді, за якусь хвилину-две, від Бульвару Шевченка підіїхало авто. Зупинилось між натовпом саме перед центральним входом до Актової залі. З авта бальоро вийшов Грушевський і допоміг виходити дружині. Його так загальновідома сива борода кинула ніби світло прожектора на численну публіку. В цю мить публіка немов гойднулась, як морська хвиля, й вибухнула овациєю.

Випадково я стояв дуже близько того місця, де зупинилося авто Грушевського. Я вперше зблизька дивився на людину, яка для мене була майже легендою. Основних наукових творів його я тоді не знати. Я добре знати його "Ілюстровану історію України", я з захопленням колись, ще в Кам'янці, перечитав його "На попозі нової України". Я щойно непавчу прочитав його "Затоплений дзвін" у журналі "Україна". Цей науково-публіцистичний памфлет, який так глибоко, з таким тактом і з такою залишеною логікою вклинивався у животрепетну полеміку, що її розгорнув тоді в своїх "Апогеях писаризму" Хвильовий, мене захопив. Це було, злається, і все. Але я знати добре його біографію. І це виповнювало гордістю мою істоту. Біля мене стояв високий ставний і гарний, з темними вусами, середнього віку інтелігент. Він уважно дивився в машину, що підіїхала. Коли Грушевський бальоро вискочив з авта, майнув навколо свою сиву боротою, дрожньо махнув рукою до апльотуючої публіки, мій цікавий сусід ніби до мене мовив притищено:

— Такий же, старий, енергійний, як і 1917 року. На нього ані час, ані події, ані обставини не впливають.

І загадково посміхнувся. І говорив він якось тан, ніби з ювілятом йому доводилось сидіти за одним столом і рішати справи. Заінтергованій, я не стримався і спітав:

— А Ви, що його колись знали?

Він глянув на мене й ніби іронічно, ніби байдуже проказав:

— Та... було, молодий чоловіче, все було... — але, що було, то своєї думки він так і не закін-

чив. Події, що розгорнулися навколо, розштовбордини вперше почув проповідь миряніна В. Чехівського. З історії революції це прізвище я знав. Пригадую, то не була звична богословська проповідь. То була глибока філософська лекція на сучасну життєву супспільно-моральну тему. Але, що найбільше мене вразило, проповідник дос্তеменно нагадував мені того інтелігента, що робив свої дружні коментарі до особи Грушевського в його ювілейний день.

До Грушевського підійшла група молодих людей, мабуть, студентів старших курсів, і він з дружиною в їхньому супроводі, пішов до головного входу. Я, як і сотні навколої публіки, автоматично рушив усілід. Наш ювілят з величими труднощами, хоч і при допомозі молодої охорони, просувався вперед. Всі, звичайно, хотіли пропустити, дати йому дорогу, але одночасно всі хотіли, якщо не доторкнутись, то бодай глянути на його зблизька. Перед вхідними дверима я на деякий час затримався. Вдалося ввійти до залі тоді, коли Михайло Сергійович уже був на подіумі і під невгаваючий грім оваций сідав на своє місце. Пізніше мені розповідали, що на сходах група студентів підхопила Грушевського на руки й тріумфально пронесла його через усю залю до естради. Я, на жаль, цього не бачив. Ніхто з моїх близких друзів у цьому участи теж не брав. Можливо, це була група досвідченіших від нас студентів старших курсів.

Урочистий момент. У переповненій, просто напакованій людьми залі настала абсолютна тиша. Академік Тутківський відкриває ювілейне засідання. Говорить коротке слово, яке закінчує так:

"...Я маю високу честь і щастя сказати, як товариш високошанованного ювілята: і не можу цього не сказати, що сама ідея заснування Української Академії Наук і перші реальні кроки для її здійснення належать високошанованому ювілятові. Ще не можу не сказати, що з того моменту, коли приїхав до Києва Михайло Сергійович і взяв участь у працях Академії Наук, у нас відчущася присутність величезної науково-організаційної сили..."

Я не можу не сказати, — і це зовсім об'єктивно, не перебільшуточно, — що Михайло Сергійович назавжди лишиться найкращою справжньою окрасою і славою Української Академії".

Вибух довгих гучних оваций. Голова просить спокою і надає слово президентові Української Академії Наук академіку Володимиру Липському. Президент академік Липський говорить від імені цілої Академії Наук. Своє пройняті глибоко пошанюю до ювілята слово, в якому він назвав Грушевського найкращим знавцем України й одним з найвидатніших синів її, він закінчив так:

"Дозвольте нагадати, що на останньому засіданні СпільногоЗібрання винесено постанову — поставити Ваш бюст або портрет у залі СпільногоЗібрання, щоб Ви завжди були перед нашими очима".

Запам'ятався виступ акад. Дмитра Івановича

Багалія. Говорив щиро, дружньо і, як компетентний суддя, стверджував:

"...Ми вкупі з усіма, хто працює в українській історії, ...дивимося на Вашу "Історію України", як на першу монументальну синтетичну працю, що побудована на основі Вашої власної схеми, відповідає вимогам європейської методології, підводить підсумки усієї попередньої української історіографії в її джерелах і розвідках і стоїть на рівні з аналогічними історіями інших народів..."

Особливе піднесення в залі сталося, коли слово дістав голова Наукового Товариства ім. Т. Шевченка у Львові академік Кирило Студинський. Представника галицької гілки українського народу заля зустріла довготривалими гучними овациями. Коли заля втихла, схвильований академік Студинський звернувся до ювілята з повітом і подякою від усіх секцій Наукового Товариства ім. Т. Шевченка, для зміщення, зросту й утвердження наукового авторитету яких так вирішально прислужився Грушевський. Він сособливо дякував за його тяжку, але успішну першу оранку занедбаної галицької землі, яка в наслідок дала відчутні плоди. "Геній української думки повів Вас, — сказав на закінчення академік Студинський, — на Галицьку землю, де Ви печаттю його духа почали орати занедбане поле... Не тільки Товариство ім. Шевченка, але й український народ Ви своєю плодотворною працею ввели в сем'ю культурних європейських народів... Від імені Галицької землі я кличу: Нехай живе наш професор Михайло Грушевський!"

Надзвичайне піднесення в залі. Довгі гучні оплески. Тут хочу ще додати, що крім цього слова академіка Студинського, Грушевського вітала комплектно вся Галичина. Всі культурні, літературні, мистецькі, громадські, кооперативні та господарські організації. Банки. Українська парламентарна презентація в Варшаві, посли від Холмщини до Сойму, забезпеченеві товариства, основна преса, просвіти, школи, гімназії, Союз селянських спілок, сила-силенна окремих селянських і робітничих громад від Дністра до Закарпаття, персонально колишні учні й колеги праці. Це була така імпозантна, може для декого несподівана демонстрація почуття соборності і величого авторитету Грушевського серед найширших мас українського народу, що його не можна було не відчути і не оцінити.

Серед багатьох інших промов і привітань, які запам'яталися мені, виділялась особливо промова голови Ради виконавчого комітету робітничо-селянських депутатів Київщини Панаса Любченка. Це було, можна сказати, офіційне слово влади, партії. На ювілії він був особою найвищої адміністративної ранги, тож варто кілька слів про нього сказати. Гарний, інтелігентного вигляду, з русявою борідкою клинцем і хвилястим чубом, досвідчений промовець, колишній член Центральної Ради від УПСР, пізніше — опозиціонер, боротьбіст, а через 6 років, — голова всієї Київщини. Минув той час, коли він ще зовсім молодий запальний хлопець бігав коридорами Центральної

ради "у жовтих чобітках", як іронічно про нього занотував десь у свій щоденник Винниченко, і жадібно прислухався до авторитетного голосу голови ЦР. Тепер доля жартівливо ролі поміняла. Колишній авторитет і голова відродженої української держави, тепер повернувся з еміграції в ролі тільки скромного вченого-історика, а колишній скромний юнак, що "бігав у жовтих чобітках" в Центральній Раді, тепер уже в поважній ролі господаря не тільки Києва, а й цілої київської округи. Він прийшов на ювілейне засідання вже як влада, як представник держави і керівної партії. Він упевнено, але шанобливо звернувся до ювілята від імені всієї України.

Шанувачи Вас, — говорив він, — як видатного вченого нашого історика, ми, проте, не забуваємо, що був час, коли Ви, Михайле Сергійовичу, стояли по той бік барикадів. І не тільки пасивно стояли, а очолювали великий націоналістичний фронт і активно боролися проти влади робітників і селян. Ми цього не забуваємо. Але ми шануємо Вас за те, що після поразки Ви збагнули свою помилку, що Ви мали громадську мужність визнати її і повернутися на батьківщину. Ми відімо, що Ви повернулися щиро для лояльної наукової праці на добро і культурче піднесення робітничо-селянської України. Тож, вельмишановний Михайле Сергійовичу, працюйте на добро і славу нашої радянської науки. Все, що має тепер наш український народ — до Ваших послуг.

Не знаю, чи бодай у глибині своєї душі уявляв собі цей оптимістичний промовець дальшу долю в радянській дійсності не тільки Грушевського, але й свою власну. Думаю, що напевне не уявляв. Не бачив напевне трагічних перспектив і М. Грушевський, як не бачили, не уявляли того й ми, тодішня студентська молодь.

Всі промови, ситуації й загальна картина ювілейного свята дуже міцно зафіксувалися в моїй пам'яті. Я міг їх (промови) переказувати з пам'яті, що я вже й деколи робив у попередніх своїх публікаціях. Але тепер, коли я маю перед собою оригінали деяких промов, я волію потрібні мені думки цитувати точно за оригіналом. Промови П. Любченка не маю, тому передаю її так, як зберегла моя пам'ять.

Після промови П. Любченка читали телеграму від народного комісара освіти Російської Федерації А. В. Луначарського, який вітав Грушевського як найбільшого історика слов'янського світу. Далі йшла телеграма від тоді ще дуже відомого авторитетного російського історика-марксиста М. Покровського, який характеризував Грушевського як першого великого історика України, якому дуже зобов'язана нова історична наука Росії.

У пам'яті залишились згадки про особисті виступи ще професора Іоніна від Литовського Державного університету, що дуже тепло говорив про давні державні контакти Литви та України: професора Пичети від Білоруського Державного університету; акад. М. П. Василенка від Історичного товариства Нестора Літописця; ректора Ка-

м'янець-Подільського ІНО проф. Гериновича; проректора нашого Київського Інституту Народної Освіти професора О. Ю. Гермайзе; від секції наукових робітників і від Спілки робітників освіти — М. Барана; від Укрголовнауки — ректора Київського медичного інституту Л. М. Левитського та ще, мабуть, когось, але прізвища в пам'яті не затрималися.

Нарешті голова ювілейного комітету акад. Тутківський встав і сказав, що на адресу комітету надійшли тисячі привітальних листів і телеграм не тільки від усіх університетів, інститутів, наукових установ, шкіл і культурних організацій, адміністративних центрів великих міст, містечок, сіл і робітничих селищ України, Росії та інших Союзних Республік, але й майже з усіх університетів і наукових установ Західного світу. Ювілейний комітет неспроможний все те навіть перерахувати. Всі ці листи як і промови, буде опубліковано в збірнику на пошану акад. М. С. Грушевського. Тому на цьому привітальну, святкову частину вважає закінченою й надає слово ювілятові.

Михайло Сергійович встав. Заля — grimila. Він вичекав поки затихла, й ніби спокійно почав. Насамперед він подякував усім, хто спричинився до влаштування такого величавого свята, в тому й радянській владі й професійним організаціям наукових і освітніх робітників. Він сказав, що щастливий, що його особиста дата спричинилася до такого величавого свята української науки. Він підkreслив також той факт, що нинішнє свято української науки припадає на 50-річчя ганебного царського указу 1876 року і яскраво свідчить про перемогу українського відродження над усіма тяжкими ворожими перешкодами. Він коротко виклав дуже ризиковану, і ні з ким, звичайно, не узгіднену програму дальшої наукової праці. Кожна епоха, — казав він, — для орієнтації дослідників історії висуває свою суспільну верству. Українська історіографія кінця XIX і початку XX сторіччя висунула орієнтацію на селянську верству. Але тут же майже одночасно, постала ідея орієнтації на робітничу клясу. Чи ж завершена праця орієнтації на селянську верству? Ні, далеко незавершена. Історично склалося так, що українська нація не має своєї органічної робітничої кляси. Гасло партії "Лицем до села" є дієвою вказівкою для науковців звернути пильнішу глибшу увагу на селянську верству, тобто, завершити працю наших великих попередників. Тільки вироблена, національно свідома і культурна селянська верства, влившись у фабрики, заводи і шахти не стане жертвою русифікації, а зуміє вплинути на нове оточення і в результаті створити справжню українську робітничу клясу.

На закінчення він звернув увагу на територіяльну надщербленність України. Пригадую його майже патетичні, вражуючі нашу юнацьку свідомість, гостро-патріотичні запити:

— Де ви, українці, поза Україною сущі?

Де Холм, у якому я народився? Де Львів, котому я віддав найкращих двадцять літ моєї праці? Де Острог і Луцьк, котрих культурну роботу тепер я обробляю? Де Ужгород, де Чернівці? Де Хотин і Аккерман? Їх немає між нами.

У відповідь заля гrimіла. А він, знову перечекавши, продовжував:

— Не можу інакше закінчити сьогоднішнє свято, як побажанням повнішої маніфестації на честь української культури, на честь українського життя, української самостійності за участю всіх наших країв, нині поза Україною сущих. Через це, дорогі товариши, в нинішню 60-літнію свою річницю не вважаю за можливе собі сказати: "Нині отпушаєши". Я, навпаки, мушу сказати: я хочу ще жити, щоб працювати, страждати і боротись разом із вами... (гучні оплески всієї зали), щоб привітати той момент, що колись провіщав українському народові мій довголітній товариш, покійний Іван Франко оцими словами:

Та прийде час, і ти вогнистим видом
Засяєш у народів вольних колі,
Труснеш Кавказ, впережиша Бескидом,
Покотиши Чорним морем гомін волі.
І глянеш, як хазяїн домовитий,
По своїй хаті і по своїм полі.

Це був тріумф. Це був вибух великої сили української державної свідомості. Описати цей момент міг би тільки великий талант. Переповнена заля спонтанно встала і влаштувала ентузіастичну довготривалу овацию. В той момент, за винятком кількох шпиків, що напевне сиділи серед публіки, для учасників ювілейного свята можна з певністю сказати, не існувало ні радянської влади, ні комуністичної партії та її диктатури. В їх свідомості панував лише образ великої соборної України та її духовного вождя академіка Михайла Грушевського.

З таким почуттям публіка поволі розходилася з ювілейного свята.

Дещо пізніше я був на ювілейних вечорах поета Миколи Вороного й академіка Д. І. Багалія. Але нічого подібного до ювілею М. Грушевського щодо загального настрою й ширини ідейного звучання, на тих вечорах не було.

(Закінчення в наступному числі)

Олексій КОНОВАЛ

ГРИГОРІЙ КИТАСТИЙ

(Слово на жалобних сходинах в Чікаго в 40-ий день смерти)

Григорій Китастий народився 17 січня 1907 року в козацькій родині в місті Кобиляки на Полтавщині. Співуча родина Китастих складалася з батьків та чотирьох братів і сестри. Найстарший брат Григорія, Андрій, згинув на фронти в Першу світову війну, а сестра померла маючи 17 років. Прругий брат, Микола, брав участь у визволенні боротьбі українського народу в армії УНР. Коли вщухла буря революції, до Кобиляк почали приїжджати мистецькі групи з виступами. Григорій Китастий їх часто відвідував. Молодь, що брала участь у хорах чи драматичних гуртках міста Кобиляк, до якої належав і Г. Китастий, часто вибиралася в мальовничі околиці Полтавщини, де залюбки співали в гаях та на човнах на ріці Ворскла мелодії Миколи Лисенка, Миколи Леонтовича, Олександра Кошиця та народні пісні. Співуче товариство та чудові українські мелодії залишили в серці юнака, Григорія, любов до музики, до української пісні, на все життя. Його мрією була музична школа. Але родинні злидні були перешкодою. А працювати й училися не було легко.

Щойно як Григорію Китаству сповнилось двадцять років, він поїхав до Полтави і там записався до Полтавського музичного технікуму на вокально-хоровий відділ. Гроши для прожитку він здобував вивантажуванням вугілля на станції та грою на скрипці в клубах. Коли директором технікуму став Федір Попадич, становище Григорія значно покращало. Він улаштував Китастого в студентському гуртожитку. Ф. Попадич був не лише директором і педагогом, але й керував Полтавською хоровою капелею. Під час проб капелі Китастий був постійним її гостем. На третьому році навчання в технікумі Ф. Попадич дозволяв Китаству керувати капелею на концертах. Гр. Китастий часто відвідував також концерти Полтавської капелі бандуристів, що їх ще перед тим часто чув у Кобиляках, під керівництвом Гната Хоткевича. Найбільш відомим українським співцем-кобзарем був незрячий Остап Вересай. Його послідовником став всебічно обдарований учений, письменник і композитор Гнат Хоткевич. Він надав кобзарському мистецтву нові напрямні, теоретичні підвалини для дальнього розвитку. Кобза є українським національним інструментом. Кобзарі сторіччями ширили національну свідомість нашого народу, пригадували йому минуле й закликали до боротьби в час повстань. Тому й Тарас Шевченко не випадково назвав збірку своїх перших поезій "Кобзарем". Бо кобза чи, як тепер прийнято називати, банду-

У Видавництві "Нові дні" вже можна набути книгу

Гелія Снегірьова

"НАБОЇ ДЛЯ РОЗСТРІЛУ ТА ІНШІ ТВОРИ"

Книга в твердій оправі, має 492 сторінки й багато ілюстрацій. Ціна книги з пересилкою в Канаді 20 кан. доларів, в інших країнах — 20 amer. дол. Замовляйте книгу Г. Снегірьова не гаючись.

ра — це суто український музичний інструмент. Під час концертів бандуристів, якими керував Гнат Хоткевич, велике бажання в Григорія Китастиого стати бандуристом ще більше зросло.

Навчання в технікумі закінчив він у 1930 році і склав іспит до Музично-Драматичного Інституту ім. М. Лисенка в Києві. Там пильно вивчав техніку гри на скрипці та кларнеті, а найбільше часу присвячував бандурі. Теоретик музики Г. Любомирський завважив із домашніх завдань Китастиого, що він має композиторський нахил, тож порадив йому, закінчити хормайстерський відділ і перейти до композиторського відділу, що він і зробив. Про період, коли Гр. Китастиого прийняли до Київської опери хористом, він писав: "Така праця давала мені можливість вивчати оперовий репертуар і взагалі театральну специфіку, а з другого боку — це давало певну матеріальну базу для прожиття і в якісі мірі допомагати батькам, що опинилися в біді". А "бідою" був 1933 рік, коли мільйони українців гинули з штучно створеного Москвою голоду на Україні.

У той час Гр. Китастий знайомиться з бандуристами Київської капелі. При потребі вони запрошуєть його, як бандуриста, на свої концертні виступи. Згодом він офіційно став членом капелі.

В 1935 році капелі бандуристів Київська і Полтавська об'єдналися в Державну капелю з осідком в Києві. Китастий в ній спершу виконував обов'язки концертмайстра, а пізніше був заступником мистецького керівника. Ставши професійним бандуристом, він розпочав свою композиторську діяльність. Та разом із успіхом в музиці приходять трагічні дні для родини Китастих. Брата Миколу заарештовують 1937 року і незабаром розстрілюють за його перебування в армії УНР.

В 1941 році, як німецька війська посунули на Україну, капелю бандуристів ліквідовано, а всіх бандуристів покликано до Червоної армії. Замість бандур дано їм в руки рушниці. Багато їх згинуло на фронті за чужі інтереси. Григорій Китастий попав у німецький полон з якого йому вдалося втекти й повернутися назад до Києва. За німецької окупації в Києві зібрано всіх бандуристів, що залишилися в живих з колишньої капелі й відновлено з ними працю. Їх очолив Григорій Китастий. Капелі дано ім'я національного пророка України Тараса Шевченка. З того часу, життя й творчість Григорія Китастиого, бандуриста й композитора, тісно переплелася з діяльністю капелі. Прийшлося їм побувати й у німецькому концентраційному таборі, ділити долю "рабів" з тисячами української молоді в остівських таборах Німеччини. Виступи капелі для української молоді були євшаном зілля.

Григорій Китастий, ще з більшим завзяттям взявся до праці з капелею після закінчення Другої світової війни. Для капелі він приготовляв новий репертуар та дав сотні концертів по українських таборах переселенців у Західній Європі.

В 1949 році капеля бандуристів вирушила в заокеанський світ до Америки. В США, в Детрой-

ті, в місті автової індустрії знайшла свій осідок. Григорій Китастий керував капелею впродовж багатьох років, — вона об'їхала всі більші міста США, Канади, Західної Європи й Австралії — і працював над новими композиціями з усіх жанрів: ліричного, жартівливого, мажорного, мінорного та героїчного. Ось автори, яких твори (вірші) він поклав на музику: *Тарас Шевченко* ("Гомоніла Україна", "Грай кобзарю", "Пісня про Запорозьку Січ" та "Вітре буйний"); *Іван Багряний* ("Вперед, сини народу" (гімн ОДУМ-у), "Ми об'їхали землю навколо" (марш ОДУМ-у), "Вставай, народе", "Марш Україна", "Пісня про Тютюнника", "Марш поляглих" та "Вперед, союли"); *Олександер Олесь* ("Нас ждуть"); *Михайло Ситник* ("Лебеді"); *Яр Славутич* ("Карпатські січовики", "Наши будні — розгорнена книга" (марш юного ОДУМ-у) та "Дума про Кемптен"); *Андрій Малишко* ("Прощання", "Вітер віс по траві"); *Юрій Буряківець* ("Задніпрянка" та "Оксана"); *Катерина Перелісна* ("Ідуть дівчатка і хлоп'ята" та "Молитва"); *Костянтин Даниленко-Данилевський* ("Дума про Петлюру"); *Ніна Калюжна* ("Нагадай, бандуро"); *С. Кандиба* ("Сто років"); *Олекса Гай-Головко* ("Пісня про Америку"); *Ольга Лубська* ("Ти слухаєш Дніпра"); *Ганна Черінь* ("Любисток"); *Борис Олександров* ("Колискова" та "Великодні дзвони"); *Іван Овчеко* ("Не плач, Україно"); *Анатоль Юрінський* ("Богданова слава"); *Данило Завертайло* ("Весняні мрії", вальс); *Олександер Підсуха* ("Як давно" та "Не шкодую за літами"); *Петро Карпенко-Криниця* ("Конотопська битва"); *О. Яровий* ("Весна зимою"); *К. Рошко* ("Пісня пластунів"); *О. Ільченко* ("Ой червона калинонько"); *М. Пироженко* ("Виший, вищий"); *В. Симоненко* ("Земле рідна") та ін.

До музичних творів Гр. Китастиого належать "Гомін степів", "Львівські фрагменти", "Сюїта", "Горлиця", "Музичний момент", "Трубайвське повстання", "Дума про Сагайдачного", "Женчик", "А май мілій", "Дудочка", "Прелюдія", "Етюд", "Різдвяні мотиви" та інші. З релігійних тем він опрацював "Святу літургію". Крім того він зробив багато обробок українських народніх пісень, розписав та опрацював багато різних пісень для бандури та фортепіано. Завдяки Григорієви Китастиому та капелі бандуристів ім. Т. Шевченка, яку він очолював впродовж багатьох років, ми маємо на всіх континентах ансамблі та капелі бандуристів, переважно з молоді. Він був надхненником і пропагатором бандури між молоддю. Кожного року, останні двадцять років, їздив він на табори бандуристів які в більшості влаштовував ОДУМ, щоб передати свої знання і свою любов до бандури молодим поколінням.

Деякий час Григорій Китастий жив у Чікаго. В 1964 році філія ОДУМ-у вирішила створити перший одумівський ансамбль бандуристів. У той час він жив уже в Каліфорнії. Він був почесним членом ОДУМ-у. Управа філії звернулася до нього і він переїхав до Чікаго й очолив одумівський ансамбль. В скромному часі ансамбль нараховував 60 осіб і вперше виступив на Шевченківськім святі 1965 року в школі Шопена.

В Григорія Китастого є приємні й прикрайні, пов'язані з перебуванням в Чікаго. В 1967 році припало 60-ліття Григорія Китастого. Створено громадський комітет для відзначення його річниці. В ті роки приїздили мистецькі одиниці з України. В пресі точилися дискусії, зустрічалися чи не зустрічалися з людьми з України. На одній з таких зустрічей з мистичними з України був і Гр. Китастий. Група людей з середовищ Визвольного Фронту домагалася покарання Китастого. Вони ломалися відкликання його відзначення, бо ніби "мають точні відомості, що Гр. Китастий збирається повернутися на Україну". Концерт не відкликали й багато осіб вийшло з громадського комітету. Але не зважаючи на те, величаве і вро- чисте відзначення 60-річчя Китастого відбулося в переповненій школі Шопена з участию письменника Уласа Самчука, який мав доповідь про нього, співаків Оксани Бринь, й Осипа Гошуляка, піяніста Р. Згодави та інших як учасників концерту.

В Чікаго Григорій Китастий написав кілька музичних творів, а саме до слів Данила Завертайла "Весняні мрії" — вальс, як вдачність йому за організацію та активну допомогу й адміністрацію в ансамблі бандуристів та марш "Ідути дівчатка і хлоп'ятка" до слів Катерини Перелісної для юніх одумівок, трьох лочок Анатолія Луппо, для виступу на концерті. Перед приїздом до Чікаго він написав інструментальний твір, якому не мав ще назви. В Чікаго, на початках, поки йому ще не було знайдено мешкання і праці, тимчасово жив у моїх батьків. Він кілька разів грав нам той твір, а нас просив порекомендувати йому назву. Ми радили назвати його "Гомін степів України". Для ширшого кола слухачів він вперше виконав його на радіопередачі Василя Іващенка й назвав його "Гомін степів".

Григорій Китастий не лише компонував музику, але й пробував свої сили в компонуванні оповідань. Він був активною особою в суспільно-громадськім та політичному українському житті. Він був членом УРДП, партії, яку створив із своїми однодумцями, його друг — Іван Багряний. В колі своїх друзів любив випити та з великим захопленням грав у шахи, деколи забуваючи, що вже час починати пробу з бандуристами.

Головною причиною його від'їзду з Чікаго, в листопаді 1967 року, було те, що українські мистці, які відвідували американський континент, простили його зактивізувати капелю бандуристів. Бо це, казали вони, має вплив на працю мистецьких одиниць там, в Україні: "Як ви тут робите подорожі з виступами по різних містах різних держав, то й нашим мистецьким одиницям виділяють більші фонди та посилають з виступами щоб вас невтіралізувати".

Ми часто вшановуємо наших відомих і заслужених діячів щойно після їх смерті. Китастого вшанували його друзі в 70-річчя з дня народження виданням "Збірки на пошану Григорія Китастого", що вийшла в 1980 році коштом Фундації ім. Івана Багряного.

Ще так недавно Григорій Китастий виступав із

своєю капелою на голодовій імпрезі у Вашингтоні та на Світовому Конгресі Українців в Торонто й плянував велике турне капелі. Тому з невимовним жалом довідалася українська громада, що раптово, несподівано, помер 6 квітня 1984 року в Каліфорнії, куди забрав його син, майстер кобзарського музичного мистецтва Григорій Китастий. Поховали його на українському православному кладовищі, де поховані сотні відомих українських діячів, в Бевнд Бруці в штаті Нью Джерзі в США. Вічна йому пам'ять!

Замість квітів на свіжу могилу нашого незабутнього бандуриста Григорія Т. Китастого посилаємо на "Нові дні" 50.00 дол.

Осередок УРДП в Чікаго

Можна набути по зниженні ціні

**"ЗБІРНИК НА ПОШАНУ
ГРИГОРІЯ КИТАСТОГО
в 70-річчя з дня народження"**

Книга, видана коштом Фундації ім. Івана Багряного 1980 року, має 300 сторінок. Вона містить автобіографію, розвідки, статті, рецензії, спогади, присвяти та вибрані твори Гр. Китастого.

Книга в твердій оправі коштує — 10 доларів, а в м'якій — 6 дол. Передплату слід зробити на адресу:

В США:

UKRAINIAN NEWS
19411 W. Warren
Detroit, Mich., 48228 U.S.A.

В Канаді:

BAHRIANY FOUNDATION
R.R. No. 4
London, Ontario, Canada N6A 4B8

Читайте і передплачуйте найб'єктивніший український тижневик політики, культури і громадського життя "УКРАЇНСЬКІ ВІСТИ". Передплата на рік — 25 амер. доларів.

Передплату слід надсилати на адресу представників "УВ" у вашій країні або на адресу адміністрації газети:

**Ukrainian News, Inc.
1941 W. Warren, Detroit, Mich. 48228 USA**

ПОВСТАННЯ НА ПАНЦЕРНИКУ “ПОТЬОМКІН” (4)

(Продовження)

Депутати сказали мені й лікареві, що наші заяві вони зараз же перекажуть усій команді.

Через кілька хвилин по їх відході до мене підішов інженер-механік Калюжнов. Це був молодик, якому ледве минуло 21 рік, і який тільки що скінчив кронштадську військовоморську технічну школу. Він відвів мене на бік і сказав:

— Я теж зостануся з вами.

— А чи ж ви обміркували добре свій крок?, — запитав я його. — Ви повинні пам'ятати, що лишаючися тут ви, так би мовити, ідете на все.

— Я все ж таки залишаюся, — сказав він рішучо.

— В такім разі я перекажу ваше рішення команді.

В цей час увійхов Матюшенко.

— Панове Коваленко і Голенко, комісія просить вас прийти в адміральське помешкання, де вона зараз засідає, — промовив він, звертаючися дс мене і до лікаря. Ми обидва зараз пішли туди... Матюшенко широко розпахнув перед нами двері і ми ввійшли в адміральське помешкання.

Там довкола довгого стола сиділо душ 20 матросів і троє незнайомих мені цивільних; один із них потім лишився в Одесі, другий, що назавв себе "Кирилом", був представником групи робітників, третій, що називався "Івановим", прийшов на панцерник від Одеського комітету Російської соціяль-демократичної робітничої партії. Ці два останні ввесь час залишалися на "Потьомкіні" і брали в усіх справах діяльну участь. Всі, що сиділи біля столу, творили Комісію. Помешкання було наповнене матросами, які цікавилися засіданням. Як тільки ми увійшли, розмова увірвалася і всі очі звернулися на нас. Голова засідання встав і, звертаючись до нас, сказав:

— Команда ескадренноного панцерника "Князь Потьомкін Таврічеський" одностайно вітає ваше приолучення до неї на спільне діло боротьби за свободу усіх народів і виголошує з цього приводу своє шире задоволення. З огляду на те, — говорив він далі, — що тепер уже пізно, ми завтра познайомимо вас із нашими плянами і з теперішнім станом речей на панцернику, а тепер ви зовсім вільні і можете лаштуватися на ніч, де хочете.

Ми подякували команді в особі голови засідання за довір'я і повторили ще раз вже сказане депутатам. А потім я заявив про бажання Калюжнова. Голова відповів, що вони про це мусять порадитися, а про рішення повідомлять. Ми пішли.

Коли я ввійшов до кают-компанії, офіцери лагодилися від'їздити. Часу від часу деякі з них підходили до відкритого люка і з тривогою по-

глядали на палаючий берег. Там, як і перед тим, скажено полум'я, кидаючи на хмари, на вершки прибережних хвиль зловіщий кривавий відблиск і тепер чути було сальви з рушниць. Побачивши мене, деякі офіцери звернулися до мене з проханням попросити Комісію, щоб їх відвезли в найбезпечніший пункт. Я обіцяв їм і пішов до адміральського помешкання.

Комісія саме скінчила засідання і розходилася. Я довідався, що команда не знаходить ніякої підстави не залишити Калюжнова в своїм гурті, коли він виявив таке бажання, хоч його тут ніхто ще не знає. Я взявся передати йому це рішення і став радитися про те, куди краще відвезти офіцерів. По коротенькій нараді порішили пропонувати їм залишитися на панцернику до ранку, коли буде видніше, куди краще їх відвезти. Потім я пішов до офіцерів, які, дізнавшись від мене про рішення, покірно стали лагодитися на ніч у кают-компанії. Я відвів на бік Калюжнова і повідомив його, що його рішення залишитися на панцернику команда радо схвалила.

Тепер стала мене турбувати думка: коли звістка про те, що постало на "Потьомкіні", дійде, та ще й, як завжди буває, у цілком переутреному виді до моєї матері в одному з глухих сел України вона буде стурбована. І через те я попрохав одного з офіцерів послати їй, як тільки то буде можливо, телеграму про те, що я живий і здоров, а подруге, передати їй та товаришам мое прохання не розповідати про мене нічого, крім того, що я живий і знаходжуся на "Потьомкіні". Мені обіцяли виконати обидва мої прохання. Деякі офіцери почали розпитувати про мої особисті наміри, про пляни Комісії. Але тепер усі вони здавалися мені такими далекими і чужими, що я не хотів підтримувати розмову і поспішив до себе у каюту.

Вражіння останніх двох днів так утомили мене, що я не роздягаючись повалився на ліжко і швидко заснув, мов убитий... Було вже по 7-ї годині, коли я прокинувся. Скоренько умившись, я ввійшов до кают-компанії, де знайшов інженера-механіка Назарова. Він був одягнений і видко лагодився від'їджати.

— А де ж інші? — спитав я його.

— Вони вже на помісті і зараз від'їжджаємо.

Ми попрощалися з ним; на помісті я не пішов. Назаров вийшов, а через хвилину біля борта почувся гуркіт парового катера, що відходив.

— Ну, от і поїхали, — подумав я і відчув на душі якусь полегкість. Коли катер уже від'їхав, я згадав про Калюжнова: чи він залишився? Я хотів піти на поміст, щоб там спитати, але саме в ту хвилину Калюжнов з'явився у дверях.

— Ви з нами? — звернувся я до нього.

— Так! — коротко відповів він.

— Ну, то вже тепер ділитимемо все, що пошле нам доля.

Нам подали чаю, і ми сіли з ним і з лікарем, що теж увійшов до кают-компанії, за стіл. Обидва мої компаньйони мовчали. Лікар щохвилі скоплювався, швидко проходжувався кілька разів вперед і назад, неначе щось розважаючи, і знов сідав; Калюжнов, здавалося, був замислений. А мені стало якось радісно. Не було більше при-

дверях вартових, не видно було змучених облич офіцерів, не чути було їх зідхань і причитувань про жінки та діти. Матроси дивилися байдарою. Я швидко скінчив пити свій чай і вийшов на поміст, щоб побалакати з кимсь із Комісії. Там я застав уже гостей з берега, які привезли вістки про страшну минулу ніч. Про вчорашні події вони оповідали так: надвечір у порт стали збиратися бояки. Між ними швидко з'явилися якісь темні особи, може навіть провокатори, які відкрито стали кликати до погрому. При тому стихійному нахилі до руйнування, що живе в душі цих справжніх покидків суспільства, та при розворушеному настрою населення Одеси було зовсім нетрудно розхвилювати цей натовп. У відповідь на їх заклики маса бояків кинулася на горільчані склади, розграбувала горілку і перепилася. Потім почалася справжня оргія; п'яна і жадна чернь розбивала, грабувала й палила все, що попадало її під руки. Деякі тут же не вулиці скидали з себе дрантя і одягали награбоване. Коробки і бочинки з бакалійним та гастрономічним крамом розбивалися і те, що було в них, пожирала з жадності юрба. Порожні від вина пляшки літали над головами і розбивалися об мури будинків. Даремно робітники молили бояків скінчити те безглуздє безчинство. Даремно потім вони намагалися силоміць спинити їх. Озвірла чернь, здавалася, згубила розум і не знала більше ніякого впливу. Врешті прийшло військо. Грюкнули сальви. Ранені і вбиті падали десятками. В нестягі від страху деякі кидалися просто в полум'я і там згорали. Чути було несамовитий стогні і дики крики... Цілу ніч не спинялася та оргія божевілля і яху. і лише досвітом юрба потрохи почала розбігатися. Жертви солдатських куль і огню лічать сотнями. Сьогодні в місті страшенно пригнічений настрій. Безглуздний погром вніс дезорганізацію в революційні сфери і деморалізував військо. В Одесі оголошено воєнний стан. І досі прибувають усе нові та нові військові сотні. Уже тепер відбуваються криваві конфлікти між народом і військом на вулицях. Сьогодні чекають справжнього винищенні робітників.

Таким чином становище ставало все більше та більше поважним. Треба було рішуче діяти. Я з Кирилом та з деякими членами Комісії пішов у кают-компанію побалакати. Від них я довідався, що робітники пропонували висадити десант, щоб разом з озброєним народом оволодіти містом. Це, на їхню думку, було зовсім можливо, бо вчора війська було ще небагато. Крім того, на частину війська можна було надіятися як на союзників. Але матроси на те не погодилися, бо висадка на берег не то що 500 душ, як пропонували робітники, а навіть і двохсот знесили б панцерник, тоді як з хвилини на хвилину можна було чекати приходу ескадри, з якою може доведеться вступити до бою. Хоч, із другого боку, є надія, що бодай деякі з її кораблів прилучаться до "Потьомкіна". Так чи інакше треба було з'ясувати відношення ескадри перше, ніж розпочинати рішучі дії на березі. Я згодився, що такі міркування мали поважну підставу. Однаке сьогодні не можна було не чинити чогось з огляду на тяжке становище робітників Одеси. Отже, доки рішити

це питання, треба було зібрати усю команду, щоб підняти в ній дух, бо й серед неї помітно було якесь вагання; темні сили в особі кондукторів і прихильної до них частини матросів встигли вже отруїти найслабші душі сумнівом і страхом за власну шкуру... Впродовж моєї розмови з товарищами Калюжнов сидів недалеко і уважно прислухувався. Коли ж вони пішли клопотатися про збір команди і я залишився сам, він підійшов до мене і з дуже затурбованим виглядом сказав:

— Олександре Михайловичу, я бачу, що я зробив нещасливу помилку, зоставивши на панцернику. Слухаючи вашу розмову з матросами, я переконався, що я зовсім не так зрозумів учора наміри команди. Все те, про що ви зараз розмовляли, певно знайоме вам і близьке; мені воно зовсім чуже, і я зовсім не знаходжу в собі ні підготовки, ні рішучості діяти з усіма вами заодно. Я дуже прохочаю вес посприяти у Комісії, щоб мене звезли на берег.

У перший мент мною опанувала досада на нього. Чому ж було завчасу не зважити того свого кроку і не вяснити собі всього стану речей. Але дивлячись на його змучене лицезріє, бачучи його щире заміщення, я не міг не почути жалю до цього наївного хлопчина. Крім того, я почали винуватити себе в тім, що вчора не вяснив йому всього сенсу його рішення залишивши на панцернику. Я пообіцяв йому зробити все можливе, щоб його прохання було виконане. І подався було до виходу, коли почув, що мене хтось кличе. Я озирнувся. То був прапорщик Алексеєв.

— Олександре Михайловичу, — звернувся він до мене, — а що коли б тепер податися кудися у чужоземний порт, наприклад у румунський — Констанцу, про який казав прапорщик Ястребцев? Я думаю, що команда згодилася б на це, якби ви й те пропонували⁴⁾.

Треба сказати, що коли по катастрофі у Тендровськім заливі "Потьомкін" знявся з якоря, офіцери, що були під вартою, були певні, що ціль того походу — якийсь чужоземний порт, куди команда хоче втекти. Цю гадку офіцери не залишили і в перший час по приході панцерника в Одесу; думали, що тут команда хоче поповнити лише необхідні запаси для того походу. Офіцери перебирали в пам'яті знайомі ім турецькі і румунські порти. Прапорщик Ястребцев згадав між іншим про Константу. Алексеєв, який здебільшого був у кают-компанії, звичайно, намотав собі на вус ту розмову і певно почав пропагувати серед прихильних йому матросів та між кондукторами ідею походу в Румунію. Через те я не був здивований, почувши від Алексеєва таку розмову.

— Команда надіється на приолучення до "Потьомкіна" щонайменше деяких кораблів, — сказав я йому. — Я теж вірю в можливість такого приолучення і через те уважав би за злочин пропонувати втечу до Румунії тепер, коли перед нами відкриваються такі широкі перспективи. На похід до Румунії можна дивитися, як на останній вихід, коли б, наприклад, "Потьомкін" потерпів якесь лихо від ескадри. А тепер команда зовсім не в такому настрою, і через те не раджу й вам балакати про Румунію.

Алексеєв не перечив. Змінивши тон, він почав

благати мене про те саме, що й Калюжнов. До цього нікчемного чоловіка в мене не було навіть і жалю. Я зрозумів, що він був на панцернику не тільки злівим, як Калюжнов, а й шкідливим, бо від нього, як і від кондукторів, можна було сподіватися усяких інтриг. "Потьомкін" мусів по-збутися цього баласту і через те я пообіцяв і йому полагодити його прохання. Я рішив не звертатися до Комісії, а спершу порадитися з Матюшенком та товаришами. На помості я знайшов усіх, кого мені було треба. Але як тільки я виклав прохання Калюжнова та Алексеєва, всі в один голос сказали, що відвести їх тепер неможливо. Калюжнов уже був відрекомендований перед командою, як той, що добровільно зостався. До Алексеєва, хоч він і був у перший момент примушений взяти на себе ті обов'язки, команда уже привічайлася дивитися як на коменданта. Отже коли б ім було тепер дозволено від'іхати з панцерника, команда, серед якої і так уже є велика частина таких, що вагаються, узяла б те за лиху ознаку і певно збаламутилася б. Усі ті, з ким я радився, згоджувалися, що перший і другий не тільки не потрібні для діла, але навіть і шкідливі. Я не міг не призначити такі аргументи цілком речевими і вирішив покищо цього питання в Комісії не підіймати, а Калюжному і Алексеєву сказав, що їх прохання тепер не може бути виконане, але коли тільки це буде можливе, знову порушу його. Однаке я так і не зміг виконати ту обіцянку. А вони всі ті однажды днів просто мучили мене — один своїм пригніченним виглядом, а другий безперервними проханнями поклонялися за нього перед командою...

Але ось почувся гуркіт барабанів, що били на збір, і я пішов на бак (передня частина верхнього помосту), куди поволі стала збиратися команда. Там я зустрів Кирила. Він очевидно був чимсь затурбований.

— Ну що? — звернувся я до нього.

— Не дуже добре, — відповів він, — між командою починається недад. — Я ще зранку помітив, що між ними нема такої згоди, яку я уявляв вчора увечорі під час моєго рішення залишилися на панцернику. Словів Кирила стурбували і мене, тим більше, що я ще не встиг зорієнтуватися у соєму новому становищі і розібралася у всіх деталях нової організації життя у цій військовій республіці, яка тільки-що народилася.

— Відкілясь виникла ідея іти в Румунію, і я боюсь, що вона збаламутить частину команди, — казав він далі.

— То ви ще не маєте чого турбуватися, — відповів я, — бо та ідея виникла не серед команди. Балачка про похід у якийсь чужоземний порт була лише між офіцерами тоді, коли вони ще перебували під вартою і коли нікому з них не були відомі наміри комісії. Правда, — казав я далі, — Алексеєв, який певно намотав собі на вус дещо із тієї балачки, закидав ще і сьогодні мені про Румунію, але я сказав, що команда, оскільки я встиг довідатися, має зовсім інші наміри і настрій. Я не думаю, що він пропонуватиме ту думку, бо я того не радив йому в його власнім інтересі.

— Отже балачка про те вже точиться і між

кондукторами, — сказав Кирило. Виходило, що Алексеєв таки не дрімав.

— Але, — утішав я його і себе, — мені здається, що тепер та ідея не може мати успіху між командою, хоч би Алексеєв про те і дбав. Хіба трапиться щось недобре...

Так розмовляючи, ми прямували до матросів, що вже збиралися. Посередині купкою стояла Комісія; круг ней групувалася команда, що все висипалася зо всіх люків. Швидко наповнився увесь поміст бака. Деякі повіляли на вежу дванадцятьцалевих гармат. Лиця у всіх були поважні. Очі із сподіванням були звернені на Комісію. Коли всі були у зборі, Кирило, що повинен був говорити першим, виліз на той самий кпехт, з якого позавчора промовляв до команди коменданта. Згадавши про ті нестерпні умови, в яких живе в Росії увесь пригноблений народ, він яскравими барвами змалював героїчну боротьбу, до якої уже скрізь повстають робітники, селяни і молодь. На кінець він закликав матросів стати разом з усім народом до боротьби з найпершим ворогом усіх народів — царським урядом і підтримати силою свого озброєного панцерника повстання в Одесі. Після Кирила говорив, також дуже гарячо й гарно, Фельдман, по нім я, потім ще хтось із членів Комісії і, нарешті, Матюшенко, який закінчив свою промову приблизно такими словами:

— Нас, свідомих революціонерів, на панцернику душ зі сто. Ми всі твердо рішили стати на бік повсталого народу і, коли це буде потрібно, зложити свої голови в завзятій боротьбі. Ми мов братів закликаємо вас разом із нами на це славне діло. Коли ж ви не хочете прихилитися на наш заклик, коли ви справді хочете йти в Севастополь, як про се доводилося сьогодні чути від деяких із вас, щоб там покоритися начальству, то ми не хочемо дожити до такого сорому. Ми всі в такім разі станемо у лаву, а ви візьміть гвинтівки, розстріляйте нас і тоді йдіть до вашого начальства. Воно зустріне тоді вас із музикою і торжеством, оточить вас шанобою та нагородить подякою за те, що ви продали святе діло визволення народу. Вибираєте ж: з нами на боротьбу, чи без нас у Севастополь?

— Не підемо у Севастополь! — загриміли матроси. — усі одностайно житимемо або помремо!

— В такому разі, — вів далі Матюшенко, — сьогодні ж розпочнемо пальбу з гармат по війську і помстимось над душегубцями за смерть наших братів робітників! Згоди?

— Згоди! — була одностайна відповідь.

Потім було схвалено відправити до міста на похорон Вакулінчука дванадцять душ. З нами взявся піти і Матюшенко. Рішено, перше ніж розпочати обстріл, дізнатися про розташування війська в місті. На цьому збори закінчилися; матроси схвильовані й, очевидячки, зворушені всім, що чули, гуртками розходилися, жваво балакаючи...

Таким чином у загалі удалося підняти дух команди і з'єднати її. Та проте мої перші безпосередні спостереження над усім загалом матросів не давали підстав до оптимістичних висновків щодо революційності команди. Грізний "По-

тъомкін" одухотворявся не цілою героїчною душою, як думав я вчора під впливом екстази, але душою колективною з дуже непростою психологією. Коли одна частина команди, пронята найчастішими поривами, готова була на найбільшу саможертву, друга частина думала лише про спасіння життя, а деякі згідні були навіть стати в опозицію свідомій частині при першій нагоді.

Та розваживши розсудливо, я прийшов до висновку, що все те інакше й бути не могло, і що найбо ждати повної свідомості й абсолютної одностайністи від 700 людей, яких доля зовсім випадково звела докупи на цьому панцернику і з яких багато один одного навіть не встигли пізнати. Досить було й того стихійно революційного настрою, який очевидячки панував. При слухних обставинах та при умілому проводі з боку свідомої частини команди і з цим можна зробити багато.

Взагалі взаємини різних течій на панцернику уявлялися мені так: людей рішучо настроєніх, гідних стояти до кінця, було чоловік 150. Між ними душ 50 — люди цілком свідомі і більшменш розвинені. Ворожих революційному напрямкові було душ 70 — кондуктори на чолі з прaporщиком Алексеєвим, якого ні за яких умов не можна було поставити вище його підлеглих. Решта команди, хоч і була, як я вже сказав пройнята революційним настроєм, та проте зовсім не була вихована в цьому напрямі і тим то являла собою елемент несталий і непевний, згідний під впливом добре виголошеної промови, під враженням успіху на короткий час запалитися, але ще швидше падати духом і розгублюватися при невдачі. Таким чином користатися панцерником як революційною боєвою одиницею, було можливо для свідомих проводирів повстання, для Кміції, лише в тому разі, коли удастся дотримувати бодай у більшості команди байдарість та дух єдності.

Тим часом зносини з містом були перервані. Скрізь на березі були поставлені солдати, які не пускали до води нікого і не дозволяли ні одній шлюпці виходити на рейд. Харчів, яких бракувало нам теж не везли, представники міста вчора обіцяли нам привести все необхідне. Видно, військова влада, що верховодила тепер у Одесі, стала тому на перешкоді. Все це ще більше спонукало нас до рішучого виступу.

(Далі буде)

³⁾ Трап — це драбинка, по якій сходять на поміст судна.

⁴⁾ Товариш Кирило у своїх споминах про події на "Потьомкіні" (див. Орган РСДРП "Начало" 1905, ч. 7 і далі) помилково приписує авторство думки про похід у Румунію лікареві Голенкові, прaporщику Алексеєву та мені. Думаю, що та помилка з'явилася наслідком того, що товариш Кирило через довший час по тих подіях хотів собі вияснити те, що було йому не зовсім ясно, або і зовсім невідомо, бо відбулося ще до його приходу на "Потьомкін".

Остап ТАРНАВСЬКИЙ

ПИСЬМЕННИК-ГУМОРИСТ ІВАН КЕРНИЦЬКИЙ

15 лютого 1984 року помер у Нью-Йорку український письменник Іван Степанович Керницький. Похорон відбувся в суботу 18 лютого при участі сотень шанувальників таланту Івана Керницького й поховано його на цвинтарі-заповіднику Св. Андрія в місцевості Бавнд Брук у стейті Нью-Джерсі.

Іван Керницький — письменник-гуморист, який — як це він сам сказав про себе — поставив собі завдання "зігнати смуток бодай з одного скорбного серця чи навіяти погідну усмішку на чиєсь уста". Все своє життя присвятив Іван Керницький літературній праці, починаючи від передвесінних часів у Львові, почерез табори переміщених внаслідок війни вигнанців аж до Нью-Йорку, де здобув собі добре ім'я загальну пошану й любов багатьох читачів.

Іван Керницький народився 12 вересня 1913 року в селі Суходолі, під Львовом, у селянській сім'ї. Батько — малоземельний селянин, шукаючи собі заробітку у крамарстві, перенісся до сусіднього села Водник, де й виховувався малий Івась. Але скоро він мусів переїхати до Львова, щоб продовжувати шкільну науку, бо у Водниках була лише чотирикласова школа. У Львові Іван Керницький навчався у торговельній школі. Та вже від дитинства притягало його писарське ремесло. Ще малим хлопцем складав він короткі оповідання, записував їх у складену з різномідних листків паперу книжечку, зчіплену ниткою та ще й прикрашував ці свої оповідання рисунками. Коли одного разу такий розписаний рисунками твір юнака, що саме закінчив торговельну школу, надійшов до редакції Українського Господарсько-Кооперативного часопису, що його редакторами були відомий поет Роман Купчинський (вславився ще як фейлетоніст під псевдонімом Галактіон Чіпка) та новеліст Василь Софронів-Левицький, цей твір став сенсацією в редакції й був надрукований у цьому часописі не без похвальної підтримки третього арбітра молодих талантів мистця-карикатуриста і сатирика Едварда Козака, з яким пізніше в'язала Керницького спільна праця і довголітня приязнь аж до його смерті.

Іван Керницький мав щастя; його запросили до редакції в концерні Тиктора, де він складав короткі новинки, і це й вирішило його майбутнє. Вже в 1934 році в тому ж вилавництві Івана Тиктора вийшла друком перша книжечка молодого автора під назвою "Святоіванські вогні", збірка коротких оповідань із селянського побуту.

Критика похвально прийняла дебют молодого письменника та виводила його письменницький родовід від "Покутської трійці", цебто від творчості Василя Стефаника, Леся Мартовича і Марка Черемшини. Письменників цього тріумвірату споріднювало не тільки їхнє селянське походжен-

Іван Керницький (зліва) і Остап Тарнавський під час з'їзду ОУП "Слово" в Нью-Йорку (1964 р.)

ня, приятелювання і раціоналізм політичної думки, але й мистецькі засоби у творчості. Вони — представники нової селянської інтелігенції, що бажала вивести українське село з темного забуття на поверхню життя в літературному і політичному аспекті. Герой їхніх творів не підмальований ідилією персонаж, але жива людина, що живе повним життям, у різноманітному світі почувань. Манера, що її випрацювали ці три покутські майстри, знайшла багато наслідників і одним із них, чи не найталановитішим, був Іван Керницький, хоч слідні у нього і впливі інших галицьких письменників, а головно Осипа Маковея, який теж поєднував письменницьку діяльність із журналістикою та презентував себе як майстер фейлетону, чи теж інший талант великої і глибокої теплоти Богдан Лепкий.

Іван Керницький скоро збагнув головну прікмету свого таланту — свіжий і щедрий гумор, уміння спостерігати людеп і їхнє життя "прижмуреним оком", як говорив Осип Маковея, і став використовувати це багатство у своїх творах. Тут не можна поминути безпосереднього впливу, що на молодого автора мусів мати сусід по редакційній кімнаті широко обтіканий мистець і письменник Ельвард Козак-ЕКО. Керницький відчув у Козакові приязну душу та почав заглядати до "Зиза" і "Комаря" — почитних сатиричних часописів, що їх редактував Козак.

Вже наступна збірка, що вийшла друком у тому ж концерні Тиктора в 1938 році під назвою "Мій світ", збагачена притаманним Керницькому гумором. Тут, за "Покутською трійцею", автор зібрав короткі оповідання з селянського побуту, живі картини з життя галицького селянина, викаристовуючи мелодійність народної мови з усім її діялектичним багатством і з домішкою легкого народного гумору.

Так Іван Керницький створив свій власний стилістичний колорит, яким міг заговорити оригінально і по-мистецьки. Розглядаючи події наче хронікар, він бачить перш за все просту, звичайну людину, бачить життя з безпосередньою обserвацією, підкреслюючи в ньому ті моменти, що можуть зацікавити, зворушити і створити погідний настрій.

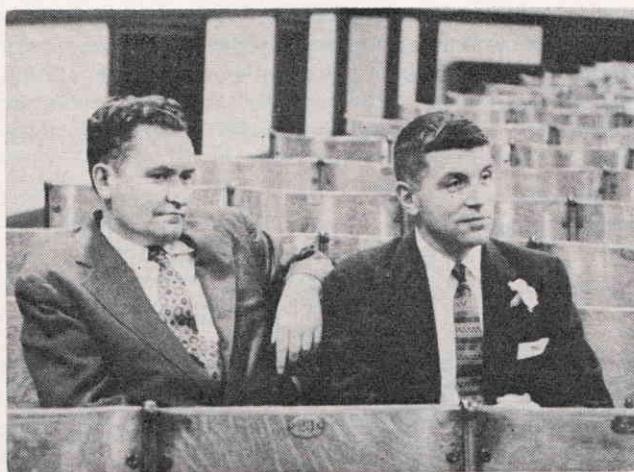
Перший цикл творчості замикає книжка "Село говорить", що вийшла друком у виданні Спілки Письменників у Києві в 1940 році.

Наступна книжка з'явилась уже в еміграції, у Мюнхені в 1947 році і її назва "Циганськими дорогами". Це картини із скітальського життя, такі ж безпосередні і щиро-сердечні і з тим самим ласкавим гумором, що його вживає автор не для того, щоб "писміяти", але ратне викликати співчутливу усмішку у читача. Це позитиві про буття звичайних людей, що — як і автор — скitalись по тaborах переміщених осіб, переживаючи трагічні й трагікомічні ситуації в чужому середовищі серед несприятливих обстановин.

Наступна книжка видана вже на американській землі, "Перелетні птахи", що вийшла друком у видавництві Юрія Тищенка в Нью-Йорку в 1952 році. Це теж короткі побутові оповідання, заправлені легким гумором, що показують про нові переживання поселенців. Ті самі герої, прості звичайні люди, взяті просто з життя, що їх вперше побачив Керницький своїм бистрим письменницьким оком в рідному селі, і перевів через переживання скітальщини, щоб, мов перелетних птахів, зустріти їх знову на американській землі в змінених обставинах.

Так Керницький замаркував у своїх творах три періоди життя свого покоління. Гумореска, що поволі замінилась формою короткого фейлетону, бо таке було запотребування, стала головною формою вислову письменника. З приїздом до Америки він почав писати постійно фейлетони до щоденника "Свобода", як теж почав безперервну співпрацю з гумористично-сатиричним журналом "Лис Микита", що його вже три десятки років педагоге і видає мистець-сатирик Ельвард Козак-ЕКО. В перші роки праці в газеті Іван Керницький ще знаходив час для письменницької праці. У виступі маємо такі талановиті новелі, як "Стара хата", написана під впливом американського майстра короткого оповідання О'Генрі, чи повість "Герой передмістя" з закроєм на конан-діллівській історії.

Іван Керницький не обмежився тільки до жанру оповідання. Він автор багатьох куплетів, співомовок, епіграм та дотепних дописів. У великий пошані в нього і драматична творчість. Ще у Львові він почав писати для української сцени. За драму "Сіль землі" він отримав нагороду Українського Вітчизництва. Успіх мала його драматична картина "Матій Мирон" з життя Івана Франка, і такі побутові сценки, як "Листопадова ніч" чи "Яворівський решетник". Окрасою його творчості для сцени є п'еса "Король стрільців". Це картина з галицького життя в час зростання українського кооперативного руху. Цю п'есу виставив був театр "Заграва" під режисурою Володимира Блавацького. П'еса була перероблена на музичну комедію і її поставив уже недавно театр "Заграва" в Торонто з великим успіхом. Йосип Гірняк ставив п'есу Керницького з еміграційного побуту "Тайна доктора Горошка", сценку "На ріках Вавилонських" і перелицьовану на актуальний побут комедію Кропивницького "Пошились

Два найпопулярніші наші письменники на еміграції — сл. п. Іван Керницький (Ікер) і Микола Понеділок перед виступом (у ще порожній залі).

у дурні".

Та найбільшу увагу письменник Керницький приділяв своєму улюблениму жанрові — коротко му оповіданню. В 1973 році вийшло під фірмою Об'єднання Українських Письменників "Слово" нове видання — добірка найкращих оповідань Керницького під назвою "Будні і неділі". Критик Галія Горбач у журналі "Сучасність" стверджувала, що у цій збірці Керницький зумів відтворити життя "маленьких людей і то людей старого українського Львова, як і емігрантів-вигнанців у таборах післявоєнної Європи та їхні мандрівки і врешті життя на поселеннях у заокеанських країнах".

Тож сл. п. Іван Керницький списав неначе хроніку життя української людини, починаючи від тяжких років передвоєнного часу, через мандрівку "циганськими дорогами" скитальщиною і далекий вистриб перелетними птахами на постійне поселення за океанами. Хроніку цього великого переходу відбили фейлетони Керницького й у "Свободі", й у "Лисі Микиті", а їх майже дві тисячі.

Видання цих фейлетонів, що розвеселяли кожного тижня виснажених працею і змаганнями за щоденне життя емігрантів, бодай в неповній добірній збірці, було б гарним пам'ятником творчості талановитого письменника Івана Керницького і доброю лектурою для багатьох.

Ділимося сумною вісткою, що 11 квітня 1984 р. помер у Південній Австралії

КУЗЬМА ПРОХОРОВИЧ КАЗДОБА

В ССР — в'язень, у Вільному світі — скитанець, ідейний громадський працівник, автор спогадів про колективізацію та видатний пioner українського життя в Австралії.

Родині і приятелям сл. п. Нокійного висловлюємо глибоке співчуття.

Вічна Йому пам'ять!

Редакція і Адміністрація

МАРІЯ КОСТАНТИНІВНА ЗАНЬКОВЕЦЬКА

(До 130 річчя з дня народження й 50-річчя з дня смерти)

Осінній вечір. За вікном хлюпає дощик, що ось-ось перейде в сніг. Від вікна тягне холодом. Я сиджу, готову лекції для слідуючого дня. Раптом, у сусідній кімнаті стало гамірно. Розлігся знайомий голос Марії Петрівни Гампер: "Варваро Миколаївно! Ви чули новину? До Москви приїздить українська трупа Гайдамаки на чолі з Заньковецькою! Я думаю, що Вам цікаво буде піти на їхні представлення. Я іду дістати квитки. Може і Вам купити?" "Прошу дуже! Мені і Володимирові" — чую відповіді.

Це було в листопаді 1911-го року. В 1912-му році, в січні, трупа Гайдамаки знову відвідала Москву й знову грава в театрі "Ермітаж".

У моїй пам'яті ці гастролі злилися в одно уроочисте свято, — ніби не було перерви! Ми з сестрою відвідували театр "Ермітаж" де грава трупа Гайдамаки з великою артисткою українського театру і приймали участь в овациях, які влаштовувала молодь і старші чудові зірці Марії Константинівні Заньковецькій! Ми захоплювалися її грою, переживали разом з артисткою і циганку Азу, і Харитину, і другі персонажі, які відтворювали своєю правою-грою велика Заньковецька!

Артисти театрів Малого Імператорського, Московського Художнього, Корша дуже часто бували на п'есах де грава Заньковецька. І. С. Станіславський, який створив Моск. Художній Театр після того коли побував на п'есі "Мироєд" написав про гру Заньковецької: "Але те, що зроблено, свідчить про величезний талант Заньковецької! А головне — все своє, від початку і до кінця. Сцени оп'яніння і божевілля — надзвичайної сили! Талант виймковий, свій, національний! Я сказав би — істинно народний!"

Програма Перша світова війна... Залишилась у пам'яті "жовтнева революція"! Неприємним осадком пече офіційна візита в М. Порша 5-го січня 1918-го року — військового секретаря уряду УНР, що за розпорядженням Винниченка, голови уряду у той час, заступив Симона Петлюру, який розгромив більшовиків у київському Арсеналі 12-го грудня 1917-го року! Порш об'явив мені, що за постановою уряду УНР, ніякого війська на Україні існувати не буде, а буде тільки міліція...

Ця постанова була, як молотом по голові. Що робити?... Іду до м. Сквири, побачу, що буде далі... В ті часи у м. Сквири грава трупа Кравченка. Це була українська трупа, але грава її російські п'еси. Ставили п'еси майже щодня, бо трупі тре-

ба ж було жити, а в ті часи артистам було дуже тяжко!..

Я майже щопні бував на представленнях. — цікавився грою! Іноді бував і на репетиціях... I от на одній з генеральних репетицій п'еси "Соколи і ворони" (не пам'ятаю автора) захворів один з головних персонажів, ролю якого грав місцевий чиновник Державної Палати — Генадій Іванович Морданов — аматор, який дуже любив театр і добре грав. Кравченко схопився за голову: "Хто ж буде грati?" Він звернувся до мене, бо бачив, що я дуже цікавлюсь театром. Я згодився і зараз же стали гепетировати зі мною п'есу! З цього почалася моя акторська кар'єра...

У кінці квітня до влади в Україні прийшов гетьман П. Скоропадський. Моя праця в земельному комітеті закінчилася з ліквідацією комітету, а також закінчилося організовання в Сквири охоронного старшинського загону, який був зліквідований. Таким чином я став вільним від усіх обов'язків.

Сидіти в Сквирі не було сенсу і я вирішив перейхати до Одеси, де жили мої три сестри: Неоніла, віддана за заступника головного контролюра державного контролю, Варвара, яка працювала в державному контролі, і Лідія, яка була директоркою Першої Української школи ім. Івана Франка в Одесі.

Я був молодий, повний енергії і хотів пригласити ту енергію до якогось діла!

В "Українському" клубі, а радше в бібліотеці, завідуючим якої був ієромонах о. Микита, можна було почути всі українські новинки; там я дізнався, що восени відкривається театральна студія, з широким навчанням всього, що торкається театрального мистецтва (про організацію студії я вже писав у збірнику "Наш театр" і в "Визвольнім Шляху", тож не буду повторятися).

І дійсно, — восени 1918-го року "Українська Театральна Студія ім. Марка Лукича Кропивницького" стала дійсністю. Вона почала своє існування в приватній гімназії Ковальчука, який сам любив театральне мистецтво і викладав декламацію. Директором студії став професор і проектор Одеського університету В. Лазурський, а його дружина Наталя Михайлівна Лазурська-Богомолець стала студенткою студії...

Я був прийнятий до студії восени 1918-го року і, закінчивши її на початку 1920-го року, перейшов на сцену Українського Державного ім. Т. Г. Шевченка театру.

Н. М. Лазурська, найближчий друг М. К. Заньковецької, написала ніби авторизовану біографію великої артистки, бо читала цю біографію Заньковецькій. Лазурська часто переписувалася з М. К. Заньковецькою і в розмовах з нами іноді згадувала про неї.

В день св. Марії Магдалини, 22-го липня 1854-го року на світ Божий з'явилася майбутня велика артистка в с. Заньках, Чернігівської губернії, Ніженського повіту, в старовинній шляхетській родині дідича Костянтина Костянтиновича Адасовського. В неї були брати і сестри, але я тільки

згадаю брата Євтихія, який був дуже талановитим артилеристом, скінчив Михайлівську артилерійську академію — першим і займав в ній кафедру артилерійської стрільби. Цей брат багато допомагав М. К. Заньковецькій у різних турботах справах українського театру.

Звичайно, як у всіх ліличів, до дитини була приставлена нянька. Вона розказувала малій Манічці (як її називали ломашні) багато українських народних казок, співала її старовинні пісні, збирала разом з матою лівчинкою українські лікувальні трави, і все це врізалось у пам'ять майбутній артистці. Н. М. Лазурська оповідає в своїй біографії:

"Літи Аласовські отримали по тому часу вільне виховання: вони більшу частину дня проводили на повітрі, грали і дружили з селянськими дітьми, йшли в ліс, в поле, в село!.."

Крім няньки Суханихи залишилося ще одне ім'я чоловіка з простих селян, який для юної Адасовської був одним з джерел знання українського селянина в його праці, слові і поезії! Це був сільський кравець Петро, знаний на свою округу своїм мистецтвом шити убрання для дівчат, керсетки пля ніженських нарядниць! Він прищепив Марії Костянтинівні на все життя любов до народного національного строю.

М. К. Заньковецька любила свої Заньки, свій Ніжен, свою Чернігівщину! Життя українського селянина, а ще більше життя української дівчини і жінки, було її близьке і відоме, як власне життя. Багато артисток української сцени чудово грали ролі сільських дівчат, жінок і з глибоким співчуттям передавали їх веселоші і смуток, але ніхто з них не володів таким глибоким знанням села і сільської жінки, як Заньковецька!

Марія Костянтинівна Адасовська свої шкільні роки провела в Чернігові в пансіонаті С. Ф. Осипової. Але це не значить, що її зовсім відірвали від родини, — дівчинка тільки під час навчання була в пансіоні, а ранньою весною верталась до своїх рідніх Заньок і проводила час у сільських розважах в родинному оточенні.

В пансіоні Маня жила не ввесь час, як дівчата, в неділі і свята бувала у своєї рідної тітки — сестри матери, яка була замужня за А. І. Маркевичем, урядовцем окружного суду. Жили вони в своєму невеликому будинку, з великим салом і лукою. Це подружжя було дуже гостинне. "Тітку Сашу", як її звали молодь, дуже всі любили і називали також "Чернігівська тітка".

В пансіоні шкільна наука була поставлена добре. Н. М. Лазурська пише:

"Програма цього учбового закладу була поставлена досить серйозно і широко для того часу, і Марія Костянтинівна з любов'ю згадує свої шкільні роки, веселих подружок та свого любимого вчителя російської словесності — Миколая Андрійовича Вербицького... В пансіоні дуже добре були поставлені виклади французької мови — Марія Костянтинівна чудово говорила по-французькому". А учитель російської словесності М. А. Вербицький, не тільки був учителем

російської словесності, а й несогіршим українським поетом, а також гарячим діячем на полі відродження української культури! Він подарував Мані Адасовській книжку "Кобзар" Т. Г. Шевченка і "Кобзар" з того часу став "настільною" книгою М. К. Заньковецької, з якою вона ніколи не розлучалася. Постійний зв'язок з українським селом у дитинстві і вплив М. А. Вербицького — поклали фундамент національно-українських почувань М. К. Заньковецької.

Зі слів М. К. Заньковецької записано слідуюче цікаве оповідання:

"Одного разу на лекції словесності дівчатам-ученицям був заданий монолог Антігона. Микола Андрійович (Вербицький) викликав Адасовську. Вона прочитала монолог з таким піднесеністю і драматизмом, що вся кляса завмерла. Коли ж схвильована Адасовська в коротенькій суконці замовкла, то Микола Андрійович сказав: "Добре, добре! Попроси свого тата щоб він віддав тебе в театральну школу — там тобі місце!"...

Скорі після закінчення М. К. Заньковецькою пансіонату, М. А. Вербицький, а також байкар Л. Глібів були вислані з Чернігова, як дуже "небезпечні сепаратисти". Почалась нагінка на все українське: мова, поезія, театр, школа — все було об'явлене небезпечним для "благополуччя Російської імперії!" Шістнадцятирічна Маня Адасовська сеслилася в своїх дорогих Заньках! По своїй натурі дуже діяльна, вона багато допомогла матері, а також і батькові, який у той час був ніженським суддею. Але для Мані крім роботи хотілося і забав!

До К. К. Адасовського часто приїздила по своїх ділах які підстаркувата діличка (тип істинно гоголівський — ніби то як Коробочка) що затяяла позов проти своїх дітей: "Раз-зо-ря-ють!! Раз-оря-ють!!" — повторювала вона безперестанно, перериваючи мову схлипуванням, охами та слізми. І Маня вирішила зіграти сцену. Вона зладила собі допотопний одяг, насурмила брови, напудрила волосся, одягла на голову величезний капелюх, завісила обличчя воалькою і з'явилася перед батьком. "Разо-ря-ють, раз-оря-ють!" — почали з сусідньої кімнати рідні знайомий голос дідички. Потім полилися охи та скарги на дітей. Маня так скопіювала стару, що навіть батько не впізнав її, і схвильований її лементуванням сказав: "Так, я бачу, що діти приносять вам багато неприємностей, ви навіть схудли за цей час!"

І тільки коли Маня весело розрехоталася тоді всі зрозуміли, яка дідичка з'явилася в кабінеті батька. Багато інших витівок вигадувала Маня, які вона називала "театр для себе". В Ніженні був ліцей імені кн. Безбородька, він здавна славився своїми студентськими виставами. В часи Гоголя в Ніженському ліцеї ставили з участю Гоголя п'єси Фонвізіна, Крілова, Озерова, які відвідували шляхта м. Ніжена і його околиць. Перекази про ті "шляхотні вистави" жили в Ніженні і час від часу гурток "благородних аматорів" улаштовував такі вистави. В 1870-х роках вистави улаштовував повітовий "предводитель дворянства" Ракович! Вистави улаштовувались на ко-

Марія К. Заньковецька

ристь незаможних студентів ліцея. К. К. Адасовському не було ні можливості, ні причини відмовити в проханні, щоб його донька приймала участь у цих аматорських виступах. І він дав згоду. Ставили в більшості водевілі, перекладені з французької мови, і майже в усіх п'єсах Мані прийшлося грati веселих дівчат, бистрих на всяki вигадки, з співами і танцями — все це було у Мані природне і вона мала великий успіх у ніженській публіці.

Крім п'єс російською мовою, ставили також і українською. Так була поставлена "Нatalka Poltavka" I. P. Kotlyarevskogo; головну ролью Наталки виконувала Маня Адасовська. Ця роль мала особливе значення в житті і творчості К. Заньковецької. Велика артистка української сцени відтворила цей незабутній образ при першім виступі на українській професіональній сцені і не розлучалася з роллю Наталки на протязі тридцяти п'яти років!

Таким чином, Маня Адасовська своїм виступом на аматорській сцені поклава різку границю між "театром для себе" і "театром для глядачів". Наталія Михайлівна Лазурська в своїй книжці пише:

"Жива і сміла в колі родинному та шкільних подруг, Маня серед чужесторонніх осіб була дуже соромлива і стримана. Вона сама оповідала мені, як вона турбувалася перед кожним виступом, з трудом перемагала мучительну соромливість, як соромно було за її декольте та короткі рукави на сцені, як боялася вона натовпу та чужих людей, як мало вірила в свої сили".

А художні сили ці були дуже великі, талант був без всякого сумніву. Вже після першої виставки з участю Мані Адасовської, коли вона разом з батьком з'явилася перед публікою, представник шляхетства Ракович підійшов до них і, з захопленням дивлячись на молоду дівчину, сказав:

"Моя рада тобі, Костянтине Костянтиновичу, підросте ще трошки Маня — віддай її в театральну школу, — у неї надзвичайне обдаровання!"

Але батько Марії, чоловік старої школи, з пересердям відповів:

— Ось у тебе підросте доњка — ти і віддай її в театральну школу, замість того, щоб давати мені поради!...

— Як би у моєї донечки був би такий талант, як у твоєї, я б ні хвилини не задумувався, — серйозно відповів Ракович.

Маня Адасовська все більш і більш відчувала велике бажання учитися в консерваторії, а головне грати на сцені, але надії на те, що батько дасть їй можливість йти на сцену не було! В той час багато дівчат з шляхетських родин шукали здійснення своїх мрій про науку, про скинення родинного засилля — це було в 1870 роках — початки ніби то еманципації нової епохи — у фіктивних шлюбах!

У ніженських виставах почав з'являтися артилерійський старшина Хлистов. Йому дуже подобалася гра молодої акторки Адасовської та їй захочався в неї і став бувати в домі батьків Мані. Хлистов не був уже молодим, бо був у ранзі полковника, і він зразу зрозумів настрої молодої дівчини — її мрії, її бажання! І почав підтримувати ті мрії про консерваторію, про театр:

Вам залишається одружитися з чоловіком, який би співчував вашим стрімлінням, — казав він Мані, і поскільки сам "співчував" цим настроем, то в травні місяці 1877-го року відбулося весілля Мані з полковником Хлистовим.

Весілля відбулося в Заньках при великій участі гостей з Чернігова. Ніжена, а також і з села. Подруги — селянські дівчата — приймали діяльну участь у весіллі своєї улюбленої товаришки Марусеньки! Невдовзі після весілля пол. Хлистов отримав призначення до Бендера, фортеці на березі Дністра, в глибокому запіллі російсько-турецької війни. Маня Хлистова, вийшовши з під опіки родичів, вирішила сказати свому чоловікові про бажання їхати до консерваторії до Петербургу щоб здійснити свої мрії. На це її чоловік відповів: "Призначення жінки, — бути доброю дружиною, господинею і матер'ю, а не думати про консерваторію і театр"

Це був дуже тяжкий удар для Марії Костянтинівни! Опинившись далеко від рідної хати і від любих дівчат села Заньки, далеко від товаришів по аматорській сцені, її залишилося погрузнути в трясовинні маленького глухого міста, зайнятися господарством, жити з чоловіком, який жорстоко обманув її найкращі мрії, її найдорожчі стремління!

Російсько-турецька війна скінчилася і російські війська верталися з поля бою через Бендери і тут затримувалися на деякий час. Серед старшин тих військ траплялись люди талановиті, співучі, з добрими голосами! Настрій у старшин був добрій, — вони раділи залишившись при житті, хотіли веселитися, співати і почали улаштовувати концерти. Душою всіх цих починань була Марія Костянтинівна. Талант її не могли не помі-

ти. Дружина генерала Єсіпова — Іда Гаврилова, яка колись вчилася співати у знаменитого італійського співака Евераді, пропонувала Марії Костянтинівні давати лекції співу, почувши той прекрасний голос, надзвичайну музикальність, і взагалі дуже співчутливо поставила до Хリストової.

Одного разу Марія сиділа за фортепіяном і співала півголосом:

"Коло млина, коло броду
Два голуби пили воду"...

Вмент до неї пристав голос, сильний, чоловічий:

"Вони пили, воркутили,
Та ї знялися, полетіли..."

Обернувшись від неочікуваності М. К. побачила перед собою високого старшину з орденом св. Георгія на грудях, з червоною шовковою пов'язкою на голові:

— Тобілевич! Я з Херсонщини, з Єлісаветграду!

— А я — чернігівка!

Так у Бендерах зустрілись два майбутні великі артисти української сцени, двоє з великого грома "П'ЯТИ" — Марія Костянтинівна Заньковецька і Микола Карпович Садовський!

(Закінчення в наступному числі)

"СОТНЯ СОНЕТІВ" ОСТАПА ТАРНАВСЬКОГО

З друкарні "Київ" у Торонто вийшла ц. р. нова, чепурно видана книжка, у твердій бордовій обгортці, на якій золотими літерами вписано "Остап Тарнавський: Сотня сонетів". Це нова поетична збірка поета-есеїста, який зібрав у ній сто вибраних сонетів, написаних переважно в останніх п'яти роках. Хоч тематика сонетів Остапа Тарнавського різна, часто злободенна, всі вони збагачені філософським роздумом з легкою дозою іронії.

Книжка вийшла під фірмою Об'єднання Українських Письменників "Слово". Сонет у творчості Остапа Тарнавського втішається великою увагою. Вже в першій збірці поезій "Слова і мрій" зустрічаємо зразки канонічного сонета. Остап Тарнавський є автором рідкого в літературі вінка сонетів, що вийшов окремою книжечкою ще в 1952 році під назвою "Життя". В доробку поета ще інші видання поезій, а саме збірка поезій "Мости" та книжка поезій і перекладів "Самотнє дерево", що її в Синхронічно-хронологічних таблицях літератури в "Енциклопедії українознавства" відзначено як появу року за 1960 рік. Остап Тарнавський є теж автором двох книжок есеїв, а саме "Подорож поза відоме" про модерну поезію) та "Туга за мітом".

Ціна книжки 8.00 ам. дол.

Анна-Галя ГОРБАЧ

МИКОЛА ГОРБАЛЬ — ПОЕТ І ЛЮДИНА З ТВЕРДОГО ЛЕМКІВСЬКОГО ДЕРЕВА

Микола Горбаль, народжений на Лемківщині в 1941 році, учитель музики на Тернопільщині в 1960-их роках, відбуває у Новоданилівці, Миколаївської області, у каменоломі табору примусової праці, свій останній рік другого ув'язнення. Перший вирок — 5 років табору праці та 2 роки заслання — відбув він у 1970-77 роках. Покарання його було за поему "Дума", яка мала мати антирадянські ноти. Це перше ув'язнення Микола Горбаль відбув у пермському таборі разом з українськими та іншонаціональними політичними в'язнями.

Вдруге арештований восени 1979 р. в Києві, Микола Горбаль став жертвою намагань каральних органів представити правозахисників і українських патріотів як моральних виродків. Його засуджено на 5 років таборів примусової праці на підставі сфабрикованого обвинувачення у спробі згвалтування. Микола Горбаль не попав вже в табори, де відбувають своє покарання політичні в'язні, себто не на понуро-холодну російську північ Уралу, а на соняшний український південь, в каменоломі, де переважають альпійські, рецидивісти битовики, асоціяльні елементи, де російська вульгарна лайка — це щоденний хліб ув'язненого. В тяжких умовах повторного арешту, у в'язниці та в таборі Микола Горбаль написав цілу низьку поезій, ліричних мініятор та пісень. Появилися ці твори, що складаються з двох об'ємних циклів "Дні і ночі — невільницькі поетичні рефлексії" та "деталі піщаного годинника", 1983 року у видавництві *Сучасність* в Нью-Йорку. Відомий графік Яків Гніздовський оформив книжку чепурно, з картиною славного лемківського мистця Никифора. Вступну статтю з біографічними даними написала Надія Світлична, короткий нарис про Миколу Горбала як поета і композитора накрасила Віра Вовк. Музиколог Ігор Соневицький упорядкував 15 пісень Горбала. У цих віршах і ліричних мініяторах не могли не відбитися гіркі й важкі переживання автора, його болючі рефлексії і почування обнаженої душі, яку доля засудила на довголітню боротьбу за збереження людської гідності в найтяжчих умовах побуту серед асоціяльних спів'язнів і не менш асоціяльних представників адміністрації таборів та тюрем.

Як поет і людина Микола Горбаль здав свій

нелегкий іспит. У переважно коротких виразистих вільних віршах він висловлює свої чіткі думки, відчування і рефлексії. Горбаль — знаменитий спостерігач свого довкілля, його гострий зір вловлює найтонші людські порухи, реєструє пародокси тaborового життя.

І хоч осамітнення, гіркота і безвихідність переважають у його віршах (безсила порядної людини, оточеної злом, змінити хід життя, висловлене не в одному з рядків), все ж таки збірка залишає сильне враження й почуття, що добре й шляхетне, хоч загрожене в цьому оточенні, все ж таки не пропадає намарне. Бо ці вірші, не зважаючи на кошмарні образи, говорять нам про те, що людина і людська гідність — незнищимі, що зерна добра і потяг до правди, раз заложені в людину, не дають себе заглушити, і в найтяжчих обставинах. Поет бореться за внутрішню рівновагу, він змагає до спокою, що допоможе йому долати жорстокі будні.

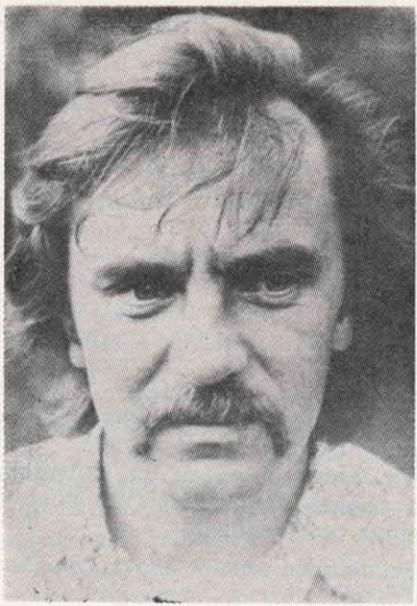
У збірці немало віршів, що відзеркалюють моральні рефлексії, як ось цей вірш:

Можна перемогти
взявши на озброєння методи ворога,
але чи не сподобається зброя,
яка дарує перемогу?

Микола Горбаль бачить світ, як суєту, в якій більшість людей — це пропащи сили, а тільки половина людства шукає правди:. Дуже вдало він вловив фальш і брехливість суспільної політичної системи, ту глибоку прірву між дійсністю і декламованою та пропагованою показухою:

Купи клунків,
купи людей
і купи знівечених долей,
огорнутих єдиним духом!
що разом з випарами босих ніг,
в ораторії храпу,
благань
і зойку
величавим сопухом
піднімався під склепіння,
яскраво розписане в кукурудзяний достаток
і виноградні грана,
в снопи і яблука,
в танцюочу радість багатолікого люду,
опоясного орнаментом з тракторів,
мов метеликів.

У віршах Миколи Горбала широкий тематичний діяпазон. Він показує не тільки до чого може скотитися людина, він стверджує, що в'язні і конвойні ділять часами ту ж саму гірку долю; що віра в Бога є тим єдиним джерелом, що не дає в цьому світі втратити людське обличчя, лише віруючий взагалі в цьому оточенні може без духових ушкоджень пережити. Ми знаходимо у Горбала також культурно-історичні відгуки, як ось у вірші про старого скита, що "не вкладав коштовного каміння в корону... а викарбовував себе, свою науку, стриножити коней та доїти овець, на пекторалі", болючі роздуми про долю мови, яку "роспинали на чистоколі із сибірського кедру",

Микола Горбал'

історіософічні думки про традицію топтати людську волю від Івана Грозного посьогодні:

Коли з розпоротих вен
зажебоніла кров
в зачерствілій бетон
катериненої тюрми,
чорті на Холодній Горі
закалатали в калатала
осанну сатані,
що обрядово бряжчав ключами
перед трапезною Івана Грозного.

У багатьох віршах Горбалеві вдалося передати кошмарну атмосферу тюремної келії з її слідами людського болю і відчаю: На упавих стінах (сороміцькі слова), вироки, (перестороги), (заповіти), (імена мучеників), і злодіїв, (заклинання) і віра.

Християнські мотиви, символи й постава виступають не в одному з його віршів. Подекуди Микола Горбал' перегукується з Богданом Ігорем Антоничем, відомим поетом Лемківщини 1930-их років, наприклад у вірші:

Останній псальм на сьогоднішній день
відплів останнім рейсовим вітрильником,
що прибув із запізненням і відплів із запізненням.

Іконостас дубового листя
зачинено перед пастушками
сигналом вербової дудки.
Ягнятка лягли на шовк
вівсяної ярини
у піdnіжжя великих свічад.

Особливо в таких віршах відчутний сильний духовий зв'язок поета з його лемківською рідною стороною, яку він, правда, покинув у дитячому віці, бо його родина переїхала 1945 р. жити в Україну, але лемківські традиції безперечно племкалися в батьківському домі й стали опорою при

його пошуках за втраченим світом дитинства. Відгомін лемківської народної пісні знаходимо також у його піснях, що мають вже багато сучасних мотивів.

Як поет Микола Горбал' часто вдається до сюрреалістичних образів, бо вони найкраще віддають ту атмосферу жаху, кошмару і відчуження, яку йому доводилося роками особисто вдихати. Ми не сумніваємося, що автор цією збіркою відкрив собі двері в українську літературу й подарує читачеві ще не одну цікаву книжку. Правда, тут можна запитатися, яка буде доля поета, чи звільнить його восени 1984 року. Можна йому тільки побажати, щоб його не спіткала доля Василя Стуса, якого, важко хворого, запротерено на 15 років в неволю. А офіційним приводом для цього поновленого покарання була скарга в прокуратуру проти арешту саме Миколи Горбала. Наша доба стала справді вовчицею для українських поетів, таких як Василь Стус, Іван Світличний, Євген Сверстюк, Ігор Калинець, Тарас Мельничук, Степан Сапеляк, Микола Горбал' і інші, що виявилися єдиними "козаками серед мільйонів свинопасів..."

Книжку Миколи Горбала "Деталі піщеного го-
динника: поезії та пісні" (упорядник Надія
Світлична, музичний редактор Ігор Соневицький).
Вступні статті Н. Світличної та Віри Вовк
можна замовляти в українських книгарнях або в
представника В-ва "Сучасність":

Nina Ilnytzkyj, 254 West 31 Street, 8th Floor
New York, N.Y. 10001 U.S.A.

Ціна цієї 398 стор. книжки 14 ам. дол.
— Ред.

ПЕТРО ШАХІВ — СПРАВЖНІЙ МИСТЕЦЬ

Ще в липні минулого року кореспондент "Альберні Валей Таймс", Ян Петерсон, надрукував у своїй газеті під таким заголовком довгу й захоплюючу статтю про інженера, скульптора й конструктора багатьох музичних інструментів — нашого земляка й довголітнього читача "Нових днів" Петра Шахова. Стаття була написана з нагоди 75-річчя мистця й великої виставки його творів, що тривала від 15 липня аж до 15 вересня. Серед українців інж. Петро Шахів відомий передусім як конструктор церковних бань та інтер'єрів у багатьох церквах.

Петро Шахів заявив кореспондентові, що він ніколи не думає йти на заслужений відпочинок і зокрема творитиме й далі бандури, гітари, балалайки та нові інструменти свого власного винаходу. Тож бажаємо йому доброго здоров'я і дальших успіхів у його творчій праці. **М. Д.**

РІДКІСНЕ І ЦІННЕ ФРАНЦУЗЬКЕ ВИДАННЯ

(“LESSIA OUKRAINKE” — Actes du Colloque-Sorbonne, les 23 et 24 avril 1982, Paris-Munich 1983, 193+ 6 pages)

В листопаді 1984 р. з'явилася в Парижі перша французька збірна праця про нашу віщу поетесу драматурга Лесю Українку. Сталося це завдяки заходам, зв'язкам і в значній мірі фондам Українського Вільного Університету. Збірник є вислідом співдії УВУ із французьким департаментом загальної та порівняльної літератури при Сорбоні, — він і вийшов під подвійною фірмою, завдяки чому матиме влегшений доступ до французьких бібліотек та інститутів.

Збірник (просто названий “Леся Українка” — із гарною знімкою на обгортці її відомої скульптури роботи М. Черешньовського) — це “Матеріали студійної конференції”, яка відбулася в Сорбоні 23 і 24 квітня 1982 р. Від закінчення конференції до появи книжки минуло ледве 18 місяців, що є — в наших емігрантських умовах — своєрідним рекордом, зокрема якщо зважити на постійні фінансові труднощі, з якими мусить боротися УВУ.

Фонди прийшли з наступних джерел: поважнішу суму запевнила Фундація УВУ в США; частину коштів запевнила збірка серед паризького громадянства, з участю й доповідачів із Парижу; третю частину призначив французький університет, — дотація цим разом була вища, як при виданні аналогічного Збірника про українського “Каменяра”: це незаперечно знак, що співорганізатори були вдоволені із дотеперішньої співдії, й з вигляду книжки, дбайливо виданої Першою українською друкарнею у Франції (в якій з'являється й відомий тижневик “Українське Слово”). Звичайно, бракуючу суму перейняв на себе сам наш таки Університет.

Скору появу треба завдячувати також дисципліні доповідачів, які добре підготовили свої доповіді, і наполегливості представника УВУ до Ред. Колегії, д-р О. Вітошинської, яка енергійно стягала матеріали, та співдію проф. Кадо, який книжку старанно зредагував і навіть сам робив коректу... При виданні затримано форму й зовнішнє оформлення попередніх видань цього циклу.

В Збірнику є з конференційних матеріалів 14 студій авторів, як теж вступне слово проф. Кадо і підсумок В. Янєва. В дополненні до книжки є короткий життєпис Поетеси; хронологічна бібліографія творів, виданих за життя Лесі, і кілька знімок, які гарно гармонізують із фотом пам'ятника з титульної сторінки.

З французьких нолег, крім проф. Кадо із його теплим і вдумливим уведенням в проблематику,

є ще студія Жака Мореля із Сорбони про спосіб опрацювання постаті “Дон Жуана” у Камінному Господарі. Студію варто перекласти на українську мову, тим більше, що у висновку автор порівнює творчість Лесі із “Головою із золота” та із “Сатиновим черевичком” Поль Клоделя (1868-1955), сучасника Лесі.

З українських авторів 4 було із США, 6 із Франції, 4 з Німеччини і один з Канади. Французькі гости були здивовані і приємно вражені доброю мовою й вимовою більшості українських доповідачів. Колеги із США кінчали свої студії таки у Франції (д-р Глинський, д-р Ашер-Драй Хмара) чи у Бельгії (д-р Куропась, д-р Жилавий), всі вони тепер працюють як романісти в американських університетах чи коледжах...

Уклад книжки за проблематикою відповідає поодиноким сесіям, що їх студійна конференція мала три. Перша (під проводом господаря проф. Кадо) мала дати з'ясування політичного та ідеологічного тла дій Лесі Українки. Вона була одночасно також добрым переходом до другої, якою керував проф. д-р А. Жуковський.

Суто філософічні були елементи в загуванні вже доповіді про “Міт Дон Жуана”, якою сесія зачиналася, але й наступна доповідь проф. д-ра В. Янєва виразно навязувала до філософічної постави українця з його ідеалізмом і містичизмом, хоч в основному порушив він соціологічну проблему української родини із її тugoю “вічної любові”, як вона проявлялася у казковій “феерії” “Лісовій пісні”. Проф. Б. Куропась виявив зв'язки Лесі Українки із французькою “Плеядою”, а проф. Р. Жилавий — елементи бунту проти деспотії в творчості поетеси і Віктора Гюго. Проф. Яр Славутич із Едмонтону зайнявся питанням метафори в творчості Лесі Українки, а проф. д-р І. Качуровський із Мюнхену звернувся знов до філософічної проблематики, аналізуючи питання “одержимості Лесі для правди та краси”, що так дуже нагадує нам питання грецької “кальокагатії” в українців.

Останній цикл не мав вже тої “стрункості”, що попередні: в нім були порушені ті різні проблеми, для яких не стало місця в попередніх. Д-р О. Драй Хмара-Ашер добавувалася впливів Лесі на українську літературу великого відродження 20-тих років; д-р Б. Глинський схарактеризував ставлення Лесі до проблем жінки у французькій сучасній її літературі, зокрема емансипації; д-р О. Вітошинська торкнулася проблеми двох генерацій у творчості поетеси, спинившися головно на драматичній поемі “Боярня”. Врешті, голова Делегатури у Франції, проф. д-р А. Вирста, порушив питання її етномузикологічних зацікавлень, ілюструючи свої думки записами на ленті (на жаль записів до книжки не можна було долучити).

Сесію з уряду ректора УВУ замкнув В. Янів, підкресливши, що студійні дні відбулися напередодні 70-ліття смерті Лесі Українки (1 серпня 1913 р.).

Звичайно, видана книжка сьогодні дає привід до сатисфакції — це вже третє видання того типу: після Сковороди й Франка — Леся, але одно-

часно насуваються і меланхолійні думки, як мало досі ми зробили в порівнянні до того, що треба б зробити. А треба пригадати, що вже дві дальші книги із циклу наших "французьких виступів" є редакційно оформленні і готові до друку, і тільки бракує фонлів на них: це матеріали інтернаціональної конференції, уланитованої (1980 р!) спільно із "Інститутом слав'янських студій" у Парижі і присвяченої през. Т. Масарикові, як теж Конференції, спільно переведеної із Державним Інститутом східних мов і цивілізацій (в листопаді 1982 р.) і присвяченої важливій добі "Розстріляного відродження".

Поява книжки про Лесю Українку, у зразковому оформленні, зводила спонтанно серед членів Легатури у Парижі постанову, щоб зібрати болай частину потрібних фонлів, і самі члени між собою зібрали вже понад 10.000 фр. фр. (тобто 1000 ам. дол.). Варто було б, щоб українська спільнота підтримала цю пionерську роботу, жертвуючи на продовження видань у французькій мові.

Проф. Кадо в зачіненні свого вступного слова до Збірника про Лесю, дійшов — на пітставі сумлінного переступіння всіх матеріалів — до такого висновку: "Леся Українка — одночасно патріотка й космополітка, українка та європейка, стає символом плодотворного з'єднання між традиціями й культурою Схочу й Заходу". Ось ще один аспект творчої дії Українського Вільного Університету в добу, коли на наших очах Європа, як єдність, стає наказом хвилини. Чи буде в ній місце й для України? Відповіль на те можемо дати тільки ми самі: інтелектуальний світ за допомогою нашої цілої діаспори. Про це вимовно свідчить і книжка, що про неї була мова.

Надія СТЕФАНСЬКА

ЗГАДКА ПРО ВЧИТЕЛЯ-ДИРИГЕНТА

Озображені знимкою Миколи Колесси з приводу його 80-ліття обкладинка "Нових днів" навіяла спогади моїх лалеких літ хористки студентського хору імені Миколи Лисенка при музичному інституті у Львові під диригуванням Миколи Філатовіча Колесси.

У той час закінчували свої музичні стулії такі визначні мистці співу як Лев Рейнарович та Миро Скаля Старицький, котрій згодом співав у королівській опері Бельгії. На випускний іспит поставлено було оперу "Євгеній Онегін" в українській мові, під час якої наш талановитий Лев Рейнарович виконував роль Онегіна, а Миро Старицький — Ленського. Наш студентський хор приймав участь у тій незабутній імпрезі напередодні війни 1939 року.

Восени до Львова прийшли советські "визволителі", започаткувавши багаточисельні арешти, які не оминули членів нашого хору. Хор самоліквідувався. До міста прибула Державна Капела "Дум-

ка" під керівництвом А. Сороки. Професор перебрав керівництво симфонічною оркестрою Львова. Мені пощастило ввійти у склад Капели, яка поповнялася місцевими співаками. Ми їздили з концертами по Галичині.

Розпочали вивчати кантату *Кавказ* Т. Шевченка, композиція Ст. Людкевича, монументальний твір його. Хор А. Сороки нараховував біля 80 осіб і стільки було членив симфонічної оркестри, якою керував Микола Колесса. Виконавці і слухачі були надзвичайно захоплені успішним концертом.

Нова війна і нова окупація принесла нові пережиття і до Львова прибув із рештками капелі "Україна" Нестор Феофанович Городовенко. На пораду проф. М. Колесси я вступила до капелі, де відбувалися щоденні п'ятигодинні проби. Капеля нараховувала 40 осіб.

Наш перший виступ вілбувся у великому міському театрі, збудованім ще за часів "небіжки Австрії". Успіх був надзвичайний, викликав рясні оплески і зворушлення слухачів. Коли опустили кутини, за кулісами з'явився Микола Колесса й обняв Нестора Городовенка. Після того пам'ятного виступу я вже не бачила цієї прекрасної людини, залишаючи Львів перед приходом нових "візволителів".

НОВА КНИЖКА ЛЕСІ БОГУСЛАВЕЦЬ

У видавництві "Байдя", Австралія, щойно вийшла з друку нова книжка Лесі Богуславець "На прошому до рідної землі". Частина репортажів авторки друкувалася раніше у "Нових дніях". Книжка має кількадцять обкладинку, 137 стор. та чимало світлин. Ціна книжки з м'якою обкладинкою \$6.50, а з твердою — \$11.50.

Книжка кінчачеться словами Христі: "... Свою мандрівку починала з надією знайти відповідь на багато питань. Дивилася, розмовляла з людьми, і багато "чому?" озивається в моїй душі. На деякі з них я отримала відповідь, на інші — знайшла б, якби довше побула. А решта назавжди залишаться без відповіді. Та одне я збагнула. Народ мій є! Він живе!... Про це гарно сказав у своєму вірші В. Симоненко:

Народ мій є! Народ мій завжди буде!
Ніхто не переможе мій народ!
Пошевзнути всі перевертні й приблуди
І орди завойовників заброд!

А ми — частка того народу, частина його тіла, війнами одкрайна, по всіх землях розсіяна. Чим станемо ми для нього? Його підпорою, чи п'ятим колесом до воза? Що ж, — поживемо й побачимо.."

М. Д.

Книжку можна придбати в українських книгарнях або у вид-ві "Байдя", адреса:

Bayda Books
30 Fairway Road, Doncaster, 3108
Australia

ЛЮДИНА, ЩО БУЛА ФАВСТОМ

Хто тільки не чув про Фавста? Таємнича постать вченого, що був готовий запродати чортові свою душу, щоб лиш збагнути глибину людського життя, появляється в різних версіях у кількох тисячах різних творів. Про Фавста писали поеми, народні думи, баляди, повісті, пісні й оперні твори. Доктор Фавстус став в літературі символом людини-гуманіста, що шукала правди, вглиблюючись у тайни людської природи.

Уже в 1586 р. появився в Німеччині твір невідомого автора під наз. "Historia von D. Johann Fausten". Цю книжку історики літератури вважають за праджерело всіх майбутніх оповідань про Фавста. Цей твір, либонь, мав розголос і поза кордонами тогочасної Німеччини, бо вже кілька літ пізніше в 1589 р. найбільший перед Шекспіром англійський драматург Christoph Marlowe написав "The tragical history of Doctor Faustus".

Найбільший серед літературних творів, яких героєм Фавст — це драма Гете. Геніальний Гете писав свого Фавста майже ціле своє життя, повертаючись до нього все ново. Постать таємничого мудреця і мага зачарувала його — як сам згадує в автобіографічній повісті "Видумки і правда", бо вже як малий хлопець оглядав лялькову виставу, що її героєм був саме Фавст. Є здогади, що вдурge він зустрівся з тією постаттю в Шtrasбургу, студіючи право, де в тому часі трупа англійських комедіянтів давала виставу. Грали також "Трагічну історію доктора Фавста" Marlowe'a. Це недвозначно піддало Гете думку написати про Фавста власну драму. Мав щойно 25 літ, як появився так зв. "Прафавст", а як добігло йому 45 літ створив дещо змінену і доповнену новими сценами версію "Прафавста". В 50-му році життя написав першу частину справжньої драми, а другу частину закінчив уже 82-літнім старцем.

До найвидатніших творів світової літератури зачислюється також "Доктор Фавст" Томи Манна, написаний у 1947 р., посивілим уже письменником. Не є це однак версія, яка суперечить історії середньовічного вченого, лише повість про фіктивного композитора, що насвітлює мистецьку драму на тлі Німеччини від упадку XIX-го ст. Фавст сповняє тут символічну роль великої метафори.

Існує ще одне дуже знане втілення Фавста — оперне. Трагедія Гете була канвою багатьох музичних творів. Першим, що скомпонував музику до Фавста був поляк Антін Радзівілл у 1830. Але найбільш знаною є опера Гуно "Фавст", що ставиться по всіх оперних сценах світу.

Звідки однак з'явилася в літературі ця постат? Чи доктор Фавст існував справді? Коли він жив і які були його події?

Так. Фавст дійсно жив і ось недавно промину-

ли 500-ті роковини його уродин. Людина, що називалася Фавстом народилася десь у 1480 р. — доказану дату однак устійнити трудно — в містечку Кнітліген, що пишається чудовими винницями, поміж Штуттгартом і Карльсруде. Вона дуже мало мала спільногого з постаттю, якій література виставила такий величавий пам'ятник. Можна б сказати, що в певному сенсі була її антиподом, не вченим, а радше дурисвітом! Не цікавилася правою, а брехала й ошукувала, якби тепер сказати: "для особистої користі".

Хоч народився в Кнітліген, не попасав там довго. Манів його світ і ціле життя провів у подорожах. Мав щойно 25 літ, як був уже знаний по багатьох містах і містечках. Подавався за хіроманта, знахора, алхеміка і астролога — залежно від обставин. Його поява звичайно викликувала сенсацію. Немає найменшого сумніву, що він надзвичайно опанував знання, як показувати магічні штуки, якими потрапив гіпнозувати свою публіку. Сьогодні його назвали б визначним "showman'ном" і чудовим інсценізатором власних виступів. А хоч це вже був час великих географічних відкриттів, гуманізму і реформації, на кострах все ще палили чарівниць і чорт був скрізь присутній. Отож нічого дивного, що по містах і містечках, які Фавст відвідував, розносилась згодом вістка, що ця незвичайна людина запродала чортові душі. І він цього не заперечував, щоб здобути кращу репутацію.

Уже десь у 1537 р. прізвище Фавста появляється навіть у писаннях Лютера. Опрокидує він чорну магію, якій служать негідні люди, такі як цей загально-відомий Фавст і остерігає перед ними. Але про це, що нібито Фавст заключив з чортом договір, віттенберзький реформатор не згадує...

Фавст Гете, ось так про себе говорить: "Ах, от усі факультети перебув: філософію, право/І медицину — і, на жаль,/З великим трудом, теологію теж! І хоч усе це я здобув/ Залишаюсь таким же мудрим, як і колись був!/ Називаюсь магістром і доктором теж".

Чи справжній Георг (чи Йоерг, як залюбки називав себе Фавст) дійсно студіював і мав звання доктора? Усе тому заперечує. Відомо, що через деякий час він був мандрівним по краю студентом і при тій нагоді лизнув дещо знання. Але скоро зрезигнував із студій. Як мандрівний магік виступав по ярмарках і почав незле заробляти. А що гроши любив понад усе, постановив вправлятися в штучках і штучках, які приносили більші прибутки, аніж знання.

Якже постала легенда про докторське звання Фавста? Чи дійсно він студіював у Гайдельбергу, — можна сумніватись. В університетських документах, датованих на перелом XV і XVI віку знаходиться нотатка, що десь у 1506 р. студіював там якийсь Йоганнес Faust, який походив з тих самих околиць, що й Фавст, Фустів чи Фавстів, бо прізвище ще писане так і так — було однак багато. Прізвище це не було рідкісним. Той, що студіював у Гайдельбергу був, правдоподібно, родич Фавста. Немає теж жодних про те да-

них, що Фавст мав би студіювати магію в Кракові, хоч і така легенда існує...

Перша писана згадка про Фавста, що зберіглась посьогодні датується 1507 роком. Це лист ігумена Йоганна Трітем'юса, написаний до астролога з Гайдельбергу Вірдунга. Він же, Вірдунг, повідомив свого приятеля ігумена, що нетерпливо очікує відвідин славнозвісного Фавста, на що ігумен відповів: "Цей чоловік про кого згадуєш, це волоцюга, говорить нісенітниці, шахрай і гультай заслуговує на те, щоб його добре вихолосити, щоб не відважувався вже більш публічно соромити чесних людей і Церкву. Не є він жодним філософом, лише дурачком хоч і присвоїв собі такі звання, як магістер Георг Сабеллікус Фавстус молодший, найвизначніший викликувач духов, астролог, чарівник, хіромант, який ворожить з повітря, вогню і води".

Виглядає, що Фавст знову як робити собі репутацію. А погана опінія ігумена Трітем'юса, який так неприхильно висловлювався про поведінку Фавста, а навіть згадав про його гідні покарання нахили до молодих хлопців — якось не зашкодили "найвизначнішому викликувачеві духів". Він скоро перебрався в інші околиці.

Через деякий час був навіть ректором, чи пак керівником латинської школи в Кройзах. Про цю позицію постарається йому якийсь Франц фон Сікінген, якому не стільки залежало на педагогічному стажі свого кандидата, як на його уявному альхемічному знанні. Він вірив, що Фавст відкриє "філософський камінь", завдяки якому можна буде продуктувати золото...

У 1513 р. Фавст з'явився в Ерфурті. Згадує про нього Мутіян Руфус, ідомий тоді письменник, розповідаючи, як прохожий ворожить "дурним людям з руки, відгадуючи прийдешність". Та в Ерфурті Фавст не лише ворожив та виступав по ярмарках. Йому пощастило пробитися в круги тамошніх гуманістів і він провадив з ними довгі розмови і навіть виголошував реферати. Був неймовірно інтелігентний і вмів продемонструвати своє аж надто глибоке знання. Опанував, мабуть, штуку масової сугестії і виправляв так, що люди йому вірили, немов загіпнотизовані.

За кожним разом мандрівний магік робив усе більшу кар'єру. В 1520 р. був запрошений у двір князя-епископа Георга III-го Лімбурга в Бамбергу. З тої візити зберіглась пам'ятка у формі квітанції, в якій зазначено, що за виставлення князеві гороскопу Фавст одержав 10 справжніх княжих гульденів. Його слава, як астролога зростала. Коли в 1534 р. Піліп фон Гуттен взяв участь в колонізаторській віправі до Венесуели, згодом писав із південної Америки що віправа не пройшла так, як ворожив Фавстус. Говорили, що він нібіто відгадував закінчення війни поміж Карлом V-им і Франціском I-шим.

Через ціле життя Фавст мандрівав по містах, містечках, монастирях, лицарських та княжих дворах. З багатьох свідчень виникає — часто змінюював прізвище, подавав інше місце народження та інше звання. Ігумен Кіліян Лайб з Августинського монастиря в Ребдорфі, який писав про всіх відвідуючих монастирських гостей, зазначив, що

гостював там Фавст, який не тільки подавався за астролога, а й за дворянина славного роду та зверхника чину Йоанітів...

Оскільки попередньо стверджував, що є тільки магістром, то гостюючи в 1528 р. в Онгольштаді відрекомендувався, як "д-р Йоєрг Фавстус з Гайдельбергу". В Інгольштадті йому однак не позвездо — прогнали його з міста. Не заімпонував він також і патріціям з Нюрнбергу — відмовлено йому права побуту в тому місті. Був отже раз під возом, а раз на возі. Мав приятелів і приклонників в аристократичних кругах, лицарства, а навіть вчених. Дуже цінував Фавста і його ворожбицтво Данило Стібар, духівник з Вюрцбургу, приятель самого Еразма з Роттердаму.

Збереглася також згадка про лікарську спеціальність Фавста. В 1539 р. відомий лікар з Вормс Піліп Бегарді писав про нього, як про того, який подорожував по країнах, князівствах і королівствах спричинюючись до того, щоб його ім'я було всім знане — а насправді був лише дурисвітом і ошуканцем, що шкодив людям своїм ворожбицтвом.

Під кінець 1539 р. немолодий уже Фавст прибув до Штауфена запрошений туди, мабуть, якимсь вельможою місцевого палацу графа фон Штауфена, який мав великі фінансові клопоти і наполегливо шукав когось, хто мігбі випродукувати золото.

І власне, у Штауфені в господі "Під Львом" добрило до кінця бурхливе життя Фавста. Тогочасні хронікі відмітили, що ніччу — а було це в грудні перед закінченням року — з кімнати, що в ній замешкував Фавст рознісся гістеричний крик, а відтак — бліск і дим. Над ранком знайдено доктора Фавста в тій же кімнаті мертвим. Ніхто вже не буде знати чому загинув. Може просто приготовляв штучні вогні, щоб в найближчу новорічну ніч, ще раз освітити своїм сяйвом зібраних гостей? Може експериментував, переконуючись у тому, що таки врешті-решт, вдастся зробити золото і ті експерименти спричинили вибух? Може, — існує і такий здогад, — сам хотів загинути, перевтомлений уже своїм повним зりєвів і поразок життям? Для більшості тогочасних справа Фавста була ясна: це сатана, якому запирав душу, прийшов по свою власність!

І так Фавст помер, а почала жити його легенда. Мандрівний магік, хіромант, астролог і знахор перемінівся повільно у Фавста, неперевершенну постать світової літератури.

подав Антін Лясковський-Коломієць

ЗРОБІТЬ ПРИЄМНІСТЬ І КОРИСНУ ПОСЛУГУ СВОЇМ РІДНИМ ТА ПРИЯТЕЛЯМ. ПЕРЕДПЛАТИТЬ ДЛЯ НІХ ЖУРНАЛ "НОВІ ДНІ"!

УКРАЇНСЬКА ЕМІГРАЦІЯ У ПОЛЬСЬКОМУ ДЗЕРКАЛІ

Польський місячник "Культура" в Парижі дуже часто порушує на своїх сторінках українську тематику і систематично інформує читачів про свого східного сусіда. Настанова журналу до нас є прихильна, об'єктивна і незалежна. У квітневому числі з'явилася цікава стаття п. з. "Що робить українська еміграція?", яку подаємо за "Новим Шляхом" для наших читачів.

Українська політична еміграція враз із заробітчанською зробила зусилля для відзначення в минулому році 50-ої річниці голодової смерти багатьох мільйонів українських селян. Хвиля публічних зборів пробігла крізь Америку і Канаду. До акції вдалося втягнути багато політиків, деяких синдикалістів і кількох американських і канадських інтелектуалів. Пригадалось таким чином призабуту трагедію України, але, мабуть, не надовго. Українці не такі, як жиди чи хоч би греки, і вони не мають поважних засобів тиску. Хвиля зацікавлення дисидентами — такими як Григоренко чи Плющ — пройшла і з нею зникла з поля зору проблема утису в Україні. Щоденні пошуки за сенсацією заглушують усе інше. До того ще й Польща, не зважаючи на те, що утиск у ній значно менший, ніж в Україні — зайняла поважну частину західної сцени. Але виною українців є те, що вони не зуміли зорганізувати чогось потужнішого, що лійсно відповідало б трагедії голоту і стряснуло б опічією ситого Захоту. У Західній Європі ця сумна річниця пройшла без жодного відголосу, якщо не враховувати скроминаючих газетних статей чи згапок по радіо. Правдоподібно український науковий осередок у Гарварді готовить на цю тему поважну документацію. Якщо це навіть вдасться, то воно не дасть належного результату. На жаль, в українців під сучасну пору немає належних сил, які б зуміли представити свою трагічну долю хоч би приблизно так, як це зробили у подібному випадку жиди. Все це влегшило Москві її тактику накинення промовчування цієї жахливої річниці.

Не виключене і те, що на слабкий ефект закликів до західної опінії вплинуло жахливе розбиття української еміграції. Воно може пов'язане з давніми тоталітарними тяготіннями крайнього політичного угрупування у лоні українських націоналістів. Треба мати на увазі, що українська еміграція терпить від хвороб, які виникли від дуже специфічного поділу сил, зовсім неспівмірного до стану в Україні. Переважаючими у ній є елементи зі Східної Малопольщі, або як говорять українці — Західної України, себто відсутністю є пропорційність до головного кореня українського народу, який є на схід від Збруча. Явище таке є наслідком двох причин: панівної ролі ОУН на згаданих західних землях, що були під Польщею і асиметричне

співвідношення між українськими західною і східною еміграціями на Заході. Наслідки такої нерівності не є корисними для українців. В додаток, прив'яли тим часом ненаціоналістичні угруповання з Галичини, не будучи спроможними запевнити собі впливи на еміграції. Між націоналістами постав потрійний розлом: на традиційних радикалів-тоталітаристів (бандерівців), консерватистів (мельниківців) і на консервативних радикалів (коаліція Головної Визвольної Ради і закордонних відділень ОУН або т. зв. двійкарі). Бандерівці, це ніби давні ОНР-івці, мельниківці скидаються на ендеків, а УГВР — щось у роді лівої санації. Слід додати, що бандерівцям вдалося добитись впливів на значну частину еміграції шляхом демагогії про успіхи у "революційній боротьбі". Примітивізм у їхній пропаганді скидається на примітивізм пропаганди з Києва. Здається, що українська еміграція не розпоряджає відповідними силами, які могли б успішно зневідрізувати ці пропагандивні нісенітниці...

Згідно з останніми вістками з Америки й Канади консервативні й демократичні середовища розпочали акцію проти тоталітарної експансії. Дехто з українців твердить, що заходи ці прийшли за пізно, мабуть, що екстремістам з правицею вдалося вже опанувати УККА (щось подібного до Конгресового Комітету Американської Польонії). Але останньо прийшло до більше рішучих протиходів у демократичних колах, які створили спільні осередки в Америці і розпочали протиакцію в Канаді. Українські демократичні кола твердять, що їм вдалося пригальмувати бандерівський розгін, і як приклад, подають розгрому, яка пройшла на недавньому СКВУ в Канаді. Жінка бандерівського провідника Стецька, "пані Муха", вела себе так, що обурювала всіх, і бандерівці не здобули більшості на цьому Конгресі. Але, якщо вся гра не пішла шляхом бажань бандерівців, то й демократам не вдалося зовсім ослабити своїх противників.

Тепер перед українським світом дуже важлива історична дата: це тисячоліття хрещення Київської Русі. Справа ця надзвичайної ваги і вона подібна до такої самої польської дати, але є значно складнішою і труднішою тим, що українці знаходяться під перехресним вогнем, під цим оглядом, трьох сил. Найтруднішим фронтом є росіяни, які силоміць забрали собі цю дату і, всупереч історичним даним, вважають її за свою: релігійний розлам українців на православних і уніятів; не є ясною також "Остполітика" Ватикану, який фаворизує московську церкву.

ІЗ ПОЛЬСЬКОГО СУЧАСНОГО ГУМОРУ

Прийшов молодий робітник до банку, щоб уперше відкрити банкове конто й покласти частину зароблених грошей:

— А скажіть, що станеться з моїми грішми, як банк збанкрутіє — запитав касирку.

— Всі депозити гарантую міністерство фінансів, — відповіла касирка.

— А що станеться з моїми грішми, як збанкрутіє міністерство фінансів?

— Тоді відповідатиме уряд, — відповіла зневідома касирка.

— Ну, а як уряд збанкрутіє також? — допитувався робітник.

— Не журіться, тоді напевно допоможе нам братній Радянський Союз.

— А як збанкрутіє і Радянський Союз? — не відставав упертий робітник.

— Який дурень! — пожалілась касирка подругі.

— Хіба така подія не вартувала б мізерного зарплатного чека?

**

— Чи ви чули, що радянські вчені скрестили корову з жирафою й отримали цілком нову тварину?

— І яка з неї користь?

— Вона має таку довгу шию, що пасеться в Польщі, а доять її в Радянському Союзі.

**

— Молодий робітник стоїть у довгій черзі до крамниці, але черга майже не посувується. Врешті йому урвався терпець:

— Хай це шляг трафить! Іду й застрілю того Ярузельського. Це єдиний вихід, — сказав і зник.

За кілька хвилин повернувся і зрезигновано знов став у чергу. На нього звернулись зацікавлені очі всіх присутніх.

— Нічого не вийшло: там ще довша черга, — пояснив виправдовуючись.

**

Прийшов президент Реген до Бога і запитав:

— Скажи, Отче, скільки візьме часу, щоб мій народ став щасливий?

— Сто років, — відповів Бог.

Реген заплакав і вийшов... Прийшов до Бога німецький канцлер і поставив Богові таке ж запитання.

— За двісті років, — відповів Бог. Канцлер заплакав і вийшов.

Прийшов до Бога генерал Ярузельський і ставить це саме питання: "За скільки років мої люди стануть щасливими?"

... Бог заплакав і вийшов.

**

Приїхав радянський архітектор на візиту до США і запросив його американський архітектор до своєї хати. Показував гостеві свою вимріяну хату і пояснював:

— Оце лише коридор, а це — вітальня, а тут бібліотека і мій кабінет. Це дитячі спальні, а ось тут — наша. А це кімната для гостей. Ну, й звичайно, ось кухня, столова, лазнички...

Гість якось стримано пожвалив розклад.

— А який розклад ви маєте? — запитав господар.

— У нас такий самий, тільки без перегородок.

ВИЙШОВ 10-ИЙ ЗБІРНИК ОУП "СЛОВО"

Приємно повідомити, що саме тепер вийшов з друку збірник "Слові" ч. 10. Збірники "Слові" видає Об'єднання Українських Письменників на Еміграції "Слові"; головний редактор Збірників — Юрій Кліновий (Степанік). У збірниках "Слові" зарепрезентовані українські поети, письменники та літературознавці їхніми поезіями, прозовими творами, есеями та літературознавчими статтями.

У 10-му збірнику "Слові" поміщені літературознавчі статті Юрія Блохіна-Бойка, Олекси Горбача, Івана Коровицького, Івана Кошелієва, Петра Одарченка, Яра Славутича, Данила Гусара-Струка, статті Юрія Гаморака і Олега Зуєвського (з приводу 75-річчя Юрія Шевельєва), Софії Наумович, Остапа Тарнавського, Дмитра Чуба, Катерини Штуль, Валеріяна Ревуцького та багатьох відомих авторів. У цьому збірнику поміщені також поезії Наталії Лівіцької-Холодної, Олекси Веретенченка, Володимира Скорулського, Яра Славутича, Олександри Черненко, Теодора Матвієнка, Ганини Черінь, Світлани Кузьменко, Віри Ворсіло, Божени Коваленко, Марії Голод, Емми Авдієвської, Ярини Тудорковецької, поетична проза Валентина Мороза, літературний спомин Уласа Самчука, проза Мирона Левицького, Олександри Копач, Івана Боднарчука, Миколи Ковшуна, Павла Маляра, Ігоря Качуровського, Олекси Ізарського, Ростислава Єндика, Діми, Іванни Чорнобривець, Юліяна Мовчана, Уляни Любови і багатьох інших наших письменників.

Збірник ч. 10 має 483 сторінки, виданий люксусово, в твердій оправі, і коштує лише \$15.00 плюс \$1.50 за пересилку в Канаді та \$4.50 в Америку й інші країни. Його можна набувати, пишучи на адресу:

"Zbirnyk "Slovo""", 40 Brentwood Rd. North
Toronto M8X 2B7, Ont., Canada

а також у торонтських книгарнях "Арка".

Купуючи збірники "Слові", ви проведете з ними не одну цікаву годину, з них довідаєтесь про нашу літературну діяльність на еміграції а також підтримаєте морально наших письменників, стверджуючи, що їхня праця не байдужа для українського громадянства. Цим уможливите також видання їхніх наступних збірників. Детальніший огляд 10-го збірника "Слові" сподіваємося надрукувати в одному з наступних чисел "Нових днів".
— Ред.

НОВА ЛІТЕРАТУРНА ПОЯВА

Юрій Косач — "СУЗІР'Я ЛЕБЕДЯ"

Роман-сага козацько-дворянського роду. 276 стор. Ціна 10.00 амер. дол. Замовлення враз з чеком слати:

V-vo M.P. Kots, 231 E. 14 St., New York, N.Y. 10003
Книгарням знижка.

"НОВІ ДНІ", липень-серпень 1984

МИРНИЙ КОНТРАСТУП

У видавництві "Веселка" вийшла книга про взаємовідносини людини з живою природою — "Симфонія життя". Її автор, А. О. Топачевський, написав сценарій відомих документальних і науково-популярних фільмів: "До чистої криниці", "Ті що живуть поруч", "У співавторстві з природою" та інших. Пропонуємо у скороченому вигляді один з перших її розділів — "Мирний контраступ".

З одвічних часів у людському житлі та поблизу нього самочинно поселяються різні тварини. Миші й пацюки, а також деякі шкідливі комахи живуть утаємничено, полищаючи свої нори чи скованки здебільшого вночі. А, скажімо, кажани, павуки, хоч ніколи й не псували ні харчових запасів, ні стін, але з різних причин не подобалися людям, тому теж змушені були ховатися.

А от лелека оселився поруч із людиною відверто. Не всупереч, а завдяки її особливому ставленню до себе. Залишаючись диким, знайшов у нас захист від багатьох ворогів, здатних розорити гніздо, відняти їжу... Йому не потрібні залишки з нашого столу, як мишам чи тарганам. З давніх-давен люди селилися біля річки чи озера, і лелека прилітав слідом, полюючи, як невибагливий і мирний сусіда.

Скривдити білого птаха з чорною ознакою вважалося злочином не лише у слов'ян, а й у деяких інших народів. Прекрасні казки, пісні й легенди про подружню вірність лелек, про їхню "справедливість" у стосунках між собою та відданість людям були для цих птахів ніби охоронною грамотою.

У деяких селах можна нарахувати по кілька десятків лелечих гніzd. Бувають вони не лише на гребені даху, а й на димарі, на сухому дереві, стовбур якого навмисне залишають, обчуяривши гілки. А ще кажуть, — лелека обов'язково влаштує гніздо біля хати, якщо привернути його увагу колесом від старого воза...

Останнім часом колесо на даху чи високому дереві лелеки міняють на заводський димар або сталеву опору високовольтної електромережі...

...Слідом за лелекою захист у людини знайшла ластівка. Вона сподобалася нашим предкам невищерпною енергією й невтомними турботами про пташенят.

Довгохвоста, спереду біленька, але з рудим "комірцем", зі спини чорна — сільська ластівка живе поруч із людьми дуже давно, бо за межами поселень майже не зустрічається.

У дорожній дощовій баюрі беруть вони будівельний матеріал для гніzd. Лише тоді їх і побачиш на землі, — цим птахам сидіти просто ні-

коли: щоб наловити вдосталь комах, за день треба пролетіти кількасот кілометрів! Набравши з багори грязюки, ластівка змочує її сіниною і поспішає ліпiti гніздо.

У міських ластівок коротший хвіст, немає рудого комірця, проте є білий пояс, добре помітний під час польоту. Колись вони будували гніза на скелях прямовисніх урвищ або кам'яних берегах річик. Тому нині, оселившись у місті, ці ластівки віddaють перевагу високим цегляним стінам.

Весною до наших міст прилітають схожі на ластівок чорні стрижі. Іноді їх називають ще серпокрильцями. Ці маленькі спритні пташки відрізняються від ластівок дуже довгими серповидними крилами, за що їх одержали другу назву, і білою шийкою. Цілісінський день вони з цвіркотінням в'яться у повітрі, ловлячи комах. На землю стрижі не сідають ніколи. Навіть пух, пір'їнки, листочки для гніzd підхоплюють у польоті.

З ранку до вечора пара стрижів устигає принести своїм пташенятам не менш як 6000 комарів, мух та різної мошви, хоча пташенят рідко буває більше двох.

Ластівки й стрижі — бажані для людей сусіди, бо знищують силу-силенну шкідливих комах. І не лише в містах...

Якщо лелека й ластіка скористалися заступництвом людини, її приязним до себе ставленням, то горобець став нашим супутником без дозволу. Але завдяки великій плодючості та умінню пристосовуватися до мінливих умов це — найчисленніші з наших непроях сусідів. У теплій рік пара горобців може тричі вивести потомство, ще й до шести пташенят кожного разу. Горобців немає хіба що на крайній Півночі, в Антарктиді та в деяких тропічних країнах...

У містах частіше живуть звичайні горобці. Їх завжди більше, ніж усіх інших птахів, разом узятих. Їдять вони не лише недоїдки, як здається на перший погляд, а й довгоносиків, листоїдів та інших шкідливих комах. Люблять горобці й насіння рослин.

Звичайні горобці — найневибагливіші з усіх пташок, які нас оточують. Взимку вони задовольняються крихтами з людського столу. Тримаються в цей час зграями, бо так легше натрапити на їжу, та й від кота вберегтися...

Те, що горобці не відлітають на зиму, свідчить про тривалість і міцність спілки з людьми, вищий щабель уроанізації. Тепер уже без нас вони навряд чи прожили б.

Виходить, що у містах і селах не такі вже погані умови для існування тварин. Середовище, створене людьми, приваблює представників дикої природи і теплом, і їжею. Деякі з них просто на наших очах змінюють свої звички і поведінку, щоб краще пристосуватися до нових умов...

Від своєї чорної родички, а також граків і галок, сіра ворона відрізняється тим, що у неї чорні крила, голова й хвіст. Взимку сірі ворони товаришують з граками, разом з ними ночують на дахах у центрі міста, а вранці летять снідати до околиць. Весною ці компанії розпадаються, граки беруться за свої "кооперативні" житла, ворони

теж починають будувати гнізда, але окрім, на великій відстані одне від одного...

Років двадцять п'ять тому у наших містах і селах почали привертати до себе увагу стрункі миловидні пташки, схожі на голубів. Трималися вони парами, іноді скромно дзьобали зерно скраю пташиних годівниць. Їхнє пристрасне "у-гу" вирізнялося з голубиного воркотіння. У цих птахів на шиї чорне півколо, тому їх називають кільчастими горлицями.

Останнім часом значно зросла їхня пристосованість до життя у європейських містах.

Ми наступаємо на дику природу. Але їй вона вже давно перейшла у мирний контрнаступ. І останнім часом все частіше досягає успіху.

Зимовим ранком у Києві — в Гідропарку, Сирецькому або Голосіївському парках — можна помітити сліди різних звірів: ось по чистому снігу пробігли заєць, снотовидний собака, лисиця. Це розвідники дикої природи.

У 1978 році блукало Трухановим островом лосеня, час від часу підходячи до пляжників і рибальок по хліб. Хто частував, хто тікав... Появу лося в місті можна вважати випадковою. Але чому б і не гуляти сохатому у великому міському парку? Лосі заходили до Києва; їх лякали, одного навіть убили... Ми іноді більше боїмось тварин, ніж вони нас.

У складних механізмах пристосування тварин до людського середовища кожна деталь працює точно. Одна з найважливіших пружин цих механізмів — своєрідне вивчення людини.

Якщо людина — не мисливець, то звір — не дичина... Це добре помітно на прикладі бобрів, яких ще років двадцять тому неможливо було зустріти поблизу великого міста. Та й взагалі їх залишалося обмаль. А сьогодні під самим Києвом — на Вигурівщині, у гирлі Десни, на Трухановому острові — можна побачити дерева зі слідами гострих, немов фрези, зубів; усипані трісочками доріжки під берегами заплавних озер. Бобри почали повернутися туди, де їх не було років триста, бо хто ж полюватиме на них у сучасному місті?

Але як змінилися бобри! Точніше, не самі тварини, а їхня поведінка. Немає хитромудрих каналів і гребель, які вони раніше будували. Живуть бобри, наче нутрії, у норах, що мають виходи під водою. Кажуть, ніби є такі нори навіть на правому березі, біля так званої Лаврської гатки. Але побачити самого бобра нелегко. На очі людям показуватися він поки що не любить. Занадто довго був дичною...

Здатність тварин пристосуватися до змінених умов ми ще недооцінюємо. І вони щоразу дивують новими доказами "модернізації".

Хто б міг подумати, що птахи, не знайшовши іншого матеріалу для гнізд, можуть будувати їх з дроту? Нещодавно саме сільські ластівки вста новили своєрідний "рекорд урбанізації". Знайдено було і гніздо шпаків у трубчастому шлагбаумі, що кілька разів на день піднімався і опускався. І це винахідливих шпаків зовсім не бентежило. Що можна сказати про дику качку, яка звила гніздо на стрілі автокрана?

Ці встигли пристосуватися... А хто пристосуватися не встиг — тягнеться до людської оселі, особливо холодної пори...

Сьогодні, коли технічний прогрес скоротив відстані, будь-яка тварина є нашим близьким сусідом, і її доля — цілковито в руках людини. Лише тепер усвідомлюємо: без природи не можемо обйтися хоча б тому, що навіть змінюючи природу, людина продовжує в ній жити. При всій здатності тварин до пристосування заступництво людини — вирішальна умова їх поселення поруч з нами.

Андрій ТОПАЧЕВСЬКИЙ

ДЕРЕВА-ПАМ'ЯТНИКИ

Найстарішим деревом на Україні вважається 1300-річний дуб в урочищі Юзефін Рівненської області. На триста років молодший дуб росте на Черкащині. Тисячолітнього віку досягли три тиси — в Закарпатській, Івано-Франківській та Кримській областях. Близько 50 дерев, з якими пов'язані незабутні події, людські долі та легенди, оголошено меморіальними.

Запорізький дуб... Росте цей 800-річний красень на околиці с. Верхня Хортиця, що неподалік Дніпрогесу. Стовбур в обхваті — понад шість метрів, діаметр корони — 43 метри. Старожили стверджують, що в його затінку відпочивали ще запорізькі козаки.

"Тут було улюблене місце відпочинку видатного українського філософа Г. С. Сковороди" — меморіальну дошку з таким написом прикріплено до 500-літнього дуба в с. Сковородинівці на Харківщині. Нині під його короною можуть розміститися кілька сотень чоловік.

У Прохорівці на березі Дніпра стоїть улюблений Тараса Шевченка. Приїжджаючи до відомого українського вченого і першого ректора Київського університету М. Максимовича, поет приходив до кристалового дуба, милувався його красою. Неподалік "дуба Шевченка" росте 200-літня сосна, де писав свої твори М. В. Гоголь.

Відомі дерева Лесі Українки. Одне — з табличкою "Пам'ятка природи. Ясен звичайний, вік — 200 р. Улюблене дерево Лесі Українки. Охороняється законом" — росте в Луцьку напроти будинку № 21 по вул. Крупської. Тут письменниця слухала місцевих кобзарів, писала свої твори.

Мармуровий обеліск встановлено поблизу дуба Івана Франка в його рідному селі (колишніх Нагуєвичах), що на Львівщині. Цьому дубові — 370 років. До нього часто приходили П. Тичина, М. Рильський, В. Сосюра, А. Малишко.

Збережено для нащадків й дерева Михайла Коцюбинського в м. Чернігові, де нині розміщено музей письменника. Перед входом у дім виструнилася красуня-ялинка, а біля воріт — п'ять розкіш-

них лип, клен та волоський горіх. На Болдиновій горі, де поховано М. Коцюбинського, шумить 300-літній дуб, під яким Михайло Михайлович любив відпочивати.

Микола САМОЙЛЕНКО

Д-Р П. МАГОЧИЙ СТАВ ДІЙСНИМ ПРОФЕСОРОМ

Торонтонський університет проголосив, що д-р Павло Р. Магочий одержав підвищення до ступеня повного професора. Д-р Магочий прибув до Торонто в 1980 році, де зайняв пост керівника Катедри українських студій, яку засновано завдяки спеціально створеному фондові української громади та дотації федерального уряду.

За час від його приїзду до Торонто, д-р Магочий видав три наукові праці, з яких одна ("Галичина: Історичний та Бібліографічний Покажчик", 1983) здобула наукове відзначення. Спеціальна комісія деканату, яка займається справою наукових підвищень, велими зацікавлена найновішим рукописом д-р Магочого — великим університетським підручником історії України.

Заки д-р Магочий прибув до Торонто, він закінчив студії в Ратгерському університеті, здобув магістерський та докторський ступінь у Принстонському університеті. За словами декана Торонтонського університету, Л. Армстронга: "підвищення до ступеня повного професора є визначним кроком у житті кожного академіка... Д-р Магочий справді заслужив на титул професора".

ВІДБУЛАСЬ КОНФЕРЕНЦІЯ УШТ

1-13 червня ц. р. відбулась у Гелфському університеті (Канада) звичайна конференція Канадських наукових товариств у якій взяло участь понад дві тисячі учасників. У рамках конференції Канадської Асоціації Славістів було прочитано біля 20 доповідей українцями або на українські теми.

Українське Шекспіровське Товариство відбуло 5 червня свою окрему конференцію, на якій заслушано звіт голови УШТ проф. Яра Славутича та прочитано три доповіді. Нову управу т-ва вибрано в такому складі: Яр Славутич — голова, Я. Рудницький, Ірина Макарик, О. Зуєвський і Вол. Шелест — члени.

УШТ було зорганізоване в Німеччині 1957 р. трьома особами: І. Костецький, Я. Рудницький і Д. Чижевський. Не приймали ніякого статуту, ані не визначали формального членства. Зацікавлені Шекспіром обмінювались думками, перекладали його сонети, поеми і п'еси, писали книжки і статті про славного англійця.

Яр Славутич складає бібліографію української шекспіріанії поза Україною, в яку будуть заведені переклади, статті, дослідження й т. п. Тепер УШТ має 19 діяльних членів.

М. Д.

НА СПОРТИВНІ ТЕМИ

"ОЙ, ТАКИ-ТАКИ Й ПОПАВСЯ!"

(Відповідь Осипові Зінкевичу)

Нарешті Осип Зінкевич таки вирішив відгукнутись на мої статті про спорт, і, зробивши уклін пошани в бік журналістичної етики, став у позу баби Параски та почав безжалісно мене громити (див. "Україна і спорт — справа в основному, а не в другорядному", "Нові дні", травень 1984). Замість спростовування поданих мною фактів, він почав злісні інсинуації — підтасовування статистичних даних, угадування цілі моїх писань, кількаразово обвинував мене в перекручуванні фактів і вводженні читачів у блуд. Тож спробую з'ясувати свої позиції та поставити йому кілька питань.

Моя позиція основана на дійсних, а не уявних фактах та на добром знанні як олімпійського, так і українського спорту. Ціль моїх писань — довести до відома читачів осяги наших атлетів і віправити помилки, що вряди-годи з'являються в нашій пресі. Спонукала мене почати ці писання поява списків "Українських медалістів XII-ої Універсіади-83", які були надруковані в "Новому шляху" (30 липня 1983), "Вільному слові" (6 серпня 1983), "Українських вістях" (Едмонтон) та "Українському голосі" (Вінніпег), а може й в інших газетах. Підпису під цими списками не було, тому мені не зрозуміло чому Осип Зінкевич так переймається, немов би я атакую плід його уяви.

Але погляньмо на список. У тому списку подано прізвища 18 атлетів, з них лише 9 українських, а решта — це спортсмени Узбекістану, Казахстану, Білорусії та Росії. Чи автор цього списку, на думку Осипа Зінкевича, не забув про журналістичну етику? І з якою ціллю він уводив в блуд читачів? Дивіться, щоб колись і з вами такого не трапилося, якщо ви будете нехтувати списком членів збірної України. Але я забув: Осип Зінкевич твердить, що збірна України це моя вигадка. Він має рацію лише в тому, що на міжнародних турнірах збірна України як самостійна команда не виступала, але ж навіть коли члени команди України виступають у збірній СРСР вони не перетворюються в росіян, а здобуті ними медалі в кінцевому рахунку йдуть на кonto України. І це зафіксовано в найавторитетніших спортивних виданнях. Хочете перевірити — будь ласка. Підійті до бібліотеки, візьміть "Олімпійську енциклопедію" (вид-во "Сов. енциклопедія", Москва, 1980 р.) і подивітесь, скажімо, під гаслом "Двадцять першої олімпіади ігри". Там на 101 стор. ви прочитаєте: "В олімпійських іграх брало участь 409 радянських атлетів з 65 міст і сіл 15 союзних республік..."

Велике діло! Що ж тут нового? А на чий рахунок підуть медалі, — подумає деято з читачів. Тож читаймо далі де подаються результати змагань за розподіл олімпійського металу. Долучаю копію таблиці. І це не виняток, а загальне правило. Такі

звідомлення подаються за кожну олімпіаду. Я говорю про олімпіади, посільки вони вважаються найвищим спортивним форумом.

Звіт ігор XXI-ої Олімпіади:

Олимпийские награды, врученные спортсменам союзных республик в личных и командных соревнованиях.

Союзные республики	Медали		
	зол.	серебр.	бронз.
РСФСР:			
Москва	20	23	24
Ленинград	8	16	9
области, края, АССР	32	17	7
Украинская ССР	27	22	22
Белорусская ССР	7	5	5
Казахская ССР	7	2	—
Грузинская ССР	3	1	2
Литовская ССР	2	2	3
Латвийская ССР	2	2	2
Азербайджанская ССР	2	1	—
Эстонская ССР	1	—	—
Узбекская ССР	—	1	1
Молдавская ССР	—	1	—
Армянская ССР	—	—	1
Таджикская ССР	—	—	1

То на чий рахунок пішла 71 медаль, здобута атлетами України? Визнаємо ці медалі за свої, чи піднімемо галас, що все це вигадка, ніякої збірної України нема і беріть свої медалі до "НАШИЦЬКОГО" — як каже Осип Зінкевич — "всеросійського котяцього"?

Я особисто проти цього. А як ви, Осипе Зінкевичу? Чи часом ви не проти того, щоб передати наші медалі іншим? Пригадуєте, на іграх минулого олімпіади українські атлети завоювали в особистому командному заліку 38 золотих, 19 срібних і 18 бронзових медалів. А "Нові дні" подали за "Смоленським", що представники України здобули лише 15 золотих, 16 срібних і 10 бронзових медалів. Цікаво, на яких позиціях стояли ви, коли списували з нашого українського рахунку ці 34 медалі?

Під час нашої розмови на IV-му Конгресі Вільних Українців минулого грудня я з'ясував свої критерії у визначенні атлетів України — кожний, хто мешкає стало на Україні і змагається в її команді є нашим атлетом і медалі які він здобув, є нашими медалями! Будь то євреї Манін, литовець Матушевас, росіянин Юрій Седих чи яку Павло Пінігін. Це, на мій погляд, етичний і загальноприйнятий принцип, затвердженій М. О. К.-ом і визнаний майже всіма країнами світу. Тоді ви зі мною погодились (чи вдали, що погодились) і сказали, що ви теж для перевірки республіканської приналежності атлетів послуговуєтесь списками збірної команди України.

В своєму дописі згадуєте Міндергасова і Пінігіну, але не з'ясовуєте чому їх і сімох інших медалістів з України не було у списку, і як попали в список Логзин, Трощило і сім інших представників Казахстану, Узбекистану та Росії. Чи це не пе-

рекручення фактів? А якби автор списку зізнав про існування збірної України, він би легко зміг виділити представників України з радянської команди. Дописувач на спортивну тематику мусить бути чесним і точним у наведенні даних про спортсменів. А де була ваша точність коли ви писали, що Пінігін народився в Якутську, хоч він народився в селі Лірин, Чуранчинського району. Тільки республіку ви подали правильно.

А тепер ще кілька "перлин" вашої журналістичної етики. Мабуть, сподіваючись, що читачі вже не мають "Нових днів" з моєю статтею, ви безсороно твердите, що "автор пише про ветеранів "нашого" спорту — Борзова, Астахову, Латиніну, Бочарову, яких, мовляв, позбавлено "звання атлетів України".

Я ж писав: "що робити з ветеранами нашого спорту..., — позбавимо їх звання атлетів України відразу, чи перше зробимо обмачування потилиць?" Цим питанням я хотів висловити своє занепокоєння, що "знавці" спорту, як автор списку медалістів, що вилучив із списку таких українських атлетів, як Соколов, Алєнін, Агеїв, візьметься і за інших атлетів з російськими прізвищами. І більшість читачів мене зрозуміли правильно. Далі ви твердите, що успіх наших атлетів на минулій Універсіяді був найгірший. Не знаю на яких фактах ви базуєте своє твердження... Жонглюючи цифрами, щоб зменшити питому вагу медалів представників України, ви пишете: — "Є чим хизуватися, правда? Дев'ять на сто..." А чи це чесно? Чому ви зігнорували 14 командних медалів, вісім із яких є золотими? І мати 19 медалістів із 30 учасників хіба не є добрим виступом? Якби ви цього не пересили, то, може, і було б чим хизуватись. Але, мабуть, щоб дискредитувати свого опонента, — все дозволяється з ваших етичних позицій.

Ви згадуєте, що я не виділяю українських атлетів і вживаю лише міську принадлежність. І з якого це ви пальця висісані? Так, я згадав і іншонаціональних атлетів, бо ж писав про міжнародні змагання. Ціллю моєї статті було поінформувати про виступи канадців і українців, а побічно виділити, що було цікавого у виступі й інших змагунів. Описавши виступи канадців, я написав, що на іграх змагалось 30 атлетів України. Пізніше, коли згадував наших призерів, зазначав місце їхнього проживання, вірячи, що читачі "Н. Д." знають що Херсон, Донецьк чи Львів є українськими містами. Ні одного атлета з інших республік до "наших" не заражував, знаючи, що тільки ви маєте "право" це робити... Правду пишете, що у кількох випадках я згадав міську принадлежність атлетів інших республік, а не згадав з якого міста наші плавці. Чому? Та тому, що вони добре відомі читачам з нашої преси. Бо ж у списках медалістів, про які йшла мова вище, імена плавців (лише хлопців) були подані вірно. Авторові, якого ви так бороните, інколи вдається попасті в "яблучко".

У квартеті плавців я назвав **москвича** Смірягіна щоб відмежувати його від українців (Ткаченка, Красюка, Марковського). Я згадав трьох Ірин і Тетяну за перемогу над американським квартетом, що, на мою думку, є важливою спортивною поді-

єю. Згадав міську принадлежність Юрченко, щоб підкresлити, що вона нічого спільногого з українським спортом не має, як помилково думають чимало людей на цьому континенті. Але досить про це. Ці ваші завваги приймаю як слухні, бо можливо є більше читачів, яким треба розжувати все на дрібні шматочки.

Тепер про Алекса Баумана. І пощо було його згадувати? Хотіли ще раз продемонструвати свою необізнаність? Так, його офіційне ім'я є Алекс, але він воліє, щоб його кликали Саша і це робить чимало його друзів та коментаторів спорту. Навіть теле-спостерігачі, ведучі репортаж з едмонтонського Акваторії центру кликали його Сашею. Мало того, щоб підкresлили своє бажання бути Сашею, він зробив собі на грудях біля плеча татуювання, яке складається з одного слова — **Саша**. Канадці можуть у цьому пересвідчитись щодня, бо кілька разів на день показується телевізійна реклама нафтової компанії "Ecco", в якій беруть участь канадські плавці, в тому числі і Саша. Але якщо ви і надалі вважаєте, що він "теж "наш" у всесоюзному і всеросійському розумінні" — це ваша осонбиста справа.

Володимир Күц. Не знаю чому і перед ким я маю його боронити. Хіба хтось наругався над його могою? А щодо подачі Сум його місцем народження, то більшість довідкових видань точніші. Досить заглянути в 7-ий том УРЕ, чи в вищезгадану Олімпійську енциклопедію, чи нарешті у виданні в Англії книги "Олімпійські ігри" (Лорда Кілляніна і Джона Родди). Всі вони пишуть про його місце народження те саме: Володимир Күц народився в селі Олексино, Тростянецького району, Сумської області,... поїхав до Ленінграду...

Що ж, шкода, покинув Україну, олімпійське золото пішло на рахунок Росії. Усяке в житті буває і не лише з нашими атлетами таке трапляється. Уродженка Ленінграду Ірина Шевінська переїздить у Польщу і здобуває для Польщі дев'ять олімпійських медалів. Великобританець Генрі Пірс опиняється в Австралії і здобуває для неї два олімпійські золота...

Під час нашої розмови минулого грудня я зауважив, що ви дуже занепокоєні відпливом атлетів

України в інші республіки. Але ваші турботи безпідставні — "спортивний обмін" між Україною і іншими республіками йде в нашу користь. Буду говорити тут лише про олімпійських чемпіонів і олімпійські медалі. Тож ось факти, які, надіюсь, викличуть і на вашому обличчі радісну посмішку. За вісім останніх олімпіяд в яких брали участь атлети України, завдяки "спортоміну", ми втратили 20 олімпійських чемпіонів, а придбали 35. Поїхав В. Күц і здобув два золота для Росії, приїхав з Амурського краю Валерій Брумель і здобув нам дві медалі. Білоцерківець О. Медвідь переїздить до Мінська і здобуває для Білорусі три золота, а зуралець Борис Шахлін оселюється в Києві і здобуває нам 13 олімпійських медалів. З Поділля виїхала Файна Мельник і зробилась спортивною героїною Вірменії, а уродженець столиці Азербайджану Сергій Фесенко став прославляти Україну на "блакитних доріжках".

Не буду подавати всіх, хто виїхав з України чи приїхав до нас, хто цим цікавиться може віднайти їх у бібліотеці за якихось пару годин. А мені ще треба задовольнити цікавість О. Зінкевича, як би я поводився, коли б був на пресконференції в Едмонтоні під час Універсіади. Залежить від обставин. Якщо б наши політики від спорту ростровсюджували список українських атлетів, який з'явився в "Новому шляху" та інших згаданих мною часописах, і коли б Ніколай Ряшанцев, витягши з кишені цей список, почав би кипти з наших знань спорту в присутності кількох соток журналістів, під сміх і шум на залі, повірте мені, — я б не галасував і не сміявся, а почервонівші від сорому, вийшов би із залі та підвівши очі до неба промовив би:

— Господи, Боже наш, і коли Ти позбавиш нас примітивізму!

Натомість, якби ви розповсюджували список, у якому, як ви сказали, було лише три помилки, на віть якби однією з помилок було занесення у список Володимира Сальниковича, я б підійшов до вас і сказав би:

— Добру роботу робите, земляче!

Але справа в тому, що мені сказав один з редакторів (не називаю прізвища, бо не хочу втягати його в нашу "полеміку"), що список, який з'явився в його часописі, був базований на списку, який ви розповсюджували в Едмонтоні. От це і спонукало мене написати про гортаначку. Якщо це не відповідає дійсності, то від широго серця прошу вибачення.

Думаю, що ви мусіли б вибачитись перед мною, бо, не спростовувавши і не доповнивши жодного з поданих мною фактів, ви закінчуєте свій допис таким реченням: "Але коли споторювання справжнього стану спорту в Україні, фальшування фактів і обманювання читача стає нормою в писанні С. Дем'яненка, то невже можна було мовчки пройти поруч цих писань?"

А коли і де я писав про стан спорту в Україні? Я писав про Універсіаду, олімпійські ігри, спартакіаду, але до стану спорту на Україні я ще не дібрався. Будьте певні, як доберуся, то мій допис буде базований на дійсних, а не уявних фактах.

(Закінчення на 37й стор. обкладинки)

ЛИСТИ ДО РЕДАКЦІЇ

ЩЕ НЕ ВМЕРЛА УКРАЇНА

Поміж іншими матеріалами, поміщено в 410 нумерої вашого журналу Великоднє привітання ДОБРУС-у в Австралії. І там же найбільш патріотичне закінчення: **"Христос Воскрес — Воскресне Україна!"**

Звичайно, тим, ніби патріотичним привітанням ДОБРУС "Америки не відкрив", бо подібного повно, але люди мають бути свідомими правди: воскреснути може тільки дійсно померле. **Христос воскрес**, але Він, за численними свідченнями апостольськими, **помер на хресті**.

Ми ж всі декларуємо: **Ще не вмерла Україна...** І справді — Україна ніколи не вмирала, **Україна жива** й тепер, тому вона не може воскресати. Є навіть інша гарна пісня: **"Живи, Україно..."**

А для висловлення нашої віри у відбулоу Української Самостійної Держави ми повинні б подумати про створення відповідного гасла, а не притуляти наші бажання обов'язково до Воскресіння Христового. Бо тож таки нелогічно, неграмотно. Ідеологічно, то не християнство, а юдейство.

З любов'ю у Христі
священик Тарас С.

П. С. Якраз, як попереднє було написано, принесли Великоднє число "Українських Вістей" (з Детройту). Поміщено там на 2-й сторінці: привітання Президії Секретаріату СКВУ:

"насліді Воскресіння нашої Батьківщини."

Коли ж це наша Батьківщина померла, що вона має воскресати? Треба б, щоб усі національні патріотичні установи містили на своєму заголовному листі слова нашого національного гімну **"Ще не вмерла Україна"**, тоді б може ніякovo було бажати воскресати живій істоти...

Т. С.

З ДВОХ ЖУРНАЛІВ ЗРОБИТИ ОДИН?

В березневому числі журналу "Нові дні" є звернення до передплатників журналу. Думаю, що всі передплатники розуміють, що це звернення є вимушене обставинами, які тиснуть на адміністрацію журналу матеріальним тягarem.

Розуміючи ці обставини та, бажаючи допомогти журналові, створилися групи сприяння в Канаді, які й звертаються до читачів журналу. Це добре і можна сподіватися, що це принесе деяке покращення становища, але... (це клятуще "але") — відкиньмо ілюзії. Який склад читачів журналу за віком? Якщо судити по складу ініціативних груп, (я знаю майже всіх), то там лише дві чи три особи з молодших (часть і хвала їм), а решта... (дай, Боже, їм здоров'я та багатьох літ!).

Не ілюзорна, а правдива життєвова практика під-

казує, що кількість передплатників буде зменшуватись і, коли б ми були людьми "нормальними", то може б почали думати про те, що може з якихось двох журналів зробити один. Журнал "Нові дні" є досить поважний і авторитетний у всіх відношеннях і, я думаю, що читачі журнала не завагалися б піднести передплату на нього хоча б до 20 доларів річно, якщо це рятувало б ситуацію журналу, бо збільшення числа передплатників хоч і дуже бажане, але не дуже надійне.

Щасти вам, Боже! ХРИСТОС ВОСКРЕС!

Т. Хохітва

Великденъ, 1984 року, Фльорида.

П. С. Прийміть мою скромну пожертву на розбудову журналу — 25 дол.

Т. Х.

КОМУ СЛУЖАТЬ ЦІ ПАНОВЕ?

Шановний друге Миколо Невідомий! Судячи з Вашого відкритого листа ("Нові дні", листопад 1983), Ви маєте потенціял стати незабаром досить відомим у житті нашого розперезаного закордоння. Ваш лист цілить у найдошкільніше місце, і на підтвердження цього прочитайте кілька статей із "Радянської України", "Ізвестій" і "Жиця Варшави", які напередодні Світового Конгресу Вільних Українців скористали з грубої роботи і промахів стецьківців, щоб опалюжити ще раз українську визвольну справу.

У своєму листі Ви висловлюєте шире обурення новоприбулого з України, обурення живого сучасного українця, одного з тих, заради яких ніби-то й чиниться вся акція боротьби з російським більшовизмом. Не переочуйте цього **ніби-то**: адже насправді не заради живих українців в Україні все це чиниться. Ті, що гонорово називають себе тут "бандерівцями", ніколи, як то кажуть, пороху не нюхали, іхні "подвиги" полягали на тому, що вони чимдуж утікали із місць бойових дій, утікали, зачувши наближення лінії фронту. Але за ними не втікали наші "камікадзе", які воювали аж до початку 50-их років. Ви про них знаєте, немає чого Вам витлумачувати очевидне. А тому ті, що дістались на Захід завдяки прудкості своїх ніг, ніколи не знайдуть спільноти мови з Вами, бо Ви послуговувалися своєю головою і хистом. Ви, немає сумніву, опрацювали неймовірний інтелектуальний проект, щоб пробити собі шлях на Захід. Немає також сумніву, що Ви лишалися б на місці, коли б підпільна боротьба була на часі. Супільний рух і пробудження вимагає Ваших методів, а не стецьківських. Граючи на обмеженому кругозорі "францівського" середовища, радянська пропаганда лає

найбільше їх, щоб підтримувати у них дух зарозумілості і неоправданого почуття своєї важливості.. Не буде Вам від "фронтівців" ні зрозуміння, ні співчуття, ні помочі — хай би таких, як Ви, підписалося під Вашими словами навіть сорок мільйонів у краю. Але не розчаровуйтесь огульно: не всі ті, що відкотилися перед лініями фронтів минулої війни, належать до прудкононіх зайців і провокаторів "підпільної сітки"... Люди є люди, деякі ростуть, мужніють, мудрішають, намагаються врешті йти в ногу з життям і прагненням сучасної України. Ви із своїм здоровим глуздом зрозумієте (і вже почали розуміти), "хто є хто". Тільки от не апелюйте так довірливо до свідомості тих..., які мають формальну університетську освіту і навіть ступені. Ви ще, мабуть, не придивилися, як слід: до якості освіти, яку тут дають деякі університети: майте на увазі, що в багатьох випадках західно-українське довоєнне товариство "Просвіта" забезпечувало вищу якість знань, ніж деякі північно-американські департаменти славістики і "політичних наук". Зрештою, в СРСР Ви навчилися відрізняти "халтуру" від якісної продукції, отож застосуйте той досвід і тут.

I ще одне зауваження: не вдавайтесь до сентиментального запиту: "З чим ви повернетесь на Україну?" Ваші опоненти про це вже не мріють, вони грають для емігрантської публіки, для частини західної публіки, яка часом, щиро помилюється, вважає їх за автентичних репрезентантів України і вділяє їм трохи респекту незаслуженого і нетривального. Вони грають для закордонної міні-України, не повернуться вони в краї і дітям своїм закажуть — бо там працювати тяжко довелося б після визволення. А якби й знайшлися винятки-фанатики, що рвалися б у краї, то чи їх там треба? Вони ж бо керівних становищ хотіли б у тому суспільстві, у якому не зросли й не перебідували, та й диктаторське думання вони везли б із собою у той час, коли Україна буде зайнята очищенням від диктаторської спадщини... Ми не знаємо напевно, як прийде наше визволення, наші союзники, а серед них і противники росіянин, теж повинні відіграти позитивну роль в процесі визволення: не вічно ж нам мати ворога на північно-східніх кордонах. Але на цю тему не дискутуйте із "фронтівцями", не їхня це глибина, а росіянам вони вділяють таку саму роль, що й Політбюро, в цьому вони одностайні. Та й не тільки в цьому: у поборюванні української згуртованості також... Взагалі ж цікаво було познайомитися із Вашими ширими заувагами.

Микола Оптиміст

"Нові дні" звичайно не друкують матеріалів тих авторів, чиї справжні прізвища й адреси нам невідомі. Цим разом ми зробили виняток й надрукували лист невідомого нам "Миколи Оптиміста" не тільки тому, що це його відповідь на статтю, поміщену в "Нових днях" п. и. "Кому ви служите, панове?", а передусім тому, що в цьому листі висловлено ряд цікавих (хай і болючих) думок про те, як про нас думають найновіші емігранти й чимало людей "у краю". — Ред.

КОРОТКО ПРО "НОВІ ДНІ"

...Пересилаю "моні ордер" на суму \$25.00 із яких 15 дол. на річну підписку, а 10 дол. на потреби Вашого цінного журналу. Він цінний чисто нашою мовою та іще тим, що в ньому нема ніякої непотрібної грязі.

Ю. Оношко, Рочестер

... Ваш журнал дуже цікавий і многогрannий. Особливо подобаються мені дописи-репортажі Лесі Богуславець. Вони життєрадісні і сповнені здоровим гумором... Щасти Вам Боже у Вашій дальшій праці!

Світлана Андрушків, Мейплвуд

**

До пародій Віталія Бендера на різні советські пісні напрошується дублювання "Інтернаціоналу":

Чуєш, — кури забрали,
І по півня прийшли!
Весь курник розібрали,
А півня не знайшли!

З привітом і найсердечнішими побажаннями

Ол. Шпилька

З цим маленьким грошовим переводом на пресфонд "Нових Днів" (у пам'ять І. П. Посипайла) шлю мое щире спасибі Вам і всім, хто працює при друкуванні журналу цінного тематикою і мовою.

Перечитуєш сторінки "Нових Днів" і не коляй око "шедеври" емігрантської української мови і ось уже за цю приємність вдячна Вам. Тематика журнала цікава і багата.

Кріпкого здоров'я і витривалости бажаю Вам від душі.

Ніна Кузьменко, Лондон

**

Отсим пересилаю Вам належність за "Нові Дні", (з додатком), на суму дол. 20 амер. Я Ваш журнал радо читаю та збагачую своє знання. Щасти Боже в дальшій праці.

Ростислава Бучацька-Бровар, Мерілвіл

П. С. Я видала три збірники народних пісень на фортепіані з акордами на гітару. "Наша Пісня" ч. 1 (41 пісень), заголовки в англ. і укр. мовах. "Наша Пісня" ч. 2 має текст пісень в укр. і англ. мовах. "Початки Гри" (ч. 3) пояснення гри на фортепіані та легко уложені народні танки з акордами на гітару. Ціна усіх книжок дол. 3 — амер.

Замовляти можна в наших книгарнях та в авторки. Пересилка 50 ц.

Rostyslawa Buczacka Browar
217 West 56th Place
Merrillville, Ind. 46410 U.S.A.

ІЗ ЗВЕРНЕННЯ ДО УКРАЇНСЬКОЇ СПІЛЬНОТИ В США У 20-РІЧЧЯ ПОБУДОВИ ПАМ'ЯТНИКА ТАРАСОВІ ШЕВЧЕНКОВІ У ВАШІНГТОНІ

Цього року, в неділю, 16 вересня, у 20-ту річницю відкриття пам'ятника колишнім президентом США Двайтом Д. Айзенгавером, українці Америки могутньою громадою поклоняться тому, хто став рушієм і символом нашого національного відродження, повернув історію України в новому напрямі, хто найповніше та найглибше оцінів славне минуле українського народу й передбачив його велике майбутнє. Цей поклін Т. Шевченкові буде одночасно виявом всегромадського протесту проти російщення України...

В добі Шевченка царська Росія тотально російщила Україну та її народ. Шевченко силою свого революційного слова зупинив цей нищівний процес. Він показав своїм сучасникам і всім наступним поколінням як протиставитися російщенню України та як боротися за свою "правду і волю"...

В час, коли в Україні вільне слово заковане в кайдани, а тих хто має мужність його висловлювати КГБ переслідує ув'язненням, каторгою і психологічними тортурами, вільна громада американських українців піднімає масовий протест проти біологічного і духового нищіння українського народу:

- проти переслідування, арештів, заслань, драконських присудів та фізичного нищіння українських патріотів за оборону національних і людських прав та культурних вартостей України;
- проти насильного російщення українських родин, молоді, шкільництва, студентства і всього національного і культурного життя;
- проти безоглядного нищіння української історичної пам'яті та спадщини, її ограблення і фальшування;
- проти нищіння української духовості і підірвання біологічної субстанції народу творенням т. зв. "sovєтського народу" і демографічним перемішуванням національностей в ССРР;
- проти погрому Української Православної і Католицької Церкви та інших віроісповідань;
- проти колоніального визиску України та введення новітнього кріпацтва для селян України;
- проти зведення українського культурного процесу до рівня побутовости і провінційності.

Організуючи могутню всегромадську маніфесацію — протест проти етноцидної політики Москви в Україні, в пов'язанні з ім'ям генія українського народу Тараса Шевченка — у 20-річчя побудови йому пам'ятника у Вашингтоні, Крайовий Комітет, в якому співіде організована українська спільнота під протекторатом НТШ, УКА і УАКР, заплянував також концерт української пісні в презентативній залі Кенеді Сenter у Вашингтоні та наукову конференцію про російщення України.

Успішне здійснення цього великого задуму пов'язане із значними фінансовими витратами. Тому Крайовий Комітет закликає українську громаду переводити зборки на місцях та пересилати датки на адресу:

Shevchenko Monument Anniversary Committee
63 Fourth Avenue ..
NEW YORK, N. Y. 10003

Маніфестуючи перед пам'ятником Шевченка у Вашингтоні, мусимо ще раз і ще раз зложити незламну обітницю: В обличчі спільної найбільшої в житті українського народу цілі — звільнення з совєтсько-російського імперського ярма та відбудови суверенної і соборної, від нікого незалежної держави українського народу — ми стоїмо і стоятимемо єдиним спільним фронтом. Ніхто й ніщо не зуміє поділити нас. Російщенню України ми протиставимо з'єднані зусилля українців у вільному світі, невід'ємної частини українського народу. Разом усі в неділю 16 вересня 1984 р. у Вашингтоні маршуємо, разом будемо працювати, разом осягнемо спільну остаточну перемогу!

КРАЙОВИЙ КОМІТЕТ
всегромадського протесту проти російщення України — у 20-річчя побудови Пам'ятника Т. Шевченкові у Вашингтоні.

У РІЧНИЦЮ СМЕРТИ Г. І. КОВАЛЕНКА

У річницю смерти Григорія Івановича Коваленка висилаємо на фонд журналу "Нові дні" 20 дол.

Сл. п. Григорій Коваленко народився 2-го травня 1915 р. на Чернігівщині. Відійшов від нас на припадок серця 19-го червня 1983 р. Залишив у смутку дружину Марію Степанівну, двох синів, — Олександра і Володимира — невісток та п'ять онуків. Григорій Іванович був веселої вдачі, був добрым мужем і батьком, любив і цінив Канаду.

Покійний був добрым приятелем, ділився з нами радістю і смутком, і залишився назавжди в пам'яті нашій. Дорогий друже, нехай буде тобі легкою земля канадська, а Родині бажаємо якнайскоріше загоїти оті болючі рані.

Родина Мотож, Вінніпег

У ПАМ'ЯТЬ М. В. КАЛІНІЧЕНКА

В день народження моого незабутнього мужа Миколи Васильовича Калініченка в його світлу пам'ять жертвую 50 дол. на журнал "Нові Дні".

Дружина Тетяна Калініченко
8. 5. 1984 р.

"ОЙ ТАКИ-ТАКИ Й ПОПАВСЯ!"

(Закінчення із стор. 37)

P.S. В останньому "Смолоскипі" було подано, що в Сараєво команда СРСР складалася з 125 спортсменів. Згідно з моїм підрахунком їх було лише 110. Звідки ви взяли додаткових 15 осіб? І чому не згадана Литва? Невже і біатлоніста Альгімантаса Шална з Каунаса відправили до "нашицького котелька"?

С. ДЕМ'ЯНЕНКО

ВІД РЕДАКТОРА:

Я не питав Сергія Дем'яненка хто з нас "таки попався", — він, я, чи, може, Осип Зінкевич. Здається, попались ми всі три. Обидва автори з'ясували свої позиції досить виразно, хоч могли це зробити дружелюбнішим тоном. Тут хочу ще раз уточнити позицію "Нових днів" у цій важливій справі:

1. "Нові дні" завжди підтримували розумні заходи, щоб українські та інші радянські атлети на міжнародних спортивних форумах мали право відкрито презентувати свої республіки, а не лише СРСР. Знаємо, що це справа нелегка й цих намагань не підтримають не тільки "всесоюзні" централізатори, але й всі ті, що є проти окремих репрезентацій для Хорватії, Словакії, Македонії, Шотландії, Каталонії, Тібету, Курдистану та десяток інших націй, які втратили або ще не здобули свою суверенність.

2. Те, що олімпійські медалі атлетів України записані пізніше в радянських довідниках на український рахунок не повинно нас вдовольняти. Важливіше, щоб радянські засоби комунікації повідомляли про це світову публіку зразу ж після кожних спортивних змагань, а не приховували цього факту за "всесоюзним", цебто російським шильдом.

3. Представники "Смолоскипа" повинні послуговуватися на міжнародних форумах міжнародними визначеннями кого слід уважати атлетом даної країни, а не вживати своїх довільних визначень. Успіх у справах основних залежить великою мірою від точності в справах "другорядних" і в цьому міз згідні з С. Дем'яненком: українець, який репрезентує спортивну команду Канади чи Польщі, рапчується канадським чи польським атлетом, навіть якщо він був колись українським спортсменом. Це стосується зрештою й українців, які стали, наприклад, професорами канадських чи американських університетів — вони канадські й американські, а не українські професори. І навпаки, євреї, грузин чи литовець, який живе в Україні й виступає в українській команді, автоматично стає українським атлетом. Заковика однак у тому, що — як пише С. Дем'яненко — "на міжнародних турнірах збірна України як самостійна команда не виступає". Більше того, вона не виступає навіть як якесь автономна частина збірної СРСР. Тож має слуханість Осип Зінкевич, коли твердить, що на міжнародних турнірах збірної України формально не-

має, а тим самим усі атлети з СРСР перетворюються на "всесоюзних".

Ми розуміємо й поділяємо також занепокоєння О. Зінкевича переважно насильним переміщуванням населення (а в цьому числі і спортсменів) окремих республік СРСР. Чайже відомо, що це переміщування інтенсивно ведеться партією і урядом СРСР з ціллю якнайскорішої русифікації і "злиття націй" в один "радянський народ". Тому й "спортомін" не тішить нас, навіть якщо він тим часом "в нашу користь".

З волі московського Кремля українські спортсмени не беруть участі в цьогорічній Олімпіаді в Лос Анджелесі. Тож, вірю, читачі вибачать, що замість писати про спорт ми стільки місяця зайняли для по-політики в спорти.

М. Дальний

НАГОРОДИ АНТОНОВИЧІВ 1984 РОКУ

Фундація Омеляна і Тетяни Антоновичів проголосує, що 1984 року вона надасть свою четверту літературну нагороду і свою третю нагороду за наукову працю з українознавства.

Літературна нагорода буде приділена на відзначення видатного літературного твору, написаного українською мовою, незалежно від того де його автор живе і працює. Критерієм для призначення нагороди є висока мистецька вартість твору в поєднанні з творчою своєрідністю його мистецької форми. Нагорода може бути дана романові, повісті, збірці оповідань, поемі або збірці поезій, надрукованих окремим виданням або в альманахах чи журналах.

Наукову нагороду отримає видатна праця українською або чужою мовою з ділянки українознавства, а саме історії, історії літератури, мовознавства, мистецтвознавства чи літературно-мистецької критики.

В обох випадках можуть розглядатися твори (праці), видані 1983 або 1984 року. Твори в рукописі не розглядаються. Посмертно нагорода не призначається.

Кожна нагорода складатиметься з характеристики-відзначення і грошової суми 5.000 американських доларів.

Твори (праці) мусять надійти до жюрі не пізніше 15 жовтня 1984 року. Вручення нагород відбудеться на початку 1985 року.

Жюрі скликання 1984 року складається з таких осіб: Ярослав Пеленський (Айовський університет), Богдан Рубчак (Іллінський університет), Іван Фізер (Ратгерський університет), Юрій Шевельов (Колюмбійський університет) і Роман Шпорлюк (Мічиганський університет).

Листування до жюрі слід спрямовувати на адресу:

The Antonovich Foundation
P.O. Box 40818
Washington, D.C. 20016
U.S.A.

POSTAGE PAID AT TORONTO
Second Class Mail Registration
Number 1668
If not delivered please return to:
NOVI DNI
Box 235, Etobicoke, Ont.
Canada M9C 4V3

ПОЖЕРТВИ НА ПРЕСОВИЙ ФОНД "НОВИХ ДНІВ"

КАНАДА

О. Маслівець, Торонто
 Надія Говорун, Торонто
 В. Конопуд, Торонто
 М. Бондаренко, Торонто
 Лідія Шарр, Оттава
 О. Ардатієва, Торонто
 А. Мозаровський, Торонто
 О. Денчик, Торонто
 Михайло Клецор, Равдон
 І. Бабин, Тандер Бей
 І. Сокирко, Торонто
 А. Білоцерківський, Ла Салл

..	
\$20.00	
15.00	
10.00	
10.00	
10.00	
5.00	
5.00	
5.00	
5.00	
5.00	
5.00	
5.00	
5.00	

ВИСТАВКА КАРТИН К. КРИЧЕВСЬКОЇ-РОСАНДІЧ У ТОРОНТО

6 травня ц. р. відбулася в Інституті св. Володимира в Торонто виставка картин відомої нашої художниці Катерини Кричевської-Росандіч. Виставка, яка складалася із 30 її картин, була присвячена столиці України, містові народження і юности малюрки. Тож і всі картини належали до циклу "Київ".

Катерина Кричевська-Росандіч народилася в 1926 році в Києві, вчилася у Художній школі в Києві, в Художньо-промисловій школі в Празі та в Гайдельбергському університеті в Німеччині.

Катерина Кричевська-Росандіч почала виставляти свої твори ще в Києві, потім у Німеччині, після переїзду до Сполучених Штатів Америки приймала участь в групових виставках в Америці і в Канаді. Досі мала коло 30 індивідуальних виставок та 5 "Батько і дочка". Твори К. К. Р. постійно виставляються в галереях в Каліфорнії, Детройті, Нью-Йорку та в Канаді, а також знаходяться в колекціях різних інституцій, музеїв і в приватних колекціях по всьому світу.

АВСТРАЛІЯ

Т. Бабій, Сідней
 Ю. Охрим, Вікторія
 В. Дворцовий,
 В. Завадський, Бодінгтон
 М. Мішалов, Джорджіс Гол
 І. Хомяк, Кобург

австр. дол.	50.00
"	4.00
"	6.00
кан. дол.	24.85
"	18.00
"	4.00

США

Олександр Скоп
 О. Булавицький, Міннеаполіс
 Осип Феріщак, Чікаго
 Л. Коваль, Есандідо
 Т. Гаєви, Річфілд
 Б. Александер, Монтерей
 П. Сулківський, Стерлінг Гейтс
 Л. Кошман, Ютіка

\$35.00
25.00
7.00
6.00
5.00
5.00
5.00
2.00

НОВИХ ПЕРЕДПЛАТНИКІВ ПРИЄДНАЛИ:

М. Горгота, Торонто, Канада
 О. Ардатієва, Торонто, Канада
 М. Муха, Торонто, Канада
 М. Роговський, Ірвінгтон, США
 О. Скоп, США
 К. Роговський, Торонто, Канада

2
1
1
1
1
1
1

Щире спасибі всім за допомогу й пожертви.

Редакція і адміністрація

ВИЙДЕ НОВА КНИЖКА В. БЕНДЕРА

Головна Управа СУЖЕРО в Канаді видає друком книгу "Станція Пугаловська", автором якої є Віталій Бендер.

Управа звертається до всіх любителів українського друкованого слова підтримати цей почин як завчасною передплатою на книгу, так і пожертвами.

"Станція Пугаловська" — це повість-роман, де розповідь іде від першої особи про будні, клопоти й трагоги невеликого українського міста в періоді між 1928 і 1941 р. р.

Книга вийде в твердій оправі в кінці цього року.

Ціна в передплаті разом з пересилкою 12.00 доларів, в продажі 15.00 доларів. Твір вийде обмеженим накладом.

Передплату надсилати та звертатися по інформації до:

SUZERO, 9-35th St., Toronto, Ont., M8W 3J8
Canada